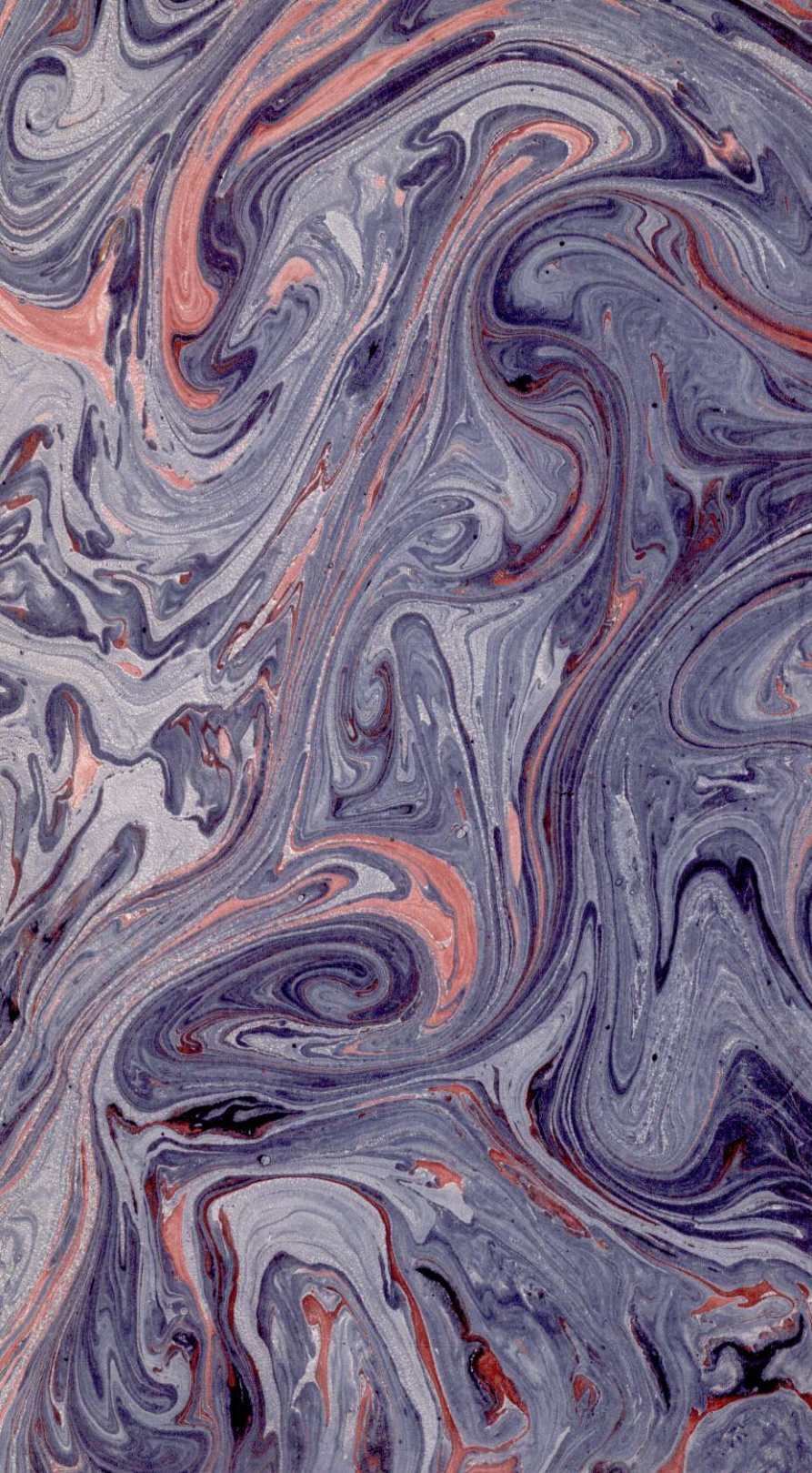

R M I Z R

NAAR

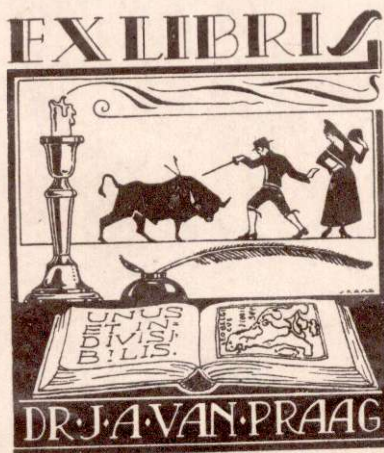
M A L T A

EN HET

ZUIDEN VAN SPANJE.

G. W. Bous & Drakester

Adm. 8 April 1941
[Signature]

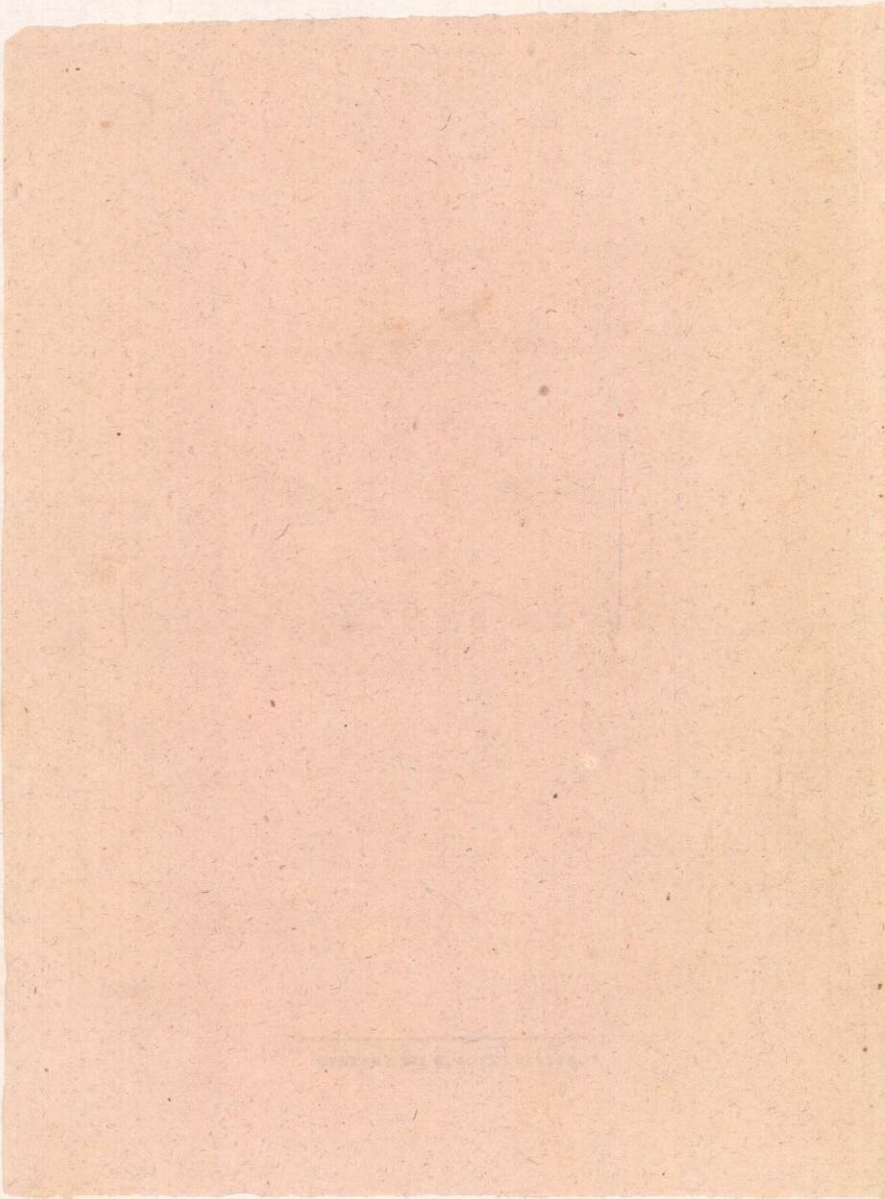
ANT
XIX
740

REIZE
NAAR
M A L T A
EN HET
Zuider van Spanje.

[Faint, illegible handwritten text]

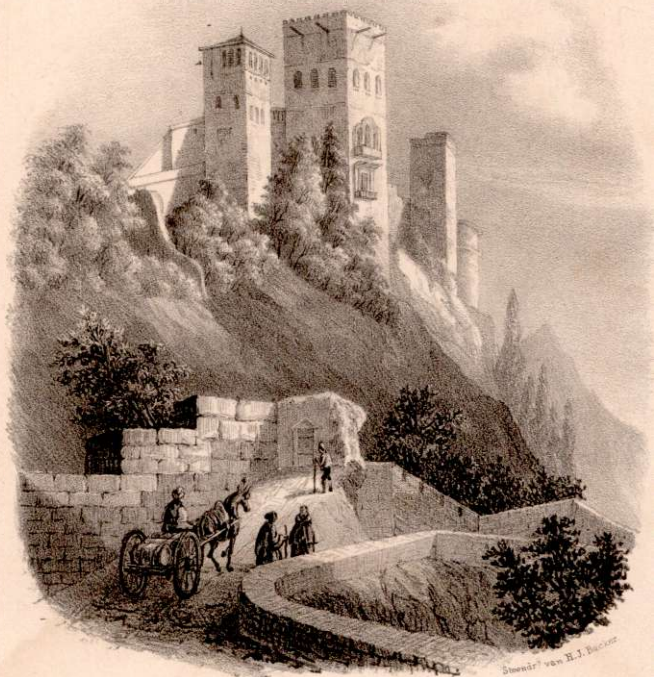

REIZE NAAR MALTA
IN
HET ZUIDELIJK GEDEELTE
VAN
SPANJE,
IN
HET JAAR 1830,

DOOR

FERDINAND VRLHEER von AUGUSTIN.

Uit het Hoogduitsch.

Alhambra.

Te ALKMAAR, bij
H. J. VAN VLOTEN.
1839.

VOORBERIGT.

» **M**et deze bladen, bied ik den Lezer eene reeks van tafereelen en gebeurtenissen aan, welke ik op eene reize naar Malta en het zuiden van Spanje in mijn dagboek verzamelde, en van denkbeelden, welke zich bij de beschouwing dier tafereelen aan mijnen geest voordeden. Het was mij echter niet mogelijk eene beschrijving dier oorden te leveren, welke op een wetenschappelijk onderzoek gegrond was, — want daartoe ontbrak het ons aan tijd en gelegenheid, dewijl dezelve geenszins het wezenlijke doel onzer reize uitmaakten, maar veel-eer slechts in het voorbijgaan bezocht werden.

Dat, wat ik hier lever, kan alzoo slechts tot onderhoud, geenszins tot leering dienstbaar zijn, en ik verzoek den Lezer bij het doorlezen van dit boek zulks vooral onder het oog te willen houden. Veel heb ik slechts oppervlakkig aangestipt, dat eigenlijk eene beschrijving zelfs tot in de kleinste bijzonderheden waardig was, gelijk bij voorbeeld Alhambra; veel beschreef ik daarentegen weder zeer uitvoerig, ofschoon het uit den aard der zake weinig belangstelling vorderde. — Het eerste had plaats, omdat ik aangaande zulke algemeen gekende en beroemde voorwerpen, welke reeds door vele geleerden zoo naauwkeurig als systematisch beschreven zijn, moeijelijk iets nieuws of beters, dan zij leverden, zoude hebben kunnen mededeelen; het laatste deed ik, omdat ik oordeelde, dat, door zulke minder in het oogvallende beelden naauwkeuriger toe te lichten, het karakter van eenig merkwaardig land en deszelfs bewoners meer naar waarheid en algemeen verstaanbaarder voorgesteld wordt.

Ik vlocht de geschiedenis hier en daar tusschen mijn reisverhaal; zij is de magneetnaald, welke ons in een vreemd land de merk-

waardigheden uit de oudheid aanwijst, welker overblijfselen wij bezoeken willen. Menig onbelangrijk oord, menige steen zoude onopgemerkt naast onzen weg blijven liggen, indien niet de geschiedenis, welke wij raadplegen, ons derzelver namen, te gelijk met de herinnering aan deze of gene belangrijke gebeurtenis uit het verledene voor den geest bragt. Zij is echter in deze bladen geenszins behandeld, om den Lezer aangaande de lotgevallen van landen en volken een bepaald onderrigt te geven, maar alleen om hem de beschrijving dezer landen belangrijker te maken, zoo als zij mij zelven het genot mijner reize verhoogde." —

Dus schreef de Vrijheer VON AUGUSTIN in zijn Voorberigt voor de Hoogduitsche uitgave dezer reis, en daar zijne woorden, mijns inziens, den Lezer een juist denkbeeld geven aangaande hetgene hij in dit Werkje vinden zal, achtte ik het niet onvoegzaam dezelve vertaald mede te deelen.

Bij hetgeen de Schrijver heeft aangemerkt, heb ik dan alleen dit weinige te voegen. Of schoon ik mij eenige weinige malen verplicht gevoelde om in eene korte aantekening op te ge-

ven, dat ik in wijze van zien verschilde, ik echter niet ontveinzen kan, dat het vertalen dezer reize mij een genoegelijk werk was; terwijl vertaler en uitgever beiden zich vleijen, met dit Werkje in een Nederduitsch gewaad het licht te doen zien, het lezend publiek geene ondiensst bewezen te hebben, dewijl toch wel alles, hetwelk in betrekking staat tot het land, waarop het oog van geheel Europa in deze dagen algemeen gevestigd is, alles, wat dat land, het karakter en de zeden van deszelfs bewoners, eenigzins nader kan doen kennen, eene eigenaardige belangstelling moet inboezemen.

En alzoo wenscht dan de vertaler niets hartelijker, dan dat dit Werkje, dat bij de vertaling eene aangename verpoozing van ernstiger bezigheden was, ook den Lezer eenige genoegelijke uren van uitspanning schenken moge.

DE VERTALER.

K., 1839.

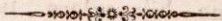
R E I S

NAAR

M A L T A

EN HET

ZUIDEN VAN SPANJE.

Reeds tien dagen waren er verloopen, sedert de keizerlijke korvet *Abbondanza*, het schip, waarmede wij naar *Spanje* zouden zeilen, in de haven van *Triest* het anker geligt had, en echter bevonden wij ons eerst op de hoogte van de zuidkust van *Sicilie*.

Tegenwinden en nog meer de Calma (windstilte), welke om voldoende redenen bij elken zeeman zoo zeer gehaat is, hadden onze reis vertraagd en ons genoodzaakt, laverende, nu tot in de nabijheid van de kust van *Dalmatie* en dan naar *Italie* den steven te wenden. Bij onze zee-lieden, die dezen afstand reeds zoo menigmaal in veel korter tijdsbestek afgelegd hadden, verwekte een en ander, wel is waar, menige kwa-

de luim; doch voor mij, die zich voor de eerste maal in het rijksgebied van den wispelturigen *Neptunus* waagde, had ieder voorwerp, hetwelk mij omringde, de bekoorlijkheid der nieuwhed, en viel het alzoo ligt onzen tragen voortgang zoo goed als geheel te vergeten.

De inrigting van het fraai gebouwde oorlogschip, aan welks boord ik mij bevond, de verschillende bewegingen, welke bij elke verandering van den wind met het zeiltuig gemaakt moeten worden, de berekening der snelheid, waarmede het schip loopt, of der hoogte, waarop men zich bevindt, waren omstandigheden, die bij mij eene bijzondere belangstelling te weeg bragten. Hierbij kwamen nog de heerlijke gezigten, welke zich voor het oog opdeden, wanneer wij den steven naar de reusachtige bergen van *Dalmatie* wendden, onder welke zich bijzonder de *Montenegro* met zijne in ontscheidene toppen verdeelde kruin onderscheidde; of wanneer wij slechts weinige uren later weder digt onder de bloeiende kust van *Italië* zeilden, waar bevallige landschappen of ontelbare villa's en ruïnen, die wijd en zijd verspreid lagen, en waar achter de schrikbarende gevaarten der Appenijnen zich verhieven, uit het weelderig groen der hen omringende dreven ons vriendelijk tegenlachten. Het brengt eene geheel eigenaardige gewaarwording te weeg, wanneer men zich binnen zulk een kort tijdsbestek tusschen twee zoo verwijderde en zoo zeer van elkander verschillende gedeelten van ons werelddeel

ziet heen en weder voeren; eene gewaarwording, welke dan eerst regt levendig wordt, wanneer men zijne eerste zeereis onderneemt.

Eindelijk waren wij de vele groote en kleine eilanden van den *Dalmatischen Archipel* voorbij gestevend, wiens hooge bergen hier met sommerrijk groen bewassen, ginds in rotspunten van de zonderlingste gedaante gespleten, zich in de wolken verhieven: wij waren de uiterste punt van *Italië*, kaap *Spartivento*, omgezeild, en rigtten onzen koers naar *Sicilië*, welks kust weldra in deszelfs geheele uitgestrektheid voor ons lag.

Immer onvergetelijk, zullen mij een tweetal avonden blijven, welke ik hier mogt doorbrengen. Er heerschte zulk eene volkomene stilte, dat, in den letterlijksten zin des woords, zelfs geen zuchtje in de slap hangende zeilen blies. Geen rimpel plooid de effene oppervlakte der zee; naauwelijks merkbaar werd het schip door eene zachte deining gewiegd, als een spiegel van het helderste azuur, lag de groote watervlakte daar, omzoomd van *Sicilië's* bergen, welker ontelbare rijen en kruinen, die in purperkleurige avonden nevelen zwommen, zich meer en meer verhieven, en die tot de majestueuze kruin van den *Etna*, deze vreesselijke werkplaats van *Vulcanus*, opwaarts stegen. Deze bergreus gelijkt eenen monsterachtigen schoorsteen, uit wiens binnenste zich eene witte rookkolom in den reinen aether voortstuwt, die zich eenige mijlen ver over land en zee uitstrekt. De avond huldde de hoogste

toppen en kruinen der bergen in gloeiend rood, terwijl zich eene rozenkleurige schemering over de watervlakte verspreidde.

Aan boord hadden alle bezigheden een einde genomen, zelfs de stuurman stond werkeloos bij zijn roer en kompas, en verbeidde zwijgend en verdrietig het oogenblik, waarin de zichtbaar gewenschte wind het schip op nieuw in beweging zoude brengen. De matrozen plaatsten zich in eenen kring op het verdek, en zongen hunne eigendommelijke liederen in een goed onderhouden koor, of beschouwden een zeil, dat zich hier of daar vertoond of wel eenen troep dolfijnen, welke al spelende tot de hoogte van het want uit het water sprongen. Al meer en meer daalde de zon, en toen zij het geheele tooneel met eenen vurigen gloed overtoog, verspreidde zich eene verkwikkende koelte na de drukkende hitte van den dag.

Eindelijk had zich de gloeiende schijf in de golven gedompeld, en weinige oogenblikken daarna verrees in het oosten het zilveren licht der volle maan. Het was ons bijna onmogelijk den aanblik van dit betooverend natuurtooneel en het verdek te verlaten; en eerst toen wij geheel doornat waren van den dauw, welke in deze zuidelijke streken, en bijzonder op zee, des nachts zoo zwaar valt, zochten wij onze kajuiten op, om ons daarin tegen denzelve te beveiligen.

Met het aanbreken van den morgen, (5 Julij) verhief zich plotseling eene tamelijk frissche koelte,

welke meer en meer toenam, en eindelijk in eenen storm overging. Zoo aanschouwt men op zee de natuur maar al te dikwerf in hare uitersten, en datgene, hetwelk men weinige uren vroeger naauwelijks mogelijk achtte, staat bedwelmend voor onze verbaasde zinnen, als door den wenk eener tooverroede voortgebragt. De zee, die nog kort te voren spiegelglad en helder als kristal was, biedt nu het beeld van eenen vreeselijken strijd aan. De wind, welke ons heden nog zacht ademende de verkwikkelijke avondkoelte tegen blies, verkeert morgen in eenen loeijenden orkaan, die in staat is om masten te knakken; de hemel, welke nu nog het helderste azuur verwt, is weinige oogenblikken later met donkere gevaarten van dreigend voortrollende wolken bedekt, die door den bliksem ontzettend verlicht worden, en waar tusschen de echo's der knallende donderslagen ratelend terugkaatsen.

De stormwind dreef ons eerst *Malta* voorbij, naar de kust van *Afrika*, van waar wij echter weder den steven wendden, en regtstreeks op *Sicilie* aan hielden. Als bergen verhieven zich de golven, en voerden nu eens onzen driemaster, als ware hij zoo ligt als eene veder, tot eene duizeling wekkende hoogte op, dan weder slingerden zij hem in de zwarte, peillooze diepte. Het te voren zoo heldere blaauw der zee veranderde in een loodkleurig aschgrauw, dat met het witte schuim regelmatig afwisselde, hetwelk de tegen elkander verbrijzelende golven veroorzaakte.

Hoog in de lucht, verspreidde zich het water der uit elkander spattende golven, waarin zich dui- zende kleine regenbogen vertoonden, die door de stralen der zon gevormd werden, welke aan den geheel onbewolkten hemel stond. Vrees- selijk hilde de wind door het touwwerk, en met een ijzingwekkend gekraak, slingerde het schip als een notendop zoo hevig nu naar de eene dan naar de andere zijde, dat men naauwelijks in staat was te blijven staan, en de golven over het verdek sloegen.

Eerst tegen den avond nam de storm merk- baar af, doch nog immer ging de zee ontzettend hoog, en slingerde ons onbarmhartig heen en weder. Het schip bekwam eenige stooten, waar- van hij alleen zich een denkbeeld maken kan, die zelve eenmaal in den onaangenen toe- stand was om ze te ondergaan. Het schip, door eene golf in de hoogte gevoerd, scheen eenige oogenblikken geheel stil te staan, uitge- nomen dat het in al deszelfs deelen trilde; eensklaps echter was het als of de golf, welke het- zelve tot steunpunt gediend had spleet, en met de snelheid des bliksems stortte het loodregt in de diepte, terwijl zich aan beide zijden water- massa's verhieven, die nederstortende hetzelfde dreigden te bedelven.

Hoe ontzettend nu ook het aanschouwen van de zee in dien oproerigen toestand wezen moge, konde ik mij echter van het verdek niet ver- wijderen, want het verhevene en prachtige van dit geheele tooneel drong mij zoowel tot

bewondering, als de gedachte aan de koenheid van den mensch, die het waagt dit woeden-de element te trotseren, terwijl alles, wat hem omringt, verdelging dreigt, moed inboezemende op mij werkte. — Gedurende den nacht, ging de wind geheel liggen, en keerden de onstuimige golven der zee in haar evenwigt terug, zoodat op den volgenden morgen van het oproer van den vorigen dag zelfs geene sporen overgebleven waren. Vlak en effen, lag de oppervlakte der zee weder voor ons, en ongestoord spiegelde zich het helder blaauw van den zuidelijken hemel daarin. Slechts talrijke groepen van dolfijnen, door den storm verontrust, waarvan men hen als voorboden beschouwt, naderden snuivende en met snellen vaart ons schip, en verstoorden, in vereeniging met het ruischen van ons vaartuig, dat door eene flauwe koelte voortgedreven werd, de algemeene stilte.

Ik moet hier van eene groote schildpad, welke wij zagen, melding maken, daar zij op de oppervlakte van het water zwom. De matrozen verhaalden ons, dat deze dieren uit de diepte te voorschijn komen, wanneer de zee bijzonder kalm is, om op hare oppervlakte te slapen. Zij strekken hunne pooten alsdan wijd uit, en laten zich door de zachte beweging der langzaam voortrollende baren gemakkelijk heen en weder schommelen. In dezen toestand, worden zij door de visschers dikwijls gevangen. Deze naderen daartoe het dier met eene boot zoo stil mogelijk, om alzoo een net over hetzelfde te

werpen, en het tot zich te trekken. De kracht dezer dieren moet echter zoo groot zijn, dat zij, door zich slechts van de eene op de andere zijde te wentelen, menigmalen sterke roeibanken verbrijzelen. Eenige reparatiën, welke, ten gevolge van het doorgestane onweder, noodzakelijk geworden waren, drongen onzen kapitein eene haven aan te doen, en hij koos daartoe, tot onzer aller blijdschap, *La Valetta* op *Malta*, — eenmaal de koningin der Middellandsche zee geheeten. De grond, dien wij weldra betreden zouden, en welke, uit een geschiedkundig oogpunt beschouwd, zoo bijzonder merkwaardig is, boeide onzer aller belangstelling, en een algemeen kreet van blijdschap deed zich hooren, toen wij op den morgen van den naastvolgenden dag (7 Julij) de drie eilanden: *Malta*, *Gozzo*, en het tusschen beiden gelegene kleine *Cumino* als eene blaauwe nevelstreek aan de kimmen ontwaarden, welker omtrekken zich allengs duidelijker voordeden, naar mate de frissche zuid-oostenwind, die onze zeilen vulde, ons dezelve te gemoet voerde. In den beginne, zetteden wij koers naar *Gozzo*, om eene groote zandbank te ontwijken, welke het onmiddelijk aandoen van de haven van *Valetta* onmogelijk maakt; toen wij deze echter gepasseerd waren, wendden wij links, en stuurden, ter lengte van een paar zeemijlen, langs de kust der drie eilanden.

Als een pijl uit eenen boog, vlogen wij *Valetta* te gemoet, dat ons met deszelfs vestingwer-

ken en prachtige gebouwen tegenblonk. Ontelbare landgoederen en buitenplaatsen, van bloeiende tuinen omgeven, staken niet weinig af bij den roodachtigen tint, waarmede gedurende het heete jaargetijde het geheele land op eene vreemde wijze als geverwd is. Alle velden en akkers zijn door de zomerhitte als het ware verbrand, en leveren een treurig schouwspel op. Niets is hier te vinden van de heerlijke bosschen en de frissche en malsche weiden van ons vaderland. Eerst wanneer men de hoofdstad nadert, verandert het tooneel; naauwer sluiten de villa's en tuinen aan elkander, en vormen eenen bloeienden kring om de zich trotsch verheffende stad.

Voor den mond der haven, gleed een Engelsch linieschip, de *Azie*, met volle zeilen en eene langzame majestueuze beweging naar ons toe, gelijk aan eenen vreesselijken kolossus, die den ingang van het paleis der Middellandsche zee bewaren moet. Als eene kleine visschersbark, vloog onze korvet het trotsche gevaarte voorbij. Later vernamen wij, dat een gedeelte van het hier gestationneerde Engelsch eskader altijd buiten de haven kruisen moet, omdat de schepen binnen dezelve te veel te lijden hebben van de zonnestralen, welke de vestingwerken op dezelve terugkaatsen. Het binnenkomen is moeilijk, omdat de mond van de haven zeer smal en van hooge klippen omgeven is; daarom laten vreemde schepen zich ook op sleeptouw nemen door barken, waarop

zich bekwame inlandsche loodsen bevinden. Wij waren dan ook naauwelijks het punt genaderd, waar men gewoon is met dezen maatregel eenen aanvang te nemen, of wij zagen ons reeds van een aanzienlijk getal van zoodanige barken omringd, welker eigenaren, onder een woest getier en geschreeuw, met onzen Commandant over den prijs handelden, waarvoor zij ons boegseren zouden, terwijl elk hunner beweerde tot de drie of vier benoodigden te behoren. Ons schip, waarvan wel is waar de meeste zeilen reeds gereefd waren, liep echter nog tamelijk wel, zoodat deze lieden, die zich alle moeite gaven om ons zoo na mogelijk op zijde te komen, hunne geheele kunst in het werk moesten stellen, om niet door ons in den grond gezeild te worden. Het was waarlijk kluchtig, het ordeloos af- en aanroeijen dezer met de afstekendste kleuren beschilderde scheepjes te zien, terwijl zich op elk derzelven een paar menschen bevonden, die met hevige gebaarden, den Zuid-Italianen en ook den Malthezers zoo geheel eigendommelijk, hunne eischen deden, en hunne mededingers zochten te overschreeuwen.

Middelerwjl werden onze eigene barken neder gelaten, daarbij vier van die schreeuwhalzen met hunne bonte vaartuigen gekozen, en weldra stevenden wij in de beste orde de haven binnen. — Het binnenkomen is, gelijk wij reeds aanmerkten, ter oorzake van de omringende klippen, zeer gevaarlijk, en men trekt hier in-

derdaad als langs eenen smallen bergpas, welke van tallooze vestingwerken omgeven is, wier vuurmonden hunne zwarte en verdelging dreigende kaken naar u uitstrekken. Naauwelijks echter waren wij de haven binnengeloopen, waar ons anker knarsende in de diepte zonk, of wij zagen ons van een heerlijk en hoogstbelangrijk schouwspel omgeven. Het was avond geworden — de hooge gebouwen en vestingwerken, tusschen welke wij, zoo het scheen, ingesloten waren, waren sterk verlicht, en luchtig wapperden de vlaggen in de vochtige avondlucht van de toppen der trotsche zeekasteelen, welke nevens ons in de haven lagen. Hier bevond zich de *Brittania*, een koninklijk Engelsch linieschip van 120 stukken, destijds het grootste schip op alle zeeën; verder een Engelsch fregat, met eenen Vice-Admiraal aan boord, dat aan den stand van zijnen wimpel bleek; alsmede ook een Nederlandsch fregat, waarop zich insgelijks een Vice-Admiraal bevond; en rondom deze vormden vele kleinere krijgshandelschepen, van alle soorten en natiën, eenen kring. Ontelbare bont geschilderde barken zweefden met hare driehoekige zeilen, door de ondergaande zon verguld, langs de effene oppervlakte des waters heen en weder. Hier brachten eenigen levensmiddelen en heerlijke vruchten van het Zuiden aan boord der schepen, ginds voeren er, waarin zich muzikanten bevonden, die, door de oorverscheurende toonen van eene ontstemde Mandoline en hunne

zoo mogelijk nog meer ontstemde kelen, onder het geleide van eenen tambourin, de zakken van het scheepsvolk zochten te openen. Hier weder naderde eene boot, waarin zich een oud wijf bevond, dat haren schat, — een paar vriendelijk lagchende en teeder lonkende meisjes, den vreemdelingen ter bezigtiging aan bood; van eene andere zijde eene andere, waarin zich een troep naakte jongens bevond, welke aanboden om hunne zwemkunst voor een klein drinkgeld te vertoonen, terwijl hunne bekwaamheid daarin, en wel bepaaldelijk in het duiken, waarlijk bewonderenswaardig was: want wierp men ook zelfs het kleinste geldstuk in het water, dadelijk sprongen dan een half dozijn jongens het na, en het geldstuk konde den grond nog niet bereikt hebben, of het was reeds gegrepen en zegepralend naar de oppervlakte teruggebragt. Het water scheen het eigenlijke element dezer donker gele schepselen te zijn, waarin zij zich even gemakkelijk bewogen als andere menschen aan den vasten wal.

La Valetta, de beroemde hoofdstad van het zes vierkante mijlen groote eiland *Malta*, bevat 3500 huizen, welke door 32,000 zielen — en dus door bijna de helft van de gansche bevolking van het eiland — bewoond worden. Zij ligt op eene rotspunt, welke in zee uitsteekt, en die daardoor aan beide zijden eene boog vormt — en alzoo twee natuurlijke havens. De eene is voor die schepen, welke quarantaine moeten houden, en heet daarom *Lazareth-haven*; de andere is

voor die schepen, welke zich aan dezen maatregel niet behoeven te onderwerpen. De reeds door hare natuurlijke ligging sterke stad is bovendien door acht forten omringd, die uit honderde vuurmonden hem verderf dreigen, die zich ver stouten durft haar met eenig boos opzet te naderen. Het voorste dezer forten, hetwelk zoodanig tusschen de stad en de zee gelegen is, dat hetzelfde de eerste van de laatste scheidt, is het beroemde *St. Elmo*, boven welks hooge wallen de Engelsche vlag zich trotsch verheft.

Wanneer men de menigte van vestingwerken gadeslaat, welke *Valetta* omgeven, wanneer men denkt aan de ongehoorde menigte van geschut, waardoor het verdedigd wordt, en zich daarbij eene bezetting van mannen voor den geest brengt, die, trotsch op hunne vereeniging, bereid zijn voor het hoogste gevoel, dat in het menschelijk hart woont, de Godsdienst, hunnen laatsten droppel bloeds gewillig ten offer te brengen, dan kan men eerst regt begrijpen, hoe het kleine *Malta*, dit zoo geheel op zich zelve staande eiland, eeuwen lang alle de hevige stormen, welke het dreigden te verpletteren, trotseren konde!

Om *Valetta* rijzen loodregt uit de golven rotsen omhoog, welke met de muren der vesting, waarin zij eindigen, zoo verbonden zijn, dat zij zamengegroeid schijnen. Van deze worden zoowel de monden der beide havens, als ook deze zelve ontelbare malen kruisgewijze bestreken. Op deze wijze, is de geheele zuidkust van het eiland versterkt, terwijl de noord-

zijde, door de natuur zelve met ondiepten en klippen voorzien, tegen alle vijandelijke aanvallen beveiligd is. — Ieder plekje der eerste echter, waar eene landing mogelijk zoude kunnen zijn, wordt door een klein fort, eenen versterkten toren of zware strandbatterijen verdedigd; een bewijs hoeveel belang de Engelschen in het bezit van dit kleine en schijnbaar onbelangrijke eiland stellen. Het heeft echter onbetwistbaar eene ligging, waardoor het door alle tijden heen eene gewigtige rol spelen zal. Daar het, om zoo te zeggen, in het vereenigingspunt van drie zeeën, namelijk van de twee deelen der Middellandsche zee, welke door de zeeëngte tusschen *Sicilie* en *Tunis* gevormd worden, en het oostelijk gedeelte derzelve gelegen is, biedt het zoowel een zeer geschikt depôt aan voor eene groote zee-magt, welke van hier gemakkelijk naar de kusten van drie werelddeelen den steven wenden kan, als het voor een handeldrijvend volk de hoofdstapelplaats zijner handelsartikelen wezen kan. De smalle zeeëngte, welke door de kusten van *Afrika* en *Sicilie* gevormd wordt, buitendien gevaarvol door de menigvuldige ondiepten en klippen, welke hier gevonden worden, bezit in *Malta* eenen voormuur, die, versterkt door een gering aantal oorlogschepen, de vrije beweging van eene vijandige vloot zeer belemmeren moet, zoo als men ligtelijk begrijpen kan. Eindelijk moet het ook worden beschouwd als een voortreffelijke bedwinger als van de rooftogten der Afrikaansche korsaren, zoo als de ge-

schiedenis door menig treffend voorbeeld en de ondervinding der jongste tijden door duizende bijzondere gevallen bewijst.

Niet zonder doel hadden daarom de beroemde orderidders hun eiland in zulk eenen geduchten staat van verdediging gebragt, en niet zonder gewigtige redenen wendt de tegenwoordige bezitter, Engeland, zoo vele middelen tot instandhouding dezer verdedigings-middelen aan. Dit toch blijkt duidelijk, van welk eene zijde men de zaak ook beschouwe. Moge het dan ook voor altijd door het opheffen der dappere orde een gedeelte van deszelfs vermaardheid verloren hebben, het blijft toch immer een der belangrijkste punten in de Middellandsche zee, waarvan de geschiedenis van volgende eeuwen welligt nog veel zal moeten boekstaven.

Wij konden het oogenblik naauwelijks afwachten, waarin het ons vergund zoude worden, dezen voor de geschiedenis zoo merkwaardigen grond te betreden. Naauwelijks hadden dan ook alle de gebruikelijke formaliteiten plaats gegrepen, welke het binnenloopen in eene vreemde haven gewoonlijk vergezellen, of wij begaven ons in de boot, die met eenige matrozen in feestgewaad bemand was. De riemen klieften het water, en eenige minuten later, stonden wij aan den vasten wal.

Voordat ik echter met de beschrijving van ons in vele opzigten te kortstondig verblijf op *Malta* voortga, acht ik het niet onbelangrijk om een en ander mede te deelen aangaande

de lotgevallen van dit eiland en van die beroemde Orde, welke van hetzelfde haren naam ontleent, dewijl in het vervolg menig voorwerp genoemd zal worden, hetwelk deszelfs belangrijkheid voornamelijk aan die geschiedenis te danken heeft.

In den jare 1048 na Christus geboorte, werd te *Napels* eene orde gesticht, waarvoor het ten hoofd regel gesteld werd, de bedevaartgangers, die zich naar *Palestina* en het heilige graf begaven, en de pelgrims, die op hunne reis ziek werden, te verplegen of de wonden der terugkeerenden te heelen. Eerst in het begin der twaalfde eeuw, verbond het hoofd der orde, *Raymond du Puy*, nog een ander verheven doel met het genoemde, namelijk het waken voor de veiligheid der pelgrims en hen te verdedigen tegen de woede der Saracenen, aan welker aanranding zij op hunne reizen immer blootgesteld waren. Aldus verdeelde de Hospitaliter-orde zich in twee klassen; de eene bleef met de zorg voor de zieken belast, terwijl de andere het zwaard voerde, en hierdoor ontstond eene wereldlijke orde, een middeling tusschen geestelijken en ridders.

Deze beantwoordde, vooral in het begin, op eene edele wijze aan hare bestemming. Even als de arme Pelgrim, wiens ligchaamskrachten uitgeput waren door de ongehoordste inspanningen en ontberingen, welke hij in een onherbergzaam land, van vijanden omringd, had moeten verduren, bij deze vrome broeders een veilig toevluchtsoord en eene verplegende hand vond, evenzoo vond hij aan boord van het schip,

hetwelk hem naar het gezegende strand voerde, waarheen zijne hoop en zijn verlangen reikhalzend uitzagen, overal moedige strijders, die onbaatzuchtig, en alleen uit liefde voor de goede zaak, bereid waren hun bloed en leven prijs te geven in den strijd met de ontelbare roofschepen der Saracenen, welke hongurig naar buit, Christenbloed, en slaven, de zee in alle rigtingen doorkruisten. Zelfs in het heilige land aangekomen, omringde hem eene schaar van vrome Orde-broeders, wier beschermend geleide hem vergezelde tot aan de stad, waar de God-mensch geleden had en gestorven was, en waar men voor de kranke ziel troost en vrede zocht. Een hoog gevoel en brandende ijver voor de eer van het kruis hadden het getal der leden dezer Orde zoo buitengewoon vermeerderd, dat zij in staat waren zich in *Palestina* eenen vasten zetel te vestigen, welken zij gedurende bijna eene geheele eeuw onafgebroken behielden. Eindelijk moesten zij echter wijken, dan nu veroverden zij *Cyprus*, en toen zij ook hier zich niet langer staande konden houden, in het begin der veertiende eeuw, het eiland *Rhodus*, dat zij 200 jaren bezaten, en waarvan zij den naam van Rhodiers ontleenden.

Dan zij waren te gevaarlijke vijanden voor de halve maan, dan dat deze hen, zoo in de nabijheid van het hart harer staten, in het gerust bezit hunner veroveringen zoude geduld hebben; zij waren den Muzelmannen, welke door hen rusteloos bestookt en menigmaal overwonnen waren,

te zeer gehaat, dan dat deze niet alle middelen, om hen ten onder te brengen, beproefd zouden hebben. *Rhodus* was dan ook aan de eindelooze aanvallen der Saracenen blootgesteld, en slechts de dapperheid der Orderidders, welke aan het ongeloofelijke grensde, was gedurende twee honderd jaren in staat dezen vijanden het hoofd te bieden. Eindelijk bereikten de aanvallen onder *Soliman II* hun toppunt; zij gingen de krachten der verdedigers, welke, in verhouding tot hunne vijanden, een klein getal uitmaakten, te boven; *Rhodus* bezweek, in den jare 1522, voor de ongehoorde inspanning van moed en kracht der Turken, en was voor altijd voor de orde verloren.

De Ridders verspreidden zich in onderscheidene steden van *Europa*, tot dat eindelijk *Karel V* hunnen wensch naar een vereenigingspunt verhoorde, en hun de eilanden *Malta*, *Gozzo*, en *Cumino* in eigendom gaf, onder bepaling, dat zij eenen eeuwigdurenden oorlog met de ongelooften en in het bijzonder met de Afrikaansche roofstaten voeren zouden, welke roofstaten zoo menigmalen hun vernielend zwaard tegen het zuiden van *Italië* trokken.

De bevolking dezer drie eilanden verliest zich in de grijze oudheid, waarvan de geschiedenis slechts onzekere overleveringen voor ons bewaard heeft. Waarschijnlijk werden zij door *Aziatische* en *Grieksche* kooplieden bewoond, aan wien hunne gewigtige ligging niet onbekend zal gebleven zijn. Eerst ten tijde van den bloei van *Karthago*, waaraan zij toebehoorden, verhiel

zich hunne cultuur; zij maakten voor de magt van dezen staat eene voorname wapenplaats uit in de Middellandsche zee, vanwaar deze zijne togten tegen *Rome* zeer geschikt ondernemen konde. Toen echter *Rome* meester bleef, en *Karthago* viel, kwam ook *Malta* in handen van de overwinnaars, totdat ook deze voor den allesvernielenden tijd bezweken, waarop de Grieksche Keizers Heeren dezer eilanden werden, en dezelve tot het jaar 818 na Christus geboorte beheerschten.

Toen stortte zich woeste scharen, die uit het oosten kwamen, over *Europa* uit; de Muzelmannen overwonnen de belijders van het kruis, en ook *Malta* werd, na eene heldhaftige verdediging, de prooi dier Arabische horden, welke de geheele noordkust van *Afrika* overstroomden. Een gedeelte der bevolking ontging de slavernij door de vlugt, en een ander gedeelte viel onder het zwaard der veroveraars, die nu het eiland op nieuw bevolkten. Toen echter de storm langzamerhand bedaarde, werden ook weder Europeanen, en in het bijzonder Italianen en Nieuw-Grieken, door handelsbetrekkingen naar hetzelfde gelokt, welke menschen zich van tijd tot tijd met de Arabische inwoners vermengden. Alzoo ontstond er eene eigenaardige bevolking, welker afkomst nog heden in de taal en gebruiken der Malthesers zichtbaar is.

De ongehoorde strijd tusschen het kruis en de halve maan, die zoo vele duizende strijders naar den heiligen grond van *Palestina* dreef, bragt

Malta weder in handen der Christenen, wier Godsdienst door deszelfs bewoners algemeen omhelsd werd (1130); echter niet zoo gewillig en spoedig, als wel menige overlevering in den mond des volks zulks voorstelt.

Eindelijk, in het jaar 1530, schonk *Karel V* dit eiland aan de ridders der Orde van den Heiligen *Johannes*, welke toen uit *Palestina* verdreven waren, en in wier bezit het bleef tot aan de jongste tijden.

De oude haat der Saracenen tegen deze Orde was echter niet gebluscht, en zoude zulks niet worden; want naauwelijks hadden de laatsten hun nieuw eigendom in bezit genomen, of zij waren ook reeds bedacht de voorwaarde na te komen, waaronder het hun afgestaan was, en onvermoeid voerden zij het zwaard tegen de schepen der ongeloofigen, welke roovende en moordende de zee doorkruisten. Hierdoor stelden zij wel is waar zich zelve en hun eiland aan de woedende aanvallen der Turken bloot, welke dan ook menigmaal met eene verbazende krijgsmagt ondernomen werden, dan voortreffelijke en doelmatige middelen van verdediging en de dapperheid der verdedigers deden de banier des kruises niet ondergaan. Rondom *Valetta*, de nieuwe hoofdstad van het eiland, werden ontzagelijke werken aangelegd, en bovendien alle genaakbare punten van het eiland door kasteelen en versterkte torens bewaakt, gelijk zulks nog heden plaats vindt.

Twée eeuwen lang werd er aan de versterking

van het eiland gearheid, behalve hetgene er gedurende dien tijd door de menigvuldige belegeringen der Turken verwoest werd. Onnoemelijke sommen werden daaraan besteed, welke der Orde uit de onmetelijke bezittingen toestroomden, die zij in alle landen van *Europa* de hare heeten konde, behalve de belangrijke geschenken, welke zij, »*de voormuur der Christenheid*,» van verscheidene Vorsten ontving, en wel bepaaldelijk van hen, wier Staten bloot lagen voor de aanvallen der Barbariische Staten, die door de ondersteuning der Porte geducht geworden waren. Eene der schitterendste daden der Orde, de verdediging van *Valetta* tegen de ontelbare scharen van *Soliman*, in den jare 1563, en alzoo niet lang nadat zij het eiland in bezit genomen had, verdient eene bijzondere vermelding, dewijl zich daarbij de dapperheid harer leden in hare geheele grootheid kennen deed.

De Sultan, ontevreden over *Spanje*, welks schepen hem de gemeenschap met de Korsaren in *Algiers* afgesneden hadden, rustte eene sterke vloot uit. Zijn eerste aanval gold echter de Maltheser-ridders, dewijl deze een schip met schoone vrouwen, hetwelk voor hem bestemd en een geschenk der Algerijnen was, genomen hadden.

De Grootmeester *Johannes van Lavaletta Parisot*, bekwam nog bijtijds narigt van het dreigende gevaar, en maakte zich onverwijld tot eenen krachtigen tegenstand gereed, waartoe hij te eerder besloot, op grond van de uitnoodiging en belofte van de meestmogelijke hulp van de

zijde van *Philips II*, Koning van *Spanje*. De vestingwerken van *Valetta* werden in den besten staat gebragt; 10000 strijdbare mannen in *Italië* geworven, en hij zond aan alle de Orde ridders, die in verschillende deelen van *Europa* verspreid waren, de dringendste uitnoodiging om zich ten spoedigste naar *Malta* te begeven, ten gevolge waarvan dan ook werkelijk 700 ridders en 8500 kruis-soldaten opkwamen.

Spanje zond eene hulpvloot, onder bevel van *Don Garsias de Toledo*, naar *Messina*, welke echter in last had, dan slechts op te zeilen, wanneer de belegering voor de Orde verderfelijk dreigde te worden, want de geslepene en sluwe *Philips* wilde zijne schepen, wanneer de nood zulks niet vorderde, geenszins aan eenen onzeren oorlogskans prijs geven, en slechts de vrees, dat de Turksche magt, na het welslagen van haar voornemen, *Malta* te verwoesten, wellicht den steven naar de kusten van *Spanje* wenden zoude, hetgeen hem in dat tijdsgewricht bijzonder verderfelijk voorkwam, bewoog hem deze belangrijke zeemagt in gereedheid te houden. Tegen het midden der maand Mei, verschenen de Turken. Veertig duizend Janitsaren, onder *Mustapha*, volbragten met stoutmoedigheid eene landing, en gingen op *Valetta* los, terwijl de zeeroovers *Dragus*, *Hassem*, en *Piali* met eene vloot de stad van den zeekant blokkeerden. Toen deed de Maarschalk der Orde, *van Cozier*, den eersten uitval. Zijn zwaard, gewoon te zegevieren, deed 1500 Turken vallen,

en ieder meende in dit gelukkig begin het voor-
teeken van een zegepralend einde te zien.

Ongehoord waren de inspanningen van moed
en kracht der Turken, bij het menigvuldig storm-
loopen tegen de vele kasteelen. Ongehoorde blij-
ken van moed en volharding werden door de be-
legerden ten toon gespreid.

De Grootmeester bevond zich op het fort *St.
Elmo*, en tegen hetzelfde, als het gewigtigste punt
der stad, hadden de Turken hunnen hoofdaan-
val gerigt. Bijna twee maanden, had men de be-
legering reeds verduurd, en de nood der bele-
gerden werd van dag tot dag dringender, want
er waren niet alleen vele dapperen gevallen,
waardoor de overgeblevenen veel meer krachten
moesten inspannen, om zich tegen de aanvallen
te verdedigen, maar ook de levensmiddelen,
waarvan de toevoer zoowel te land als ter zee
geheel afgesneden was, begonnen te ontbreken,
en naauwelijks was men in staat met de ellendig-
ste en afschuwelijkste spijs het leven te onder-
houden. Hopende en verlangende, wendde men
den blik naar de kusten van *Sicilie*, waar de
Spaansche vloot lag, het eenigste redmiddel, dat
nog overbleef. Doch den eenen dag verliep na
den anderen, zonder dat er ontzet of uitkomst
opdaagde.

Zoo brak de 23ste Julij aan. De Turken maak-
ten zich tot eenen algemeenen storm gereed. De
belegerden konden het zich niet ontveinzen, dat
men niet meer in staat was dezen aanval af te
slaan, want hunne krachten waren uitgeput, en

slechts door puinhoopen, werden zij van hunne bloeddorstige vijanden gescheiden. Toen gaven zij nog eenmaal elkander de broederhand, namen een roerend afscheid van elkander in het leven, terwijl zij vast besloten hadden het laatste zoo duur mogelijk te verkoopen. De donder van het geschut riep hen naar de wallen. Met een vreesselijk geschreeuw, drongen de digte drommen der ongeloovigen voorwaarts; de plaats van eenen enkelen gevallen werd door tien anderen ingenomen. Even als leeuwen, die hun hol tegen eene schaar van tijgers verdedigen, streden de dienaren van het kruis; de een na den ander viel onder de digte slagen van het zwaard der vijanden, en het klein getal der nog overgeblevenen werd allengs meer terug gedrongen. eensklaps verhief zich een donderende zegekreet: de Turken hadden het kasteel beklommen, de kruisbanier zonk, en schitterend verhief zich de halve maan op den muur van *St. Elmo*. Slechts een der ridders was overgebleven, namelijk de Grootmeester *Parisot* en eenige soldaten. Zij wierpen zich in de golven, en bereikten al zwemmende het fort *St. Michaël*, waar zij door de Orde-ridders, die zich daar bevonden, opgenomen werden. — *Valetta Parisot* nam ook hier het kommando over, ofschoon hij reeds vele bloedige wonden bekomen had.

De overwinnaars rustten zich weldra tot eenen nieuwen storm uit. *St. Michaël* was bijna geheel plat geschoten, en geleeke eenen puinhoop, terwijl ook hier, even als te *St. Elmo*, de

hongersnood met al zijne ellende binnentrad. Toen vereenigde de ridders zich in eenen krijgsraad, en deden den Grootmeester den voorslag om naar het fort *St. Angelo*, dat zich nog in beteren staat bevond, terug te trekken. De achtbare grijsaard echter trad in hun midden, en zeide: »neen, mijne broeders, wij moeten onzen vijanden geene vrees doen blijken, dat wil zeggen: wij moeten overwinnen of sterven. Kan ik in mijnen ouderdom schooner dood sterven, dan eervol met mijne broeders in den strijd voor de Godsdienst te vallen!» Andermaal maakte men zich gereed om eenen krachtigen tegenstand te bieden. Daar weërgalmde op eenen morgen een vreugdekreet door het fort, die de ongeloofigen verbaasd rondom zich deed zien. Zij zagen de zee met schepen bedekt, waarvan de vlag van *Spanje* wapperde. Don *Garsias* had door zijne verspieters, den val van *St. Elmo* vernomen, en nu achtte hij het meer dan tijd ter hulp te snellen, indien niet alles verloren zoude gaan. Een gedeelte van de vloot wierp zich op de schepen der zeeroovers, het andere ontscheepte deszelfs troepen, welke, begeerig naar den strijd met *Mustapha's* Janitsaren, voorwaarts rukten. *Mustapha* trok met de zijnen naar de haven terug. Weldra is de halve maan van *St. Elmo* afgerukt, en het kruis prijkt zegenend boven deszelfs strijders. Niet in staat om langer stand te houden, poogden de Saracenen zich op hunne schepen te redden, hetwelk echter slechts aan een gedeelte gelukte.

De overigen werden ter nedergesabeld, of vonden in de golven hunnen dood. *Malta* was gered.

Zoo werd een gevaar van de Orde afgewend, dat het grootste was, zoo lang *Malta* in haar bezit bleef. De Turken ondernamen, wel is waar, meerdere aanvallen, dan deze waren van geen belang in vergelijking van dezen, en werden door den heldenmoed der Orde-ridders wel dra weder afgeslagen.

Het grootste gedeelte der verdedigers had gedurende de belegering den dood gevonden, en de werken van *Valetta* hadden veel geleden. *Philips II* was aan den moed en de volharding der Orde het meest verplicht, en zijne Staten ontkwamen daardoor aan een dreigend gevaar. Uit dankbaarheid, betaalde hij dan ook eene belangrijke bijdrage ter opbouwning der verwoeste werken van *Valetta*; den dapperen Grootmeester, schonk hij, tot een aandenken aan zijnen heldenmoed, een zwaard en eenen dolk met een gouden gevest en met diamanten versierd.

De Orde bleef van nu af weder in eenen altijddurenden strijd met de Turken en Afrikaansche roofstaten. Schitterende wapenfeiten waren gewoonlijk de vruchten van de eerste togten der jeugdige ridders, die dikwerf met buit beladen terugkeerden, of gansche scheepsladingen met Christenen, die zij uit de slavernij verlost hadden, met zich voerden. Dikwerf echter waagden zij ook te veel, daar zij op hunnen moed en op hun goed geluk vertrouwden; en

toen zij, in het jaar 1760, door een ongelukkig gevecht bijna hunne geheele zeemagt verloren hadden, waren zij aan het gevaar blootgesteld om in *Valetta* door de Turken uitgehongerd te worden. Zij waren in dezen nood gedrongen, om de tusschenkomst van *Frankrijk* in te roepen, hetwelk, ten gevalle der Orde, met de Turken een verdrag sloot, waarbij aan hunnen eeuwigen krijg een einde gemaakt werd. Hierdoor echter zonk de riddergeest allengs dieper, en van datgene, wat eenmaal eene schitterende wezenlijkheid geweest was, restte met den tijd niets meer dan eene ijdele vertooning. Deze wegstervende riddergeest was echter niet alleen de oorzaak dat de Malthazer-ridders langzamerhand van het tooneel der handelende personen in de wereldgeschiedenis verdwenen; de toenemende beschaving, de veranderde wijze van zien onder het menschdom — de tijdgeest — droegen daartoe het meeste bij.

Reeds in de zestiende eeuw, maakte de Engelsche tak der Orde zich van dezelve los, en de drie Fransche deden dit gedurende de revolutie, terwijl hunne onmetelijke bezittingen aan het rijk vervielen. De beide Spaansche takken hielden na den vrede van *Amiëns* op te bestaan, en de Duitsche en Italiaansche in de jongste tijden.

Napoleon greep in den jare 1798, op zijnen togt naar *Egypte*, *Malta* aan, dat door den toenmaligen en laatsten Grootmeester, Baron van *Hompesch*, zonder slag of stoot overgegeven

werd. — Twee jaren later belegerden de Engelschen *Valetta*, en honger dwong de stad tot overgave.

Een en andermaal beproefden de Orde-ridders, die in alle landen verstrooid waren, het om hun vorig eigendom terug te bekomen. Zij kozen *Paul I* van *Rusland* tot hunnen Grootmeester, die gemelde capitulatie met de Franschen voor nietig verklaarde. Volgens den vrede van *Amiëns*, zouden de drie eilanden aan de Orde weder teruggegeven worden, dan de Engelschen bleven onverminderd meester derzelven, en de vrede van *Parijs*, in 1814, bevestigde hen in dit bezit. Sedert dien tijd strekt *Malta* hun zoowel tot eene verzamelplaats voor hunne schepen in de Middellandsche zee, vanwaar zij zeer geschikt naar drie werelddeelen den steven wenden kunnen, als het tevens voor hen het geschikste depôt van ontelbare handelsartikelen is, welke het moederland jaarlijks naar het Oosten zendt. Zij houden de vestingwerken van *Valetta* en van de drie eilanden in den besten staat, en 6000 man uitgelezene troepen waarborgen het tegen het lot der voorgangers.

Zoodra mogelijk, verlieten wij, zoo als wij reeds gezegd hebben, ons vaartuig, en lieten ons naar den oever brengen. Met het gevoel eener verhoogde geestdrift, betrad ik nu den grond, welke eeuwen achtereen het tooneel van de verhevenste heldendaden geweest was; eenen grond, om welks bezit zoo vele duizende menschenlevens opgeofferd waren. Hoe menig een rustig strijder

zal van de plaats, waaraan mijn voet thans kleefde, het schip beklommen hebben, dat hem naar de afgelegenste kusten voeren moest, om voor altijd van zijne broeders te scheiden. Hoe menigeen zal hier, met roem beladen, den voet aan wal gezet hebben, om den dank, tot loon zijner dapperheid, van den Grootmeester zijner Orde te ontvangen!

Weldra echter werd ik uit dezen zoeten droom mijner verbeelding op eene niet zeer aangename wijze gewekt. Met een vervaarlijk geschreeuw verzamelde namelijk rondom ons eene menigte van het ellendigste graauw, dat ik immer gezien had; waarschijnlijk uitgelokt door de nieuwhed van onze voor hen ongewone gedaanten. Eenigen bedelden, anderen boden ons vruchten en verschillende kleinigheden te koop aan; de meesten echter wilden ons tot geleiders dienen. Geen weigeren of dreigen baatte, en zelfs het uitdeelen van krachtige vuistslagen door de matrozen, die ons vergezelden, vermogt niets tegen het allengs meer dringend worden van den ruwen hoop, waarvan eenigen ons door wenken en stooten op de deugdelijkheid hunner waren schenen opmerkzaam te willen maken, terwijl anderen dit middel bezigden om hunne wenschen en bedden te ondersteunen. Wij moesten ons alzoo getroosten, om te midden van deze schreeuwende troep de stad door te trekken, en waren niet weinig verheugd, toen wij in een koffijhuis bescherming tegen deze indringers vonden. — Hier gebruikten wij eenige ververschingen, en

verblijdden ons daarbij, dat wij ten minsten voor een paar maaltijden van den schralen scheepskost — het pekervleesch en den stokvisch — bevrijd waren. Onder deze bedrijven, was men bezig ons huurpaarden te bezorgen om den Oostenrijkschen Consul te bezoeken, die een uur van *Valetta* op zijne *Villa* woont, en met wiens hulp wij ons plan ter bezigtiging van *Malta's* merkwaardigheden ontwerpen wilden. In weinige minuten, stonden ten minsten driemaal meer paarden voor de deur, dan wij behoefden, en bij elk derzelve een paar menschen, die de bijzonder goede eigenschappen hunner paarden op de onstuimigste wijze te kennen gaven, opdat zij de keuze toch op hun eigendom bepalen mogten, terwijl zij zich in het minste niet bekommerden, of wij hunne taal al dan niet verstonden. Wij konden ons van een en ander slechts bevrijden, door ons schielijk op de paarden te werpen, en ons door eenen sterken draf aan hunne blikken te onttrekken. Slechts eenige weinige knapen konden ons bijhouden, en boden zich aan, toen wij langzamer reden, om, naar de wijze des lands, onze paarden bij den teugel te leiden, dat wij hun gaarne toestonden, opdat wij ons te ongestoorder aan het beschouwen van alle de vreemde en ongewone voorwerpen, welke ons van alle zijden omringden, overgeven konden.

Het was intusschen nacht geworden. De zilveren schijf der maan rees uit de golven, wier branding ons in de ooren klonk, en verspreid-

de de lange schaduwen der hooge steenklompen verre over de haven, aan welker oever wij langzaam voorttrokken. Honderde lichten en vuren zweefden boven den effenen waterspiegel, als verwijderde dwaallichten, en slechts het gezang van den ter vangst uitgaanden vischer, of de doordringende stem van eenen eenzamen schildwacht op de wallen, weërgalmden in de stilte van den nacht. Eene zachte koelte waaide uit zee over ons, en verspreidde eene aangename verkwikking na de drukkende hitte van den dag, Ik zal nimmer het genot vergeten, dat mij deze nacht, onder den zuidelijken hemel, welke door de maan verlicht werd, verschaft.

Wij troffen in den tuin der *Villa* de familie van den Consul benevens een vrij talrijk gezelschap aan. Eenigen waren aan het kaartspelen, bij het licht van groote wasfakkels, terwijl zich de jonge lieden met vrolijke gesprekken den tijd verdreven.

De meeste welgestelde Malthezers brengen den zomer op het land door, en ontvlugten de ondragelijk heete lucht, welke alsdan binnen de muren hunner stad heerscht. Op het land echter is het klimaat zeer aangenaam, want, uitgezonderd een paar uren, welke men in *Italië* aan de gewone siësta besteedt, waaijen hier altijd verkoelende zeewinden, die doen vergeten, dat men op zulk eenen zuidelijken breedtegraad woont.

Nadat wij met den Consul eene afspraak voor

den volgenden morgen gemaakt hadden, reden wij naar de stad terug. Toen wij van onze paarden stapten, ontstond er weder een hevig rumoer. Honderd handen strekten zich uit om betaling voor de paarden, even zoovele voor de zadels, voor het geleide, enz. Wij wierpen de naastbijstaanden het geld toe, en maakten gebruik van het oogenblik, waarin de geheele hoop daarover twistte en vocht, om onopgemerkt naar de haven te spoeden, waar wij ons aan boord lieten brengen, om in de armen van den slaap nieuwe krachten te verzamelen voor den volgenden dag; want het zoude ons slechts 24 uren vergund zijn op *Malta* te vertoeven, en er was veel, dat bezienswaardig was, zoo als de Consul gezegd had.

In den vroegen morgen van den volgenden dag, zaten wij reeds weder te paard. *Cita Vecchia* (de oude hoofdstad van het eiland) was het eerste doel van onzen togt. Wij trokken door de poort van *Valetta* en de uitgebreide werken van het fort *Floriana*, dat de stad aan de landzijde dekt, en dat, zoo veel ik mij herinneren kan, een fraai aangelegd en wel onderhouden hoornwerk vormt. Het tafereel, dat onze oogen trof, zoodra wij in het vrije veld waren, was echter geheel anders, dan onze levendige verbeelding gisteren in de duisternis het voorgesteld had. Het eiland scheen geheel woest en onvruchtbaar te zijn. Behalve een paar dadelpalmen, welke hunne gedunde bladerkruinen boven den muur van dezen of genen verhieven,

en eenige stammen van misvormde Indische vijgen, — *Cactus apuntia* —, die de hoogte van boomen hadden, zag men nergens eenige groei-kracht. De gloeiende zonnestralen hadden alles verzengd. De velden, waarvan de oogst reeds ingezameld was, lagen geel en verdord, terwijl zij door ontelbare breede kloven, door de hitte veroorzaakt, gescheurd waren. De aanblik van dit oord werd nog treuriger, naardien de landlieden, welke hunne akkers met de meeste zorg van steenen zuiveren, kleine muren van deze steenen rondom dezelve oprigten, waardoor het land, zoo ver het oog reikt, als met een steenen net bedekt schijnt. *Malia* is evenwel buitengewoon vruchtbaar. Hier slagen niet alleen alle vruchten van het zuiden en het suikerriet op de beste wijze, maar ook het graan; dit laatste is echter niet toereikende voor de bevolking, welke men wil, dat, in verhouding tot *Engeland*, het viervoud op eene vierkante mijl uitmaakt. Het ontbrekende moet uit *Sicilie* gehaald worden. Het hoofdartikel op *Malta* is de katoen, die in Maart gezaaid en reeds in September geoogst wordt. De uitvoer van dit artikel is buitengewoon groot. Hout komt slechts op het zuidwestelijk gedeelte, en bovendien in eene geringe mate voor. Hetgeen men daarvan behoeft, moet insgelijks uit *Sicilie* of van de noordkust van *Afrika* aangevoerd worden. De behoefte daaraan is echter niet groot, dewijl het klimaat zelfs in de wintermaanden zoo zacht is, dat het nimmer vriest, en de inwo-

ners daardoor het kunstmatig verwarmen der vertrekken naauwelijks anders dan bij name kennen. Men moet waarlijk verbaasd staan, wanneer men de menigte voortbrengselen der natuur van dit eiland beschouwt, en bedenkt, dat deszelfs grond uit eene onvruchtbare rots bestaat, zoodat de aarde, welke nu zoo veel voortbrengt, eerst met moeite uit *Sicilie* of van *Afrika* moet aangevoerd worden. Deswege wordt dan ook dit plekje gronds zorgvuldig gebruikt, en met onbegrensde vlijt ziet men de velden bewerken.

Wij reden door de kleine stad *Pinto*, welke een treurig en somber aanzien heeft. De huizen, van kleine gehouwen steen van eene geele kleur gebouwd, zijn ongepleisterd en naar de Italiaansche bouwde met terrassen voorzien; de vensters zijn aan de achterzijde, en hebben het uitzigt in den tuin, en slechts de deur, welke aan de straat open is, gedooft eenen blik op het inwendige te werpen.

Wij ontmoetten vele landlieden, die zich naar de markt te *Valetta* begaven. Dit was de eenige gelegenheid om eenige opmerkingen aangaande de inwoners van het eiland te maken; want daar het, gedurende ons kortstondig verblijf, alleen het hoofddoel zijn konde de overblijfselen uit vervlogene tijden te bezigtigen, zoo konden wij ons met de beschouwing van het tegenwoordige niet dan in het voorbijgaan inlaten.

De inboorlingen van *Malta* zijn van eenen middelmatigen ligchaamsbouw. De kleur van hun

gelaat is donker geel, Zij hebben zware kaakbeenderen, zwart haar, levendige oogen, en sneeuw witte tanden. In hunne geheele gedaante is het alzoo zichtbaar, uit welk bloed zij gesproten zijn, namelijk uit de vermenging van Arabisch en Italiaansch bloed. De kleederdragt der mannen is eene wijde, blaauwe broek, welke dikwerf slechts tot aan de knieën reikt; een hemd van dezelfde kleur, of ook wel alleen een toegeknoopt lijfje; een blaauwe of witte gordel om het lijf, en op het hoofd eene roode visschers-muts, waarvan de zeer lange tip langs den schouder nederhangt. De vrouwen dragen zwarte rokken met eenen breeden, blaauwen streep ter hoogte van de knie, en als hoofdversiersel een zwart zijden manteltje (*Mantilla*), dat over den hals nederhangt, en om het bevallig hoofd van een lief meisje eene zeer aardige draperie vormt.

Om groote afstanden af te leggen, bedienen de Malthezers zich van muilezels, welke hier van een bijzonder groot en sterk ras zijn. Zij worden zelfs menigvuldig naar *Spanje* vervoerd, en hebben eene zekere mate van beroemdheid verkregen. Over een hoog zadel liggen twee hangkorven, welke of met waren zoo hoog beladen zijn, dat deze als een toren boven dezelve uitsteken, of den eigenaar van het dier zelve bevatten. Zoo ziet men menigmalen in elk der beide korven een' mensch als op een dameszadel zitten, die zich door eenen grooten zonnescherm, welke in waarheid een beweegbaar dak

heeten konde , tegen de gloeiende zonnestralen beschutten , en met eenen niet minder reusachtigen waaijer zich verkoelen. In de steden , is echter ook eene soort van cales met twee wielen in gebruik , die door een paard of muilezel , hetwelk in eene burrie loopt , getrokken wordt. De bak van dezen ouderwetschen wagen steekt aanmerkelijk voor de wielen uit , hetgeen dit rijtuig een zeer zonderling aanzien geeft ; te meer , daar de voerman niet op het rijtuig zit , maar naast hetzelfde loopt , terwijl hij het dier bij den teugel houdt , en dit vloekende en schreeuwende voortdrijft.

Voor het overige , schijnen de bewoners van *Malta* in elk ander opzicht veel overeenkomst met de bewoners van het zuiden van *Italië* te hebben ; eenige weinige gebruiken welligt uitgezonderd , welke hen nog van hunne Arabische voorouders zijn bijgebleven. Zelfs hunne taal heeft veel overeenkomst met het Italiaansch ; alleen is zij harder , en wegens de menigvuldige keelgeluiden zeer onaangenaam voor het oor.

Wij hadden reeds eenen geruimen tijd gereden , en de hitte maakte de togt voor ons zeer moeilijk , toen wij bij eene fraaije allée van acacia's kwamen , welke , zoo als men ons zeide , naar eene *Villa* van den Engelschen Gouverneur van *Malta* voerde. Onze geleider beloofde ons , dat hij ons weldra eenen zeer schoonen tuin zoude doen zien , en wij grepen met blijdschap de gelegenheid aan , om ons eenige oogenblikken onder de lang onthéerde schaduw te

verkwikken. Het huis, dat in den Italiaanschen stijl zeer eenvoudig gebouwd was, bood weinig bezienswaardigs aan, behalve eene overdrevene aanwending van versierselen, waaruit de vreemde smaak van den Britschen eigenaar duidelijk te zien was. Des te belangrijker was echter, en wel voornamelijk voor den bewoner van noordelijker streken, de tuin. Reeds in den hof stonden langs de muren eene menigte bloemen en planten, waaronder in het bijzonder de reusachtige grootte van eenige pelagonium's mijne verwondering gaande maakte, dewijl zij zich — zoo veel ik mij herinneren kan — tot aan het dak van het gebouw verhieven. De tuin scheen een dier toovertuinen te zijn, welke wij in de *Duizend en één Nacht* zoo menigmaal beschreven vinden. Geheele boschjes van oranjeboomen vermengden hunne geuren met die der bloeiende acacia's. Rozeboomen prijkten met verschillende kleuren, en schenen te wedijveren om hunnen ouden roem te handhaven; want reeds ten tijde der Romeinen waren de rozen van *Malta* beroemd, zoowel wegens derzelve pracht, als heerlijke geur.

Voornamelijk echter muntten de schoone granaatboomen uit, wier bloesems, naar de roos gelijkende, naauwelijks het groen der bladeren te voorschijn liet komen, en de leander, welke hier een sterke boom wordt. Tusschen deze partijen van boomen zijn bedden aangelegd, waarop *Flora's* geheele rijkdom uitgestort is, en in het midden van alle deze duizende plan-

ten en bloemen, waarvan het grootste gedeelte bij ons slechts in orangeriën gevonden wordt, stond de reusachtige gestalte eener agave, wier bloemstengel, ongeveer drie vademen hoog, zich als de koningin des tuins, verhief.

Het terras van een paviljoen schonk ons een verrukkelijk vergezigt over het geheele eiland, de stad *Valetta*, en de zee, op welke laatste zich ontelbare visschersbarken met hare bonte zeilen wiegden.

Gaarne hadden wij ons nog langer in dit be-
tooverend verblijf opgehouden, om het genot, dat wij hier smaakten, met volle teugen te drinken, en zulks te meer, daar de hitte gedurig drukkender begon te worden; dan, de uren waren ons zoo juist berekend, en de tijd zoo spaarzaam toegemeten, dat ons niets overig bleef, dan onze magere huurknollen weder te bestijgen.

Onze weg liep van nu af aanhoudend langs eene oude waterleiding, waardoor het drinkwater naar *Valetta* geleid werd, en bood ons noch iets merkwaardigs, noch iets schoons aan. De kleine knapen, welke ons de paarden gebragt hadden, volgden ons onophoudelijk, hoezeer ook de schrikkelijke hitte der zonnestralen op hun hoofd brandde, en geene redeneringen waren in staat om hen te bewegen hunnen loop te staken. Reden wij op eenen draf — en dit was veelal het geval — dan hielden zij zich aan den staart van onze paarden vast; ging het weder iets langza-

mer, dan spoedden zij zich naar de naastgelegen bronnen, en verkoelden zich daarin. Van tijd tot tijd, hielden wij onze paarden in, en zulks werkelijk alleen uit medelijden met deze arme schepsels, die zich buiten adem liepen, en hunne longen op zulk eene gruwzame wijze op het spel zetteden, ter verkrijging van een gering loon, waarvan zij echter zelfs niet verzekerd waren. — Zoo bereikten wij de oude hoofdstad van het eiland, of beter gezegd de ruïnen eener stad; want, uitgezonderd een paar kerken en eenige onaanzienlijke huizen, bestaat *Cita Vecchia* uit niets anders.

Het ligt op eenen vrij hoogen heuvel, op welks hoogste punt een tempel, aan *Proserpina* gewijd, gestaan moet hebben, welke tempel waarschijnlijk reeds ten tijde van de heerschappij der Arabieren geheel verwoest is, en van welks aanzijn wij alzoo onder de ruïnen slechts weinige sporen vonden. Het merkwaardigste in de stad, de beide kerken, zijn aan den heiligen *Paulus* gewijd, welke op dit eiland het Christendom gepredikt heeft, en die nu deszelfs patroon is. Onder den hoofdingang van ééne der kerken, wees men ons een hol aan, dat in de rotsen gehouwen was, en waarvan men verhaalt, dat het door den Apostel bewoond moet geweest zijn, toen hij door eenen storm op het eiland geworpen was. Een zeer middelmatig bewerkt standbeeld, dat dezen Apostel voorstelt, wordt daarin gevonden. Men houdt dit hol voor zeer heilig, en wel twintig menschen wachtten ons

bij den ingang op, om ons stukjes van de rots voor geld op te dringen. — De andere kerk is, even als de eerstgenoemde, wel is waar in eenen zeer eenvoudigen stijl gebouwd, maar door aangebragt werk met veel smaak versierd. Men toonde ons een op hout geschilderd Madonna-beeld, als het werk van den heiligen *Lucas*. Meer dan dit, trof mij eene Madonna, welke met olieverw op glas geschilderd was; hare trekken drukten eene onuitsprekelijke heiligheid en bevalligheid uit. Niemand was in staat mij den meester van dit beeld, noch den tijd, wanneer het hier gekomen was, te noemen.

Van hier geleidde men ons naar de Catacomben. Een smalle wenteltrap, naauwelijks zoo breed, dat een enkel mensch denzelfden betreden kan, vormt den ingang tot ontelbare lange gangen, welke, diep onder de aarde, elkander in onderscheidene rigtingen kruisen, en die in de rotsen uitgehouwen zijn. Ter wederzijde van deze gangen, komt men in onderscheidene vrij regelmatig uitgehouwene vertrekken. Onze geleider, een monnik, beweerde, dat zij aan de oorspronkelijke inwoners tot woningen zullen gediend hebben, dan dit is mij, om verschillende redenen; als niet zeer waarschijnlijk voorgekomen; want zij zijn niet alleen zoo naauw en diep, dat aan eene vrije beweging in dezelfde niet te denken valt, maar men ontbeert daarin ook het daglicht. Bovendien leidt slechts een enkele ingang, namelijk de genoemde smalle wenteltrap, waar langs wij ook afgeklommen

waren, tot deze gangen, welke zich ten minsten een uur ver in de rotsen uitstrekken. De goede lieden zouden een weinig te veel geduld gehad moeten hebben om hun verblijf binnen te treden, wanneer verscheidene te gelijk voor de opening van hetzelfde aangekomen waren. Veel waarschijnlijker komt het mij daarom voor, dat zij aan de oudste bewoners van het eiland tot begraafplaats gediend hebben, en dat men daarin welligt de godsdienst uitgeoefend heeft. Op deze laatste gedachte kwam ik door een groot, rond, gewelfd vertrek, waarin een schoorsteen was, welke in de vrije lucht uitkwam, en waarin de sporen van roet nog duidelijk zichtbaar waren. Een paar steenen platen, welke hierin waren, zullen welligt tot offertafel gebezigd zijn. Dan, wie ligt den sluijer op, waaronder de grijze oudheid verborgen ligt? Wie lost ons de raadsels op, welke tot eene eeuw behooren, waarin nog geen uitvinder der boekdrukkunst opgestaan was, om de menschen te leeren, om hunne handelingen ter kennisse van hunne laatste nakomelingen te brengen, op eene wijze, die den alles vernielenden tijd, en de wijfelingen des lots trotseren? Eene eeuw, waarin ten hoogsten een enkel mensch met veel moeite boekstaafde, hetgeen er plaats greep; terwijl zijn welligt naauwelijks voltooid werk reeds weder aan een vernielend toeval of aan dezen of genen ruwen overaar ten prooi werd, welke het uit onkunde of dweeperij aan de vlammen prijs gaf! Hoeveel gelukkiger zullen onze nakomelingen in dit op-

zigt zijn. Honderde boekerijen in de twee beschaafdste werelddeelen bewaren, in ontelbare werken, de daadzaken en denkbeelden onzer eeuw, den moeitevollen arbeid onzer geschiedkundigen, welke de gebeurtenissen van een tijdvak opteekenen, dat toekomstige geslachten zoo verre verwijderd zullen achten, als voor ons de helden der Grieksche fabeleeuw zijn. Zij zullen echter de geschiedenis dezer dagen niet in het kleed eener fabel gehuld vinden; hare daden, noch uit volks-overleveringen, noch uit de overblijfselen van gevallen steden en verwoeste tempels met pijnigende moeite behoeven op te maken; want het is toch wel niet te verwachten, dat, bij den denkbaren val van een volk en de geheele vernietiging van deszelfs boekverzamelingen, ook de overige volkeren in hetzelfde tijds punt te gronde zullen gaan! — Brengt men zich dit alles voor den geest, dan staat het onberekenbaar nut, dat de uitvinding der boekdrukkunst voor het menschdom heeft, eerst in deszelfs volle waarde en grootheid voor onze oogen; een nut, dat zich in de verstverwijderde toekomst tot alle volgende geslachten uitstrekt!

Begeerig de koude en vochtige graflucht te ontvlieden, welke wij in deze onderaardsche gewelven inademden, haastten wij ons om het daglicht en onze paarden weder op te zoeken. Dit ging echter met geene geringe moeite vergezeld. Ontelbare bedelaars hadden zich voor den uitgang der Catacomben verzameld, en verzetteden zich tegen elke schrede, die wij voorwaarts wilden

doen. Velen hunner zelfs kwamen met geene ledige handen, en hadden wij alle de steenen en kleinigheden zonder eenige waarde genomen, welke zij ons opdringen wilden, wij zouden tot vervoer van een en ander lastdieren noodig gehad hebben. Met geweld moesten wij ons eenen weg banen, en spoedig bragten onze paarden ons weder naar *Valetta*, waar ons nog veel belangrijks wachtte.

In de eerste plaats, begaven wij ons naar den Gouverneur van *Malta*, een Engelsch Generaal. Hij bewoont het paleis van de voormalige Grootmeesters der Orde. Eene fraaije dubbelde trap voert naar de binnenste deelen van dit eerwaardig en in verheven stijl gebouwde paleis. Breede, hooge gangen strekken zich langs de zalen uit, en zijn met eene rij portretten van de oude Grootmeesters versierd, die in volgorde geplaatst zijn, en nog levendig aan de vroegere bestemming van dit huis herinneren.

Niet alzo is het met het inwendige der buitengewoon groote zalen en vertrekken. Hier moest de oude praal van vroegere tijden voor de verfijnde der tegenwoordige eeuw wijken, naar welke zij dan ook op de kostbaarste wijze versierd zijn. Bijzonder belangrijk is eene verzameling van schilderijen, zoo wel van de vroegere als latere school, die de wanden dezer waarlijk vorstelijke vertrekken bedekken. Ik kon het niet van mij verkrijgen, hier eene anecdote uit het leven van den Gouverneur, welke men ons verhaalde, te verzwijgen, dewijl zij van eene

edele daad van eenen mensch melding maakt, die anders, gelijk zoo veel, dat edel op deze wereld is, onberoemd eene prooi der vergetelheid zoude worden.

Gedurende den gedenkwaardigen slag van *Waterloo*, waar de Engelsche wapenen zich een onverdelgbaar gedenkteeken opgericht hebben, lag de tegenwoordige Gouverneur van *Malta*, toenmaals nog officier van minderen rang, zwaar gewond op den grond, terwijl hij in het gevaar verkeerde van door de Franschen afgemaakt te worden, die met woede voortrukten. Op eens sprong een Fransch soldaat, die hem zoo hulpeloos zag liggen, toe, raapte eenige lijken bij elkander, zettede den gewonde tegen dezelve, en verdedigde hem, met gevaar van zijn eigen leven, tegen de woede zijner kameraden, tot dat zij door de Engelschen teruggedreven werden.

De Engelschen stelden na den slag al het mogelijke in het werk om dezen edelen mensch te vinden en te beloonen, dan te vergeefs; waarschijnlijk was nog op dien stond een kogel het loon voor zijne menschlievendheid.

Wij bezagen de wapenzaal. Naast eenige wapenrustingen van voormalige Orde-ridders, bevond zich hier nog een ongehoorde voorraad van wapenen en krijgsbehoeften van allerlei aard uit den laatsten tijd, waarvan de fraaiheid en geschiktheid te gelijk in de oogen vielen. — Tegen over het paleis is de hoofdwacht, boven welker portaal, dat op fraaije zuilen rust, de volgende, wel een weinig te sterke woorden gelezen worden:

*Magnae et invictae Britanniae Melitensium
amor et Europae vox has insulas confir-
maverunt. Anno MDCCCXIV.*

(De liefde van het groot en onoverwinnelijk Engeland voor de Malthezers en de stem van Europa hebben deze eilanden bevestigd. (In den jare 1814.)

De kerk van den heiligen *Johannes*, eigenlijk de voormalige Orde-kerk, biedt zeer veel schoons en merkwaardigs ter bezigtiging aan, en wel bijzonder voor den oudheidkenner. Zij is zoo rijkelijk verguld en met houten snijwerk versierd, dat men bijna zoude kunnen zeggen, overladen. De Orde verdeelde zich, zoo als reeds vroeger gezegd is, in den beginne in acht takken, namelijk in dien van *Provence*, *Auvergne*, *Frankrijk*, *Italie*, *Arragon*, *Duitschland*, *Castilie*, en *Engeland*. Ieder had zijn bepaald getal ridders, en de aangelegenheden van allen werden door acht *Ballivi Convertuali* geregeld, onder het voorzitterschap van den Grootmeester van het heilige hospitaal van *St. Johannes van Jeruzalem*, Guardiaan van de Armée van Jezus Christus, *Altezza eminentissima*; gelijk zijn titel van oudsher was.

Later werd het getal dezer afdeelingen van acht tot vijf verminderd, en elk dezer had in de *Johannes-kerk* te *Valetta* eene eigene kapel, welke tot begraafplaats voor de Grootmeesters en *Ballivi*, die uit hun midden gekozen werden, diende. Deze kapellen ontleenen hare namen

van derzelver stichters, of wel, zoo als met de meesten het geval is, van dien Grootmeester, welke daarin het eerst begraven werd. Zoo heeten zij: *Nickolo Contonero*, *Manoël*, *Georgio Caraffa*, *Chatré*, en *Rohan*. Prachtige sarcophagen zijn boven hunne graven en boven die van hunne opvolgers geplaatst, welke sarcophagen met het keurigste beeldhouwwerk prijken, en met regt bewondering vorderen. De graven der ridders, die op *Malta* gestorven zijn, worden echter ook in den grond dezer kapellen en verder in de geheele kerk gevonden; zij zijn met vierkante steenplaten bedekt, welke de wapenschilden dergenen, die onder dezelve rusten, in Mozaïk-werk voorstellen. Hierdoor verkrijgt de geheele vloer der kerk het aanzien van een buitengewoon groot Mozaïk van wapenschilden, hetwelk een zeer fraai gezigt oplevert.

Het overige gedeelte van dezen zoo belangrijken dag, besteedde ik aan eene wandeling op de wallen van *Valetta*, waar mijne belangstelling levendig werd gehouden, zoowel door den schoonen aanleg, als door de verschillende soorten van geschut, dat naar den zeekant gericht is, en dat zoowel de kust als den ingang der haven verdedigt en bestrijkt.

De zon had reeds hare gloeiende dagtoorts in de golven der zee gebluscht, en nog slechts een vurig avondrood, dat den hemel met de zachtere tinten der zee deed in een smelten, bragt hare laatste afscheidsgroet tot ons over. Ook ik nam afscheid van een land, dat mij,

gedurende den korten tijd, dien ik mij op hetzelfde bevinden mogt, zoo vele genoegens en zulke heerlijke herinneringen uit het verledene, zoo rijk aan gebeurtenissen, geschonken had.

Ik nam afscheid van *Malta*, om het niet weder te bezoeken; want reeds met het aanbreken van den dageraad, zouden wij, ter voortzetting onzer reis, het anker ligten. De maan zweefde weder rustig boven de golven, en verspreidde haar betooverend licht over stad en haven. De zachte toonen der Engelsche klephorens drongen dan met weemoedige klanken, dan met vrolijke wijzen tot mij door — toen ik, tot ernst gestemd, mijne kajuit betrok. De aanbrenkende morgen deed mij van het eiland reeds niets meer onderscheiden dan eene bleeke nevelstreep.

Het verwekt een zeer eigenaardig, doch over het geheel niet aangenaam gevoel, wanneer men zich, verre van de kusten verwijderd, in het hart der zee bevindt. De bekoorlijkheid der nieuwheid gaat weldra verloren, te vergeefs tracht men door verschillende bezigheden en verstrooiingen de langzaam voortkruipende uren te verkorten; gedurig waart de zoekende blik weder rond, om den verwijderden oever uit te vorschen; gedurig blijft de gedachte bij het doel der reize stilstaan. — Iedere bergtop, welke zich, bij het naderen der kust, boven de oppervlakte van den uitgestreken waterspiegel verheft — ieder klein eiland — ieder schip, al is het met den verrekijker naauwe-

lijks zichtbaar, is voor hem, die zich op zee bevindt, een voorwerp van bijzondere belangstelling. Allen snellen op het verdek, ieder ziet, vraagt, oordeelt over het doel of de ligging van het aanschouwde voorwerp, totdat het door meerdere verwijdering, of door de ronding der aarde aan hunne blikken onttrokken wordt.

Ook nu weder hadden wij, even als op onze reis van *Triest* naar *Malta*, veelal met ongunstig weder te kampen. Dan eens werd de voortgang van ons schip door tegenwind gestremd, daar zij ons dwong, om laverende ongehoorde omwegen te maken; dan weder trof ons windstilte, en het »*tempo cativo, poco vento*," dat onder het ophalen der schouderen geuit werd, was bijna tot een dagelijksche morgen- en avondgroet onzer zeelieden geworden. Dan, dit alles is nog eenigzins te verdragen, want eigenlijk wordt daardoor het geduld alleen op de proef gesteld; komt hierbij echter nog eene zoogenaamde maretta, dan kan men het wel niemand ten kwade duiden, wanneer hij de proef niet doorstaat, en zijn geduld verliest.

De maretta — de Duitsche zeeman zegt: de zee staat hol — wordt door onderaardsche stormen veroorzaakt, welke de zee op eene vreeselijke wijze beroeren. De golven rollen als groote waterbergen voort, en slingeren het schip als eene bal heen en weder. Daarbij is het doodstil, geen koeltje blaast in de zeilen, noch vermindert de drukkende hitte van den zuidelijken hemel, waarvoor men nergens eene schuilplaats

vinden kan; want onder het verdek, de eenige plaats, waar men zich anders, gedurende de middaghitte in de schaduw bevindt, kan men zich eene getrouwe voorstelling van den toestand maken, waarin zich de ongelukkige gevangenen onder de looden daken van *Venetie* bevonden. Zoo wordt men dikwijls verscheidene dagen heen en weder geworpen, zonder het doel zijner reize zelfs eene enkele zeemijl genaderd te zijn. Geen oogenblik is men in staat te staan, zonder zich vast te houden, ja zelfs, terwijl men op bed ligt, moet men zich als het ware verschansen, om niet uit hetzelfde te vallen. Het is een onafgebroken wiegen, stooten, en vallen, gepaard met een ontzettingbarend geklep en gekraak van sprieten en masten, en het doffe geluid van het klappen en slaan der slap hangende zeilen.

Zulk eene maretta slingerde ons, gedurende een paar dagen, heen en weder onder de kust van *Sardinie* en in het gezicht van de haven van *Cagliari*, welke wij gaarne binnengelopen waren, wanneer wij slechts van onze plaats hadden kunnen komen. Eindelijk stak er eene frissche koelte uit het westen op; dan, daar wij het hierdoor weder vlak in den wind hadden, zoo werden wij genoodzaakt tot in de nabijheid van de kust van *Tunis* te laveren. Sedert ons vertrek van *Valetta* waren er alzoo negen dagen verlopen, zonder dat onze reis noemenswaardig gevorderd was, toen de wind op eenen avond eensklaps ging liggen, en in het

spoor, dat het schip achterliet, een zacht licht ten zichtbaar was. Dit verwekte eene algemeene blijdschap op de Korvet; want op grond der ondervinding van onze zeelieden, werd dit als het voorteeken van eenen naderenden oostenwind aangemerkt, die dan ook weldra onze zeilen vulde, en ons met eene snelheid van zeven of acht zeemijlen in een uur voort deed loopen. Weldra aanschouwden wij de hooge bergen van de kust van *Spanje*, en alsof met den eersten blik op dit land, ook te gelijk eene levendige herinnering uit deszelfs belangrijke geschiedenis van vroegere eeuwen moest geboren worden, zoo was kaap *Palos* bij *Carthagena* de eerste bergtop, welke zich uit de golven voor onze oogen verhief. Wie toch herinnert zich niet, dat *Christophorus Columbus* met zijne armhartige drie scheepjes van hier in zee stak om een nieuw werelddeel te ontdekken, van welks bestaan men vroeger zelfs niet droomde.

Columbus, geboortig van *Genua*, woonde te *Lissabon*. Zijn nadenken over de aardrijkskunde van zijnen tijd, welligt ook wel eene andere toevallige aanleiding, verwekte bij hem denkbeelden, welke zulke groote resultaten opleveren zouden. Hij zag de ongehoorde winsten, die de Venetianen van hunnen handel op *Oost-Indie* hadden, doch hij zag ook den moeitevollen weg, dien zij tot vervoer hunner koopwaren nemen moesten, welke zij te land, langs de kust van *Suez* tot aan de *Roode-zee*

bragten. Het kwam hem verder, overeenkomstig de denkbeelden van zijnen tijd, onmogelijk voor, dat onze aardbol, welke aan de eene zijde met zulke uitgestrekte werelddeelen bezet was, in evenwigt blijven konde, wanneer de keerzijde niet insgelijks land ware.

Deze denkbeelden hielden hem zoo lang zonder ophouden bezig, totdat het hem ten minsten in dat opzigt helder en zeker werd, dat men in alle gevallen, wanneer men den steven gedurig naar het westen keerde, eenen, zoo al niet naderen, dan toch zeker minder moeilijken en gevaarvollen weg naar het rijke Oosten vinden zoude. Te arm om eene proeve voor eigene rekening te kunnen ondernemen, moest hij daartoe hulp en ondersteuning zoeken, en als een waar vaderlander, bood hij zijn vaderland het eerst zijne diensten aan. Algemeene beschimping en bespottung was zijn deel. Hierdoor liet hij zich evenwel niet van zijn stuk brengen, en deed nu denzelfden voorslag aan *Portugal*; maar ook hier werd hij van de hand gewezen, even als ook in *Frankryk*, *Engeland*, en *Spanje*. — In alle zijne verwachtingen te leur gesteld, trok hij zich weder in het duister terug, en volvoerde datgene in gedachten, dat hem belet werd inderdaad te bewerkstelligen.

Intusschen was *Granada* voor de zegenrijke wapenen van *Ferdinand* en *Isabella* bezwaken. Het laatste steunpunt der Mooren in die landen, waarop de Christenen geloofden nu eenmaal een natuurlijk regt te hebben, was bezwaken. Toen

wendde *Columbus* zich weder tot de vorstelijke personen, in het oogenblik der bedwelming van vreugde wegens de behaalde overwinning, en legde bij herhaling zijn voorstel en aanzoek om ondersteuning voor zijne koene ontwerpen aan hunne voeten neder. Aan zijne zijde stond de Prior van het Franciscaner klooster *Rabida* bij *Palos*, wien hij zijne ontwerpen met levendige kleuren geschilderd had, en nog een paar monniken. Deze stelden aan de godvruchtige *Isabella* voor, » dat, wanneer er inderdaad aan de overzijde van den grooten Oceaan landen gevonden werden, zoo als *Columbus* veronderstelde, deze waarschijnlijk door menschen bewoond zouden worden, tot welke het licht der Christelijke Godsdienst nog niet doorgedrongen was, en dat het alzoo zekerlijk een zeer verdienstelijk werk zoude zijn, eene onderneming te ondersteunen, waardoor zoo vele zielen voor den hemel gewonnen zouden worden.”

Deze voorstelling maakte indruk. *Isabella* beloofde de benoodigde schepen voor de expeditie te zullen uitrusten. Dan, ook nu nog bleef er een groot bezwaar bestaan. Door den tienjarigen oorlog met de Mooren, en in het bijzonder door de belegering van Granada, was de schatkist der Koningin geheel uitgeput. *Columbus* zoude welligt ook nu weder in de toekomst zijne troost hebben moeten zoeken, indien niet de priesters *Isabella* zoodanig voor deze zaak hadden weten in te nemen, dat zij zelfs hare kostbaarheden wilde verpanden, om zich het

nodige geld te verschaffen. Eindelijk werd het geld bijeen gebragt door *Luigi de Santangelo*, bestuurder van de koninklijke finantiën, die de onderneming krachtdadig ondersteunde. Drie kleine schepen werden in de haven van *Palos* uitgerust, en *Columbus* van velen bewonderd, van de meesten echter bespot, wendde den steven naar den onmetelijken en tot dusverre onbekenden grooten Oceaan. (3 Aug. 1492.)

Ongehoord waren de gevaren, welke hij op dezen togt te verduren had. Hij had niet slechts met de elementen te kampen, maar bovendien ook met de bevreesdheid en den kwaden wil van zijn scheepsvolk, dat hem een en ander maal op het punt bragt alle tot dusverre doorgestane moeite vergeefs aangewend te hebben.

Eindelijk, den 12^{den} October 1492, verhief zich de vreugdekreet: »Land!» Het oogenblik was geboren, waarin de koene reiziger zijne tot dusverre bespote denkbeelden voor de wereld regtvaardigen konde: waarin een nieuw werelddeel, een nieuw menschengeslacht in de geschiedenis zoude optreden. — Ondertusschen was de vrucht van deze eerste reis alleen de ontdekking van eenige eilanden, waarvan *Cuba* en *St. Domingo* de belangrijkste waren. Met goud en eenige inwoners dezer eilanden beladen, keerde *Columbus* naar *Spanje* terug, en verscheen voor *Isabella*. De vroeger beschimpte, ja zelfs als avonturier verachte, werd nu met bijzondere onderscheiding ontvangen. Aan de tafel van den Monarch, deelde hij, hetgeen er plaats gegrepen

had, mede, en als een Grande van *Spanje* werd het hem vergund met gedekten hoofde voor dezen te verschijnen. Men benoemde hem tot Admiraal van *West-Indie*; men rustte 13 schepen voor hem uit, en, vergezeld van een aantal kolonisten, welke het goud naar de nieuwe wereld lokte, ving hij zijne tweede reis naar het westen, in den jare 1493, aan.

Had hij vroeger met de onkunde der menschen te kampen gehad, nu was het de nijd, die hem vervolgde. Dit hield hem echter niet terug om, in den jare 1498, eene derde reis te ondernemen, waarop hij werkelijk het vaste land van *Amerika* ontdekte. Zijne vijanden wisten het nu zoo ver te brengen, dat hij in ketenen naar *Spanje* teruggevoerd werd. Hij was in zijne nieuwe gewesten te ver uit het oog verwijderd dergenen, welke hem gadesloegen; hij had over de kinderen der natuur in de wildernissen van *Amerika* reeds te veel magt verkregen, dan dat het zijner vijanden in *Spanje* niet ligt zoude gevallen zijn argwaan tegen hem te verwekken. Zijne regtvaardiging was echter niet alleen zoo middagklaar, dat men hem in het minste geen nadeel konde toebrengen, maar hem werd zelfs een vierde expeditie toevertrouwd, welke tevens tot eene vergoeding voor het geledene onrecht strekken moest. Dan, toen hij van deze weder huiswaarts keerde, rustte zijne beschermster, Koningin *Isabella*, reeds in het graf harer vaders, en zijne vijanden zegepraalden aan des Konings zijde. Alle zijne aanzoecken en ontwerpen werden van

nu af alleen met fraaije woorden beantwoord, waarbij het ook ten aanzien van hem bleef. Hij had nu den moeilijken grondslag voor het werk gelegd; voor het overige ligte werk der voltooiing waren dienstvaardige handen genoeg gereed, en zoo veel te meer, daar hun eigen voordeel daarbij in het spel kwam.

Columbus was den citroen gelijk, wiens schil men onverschillig wegwerpt, nadat men het sap uitgeperst heeft. Hij stierf in den jare 1506, ten gevolge van de menigvuldige moeilijkheden, welke hij verduurd, en inspanningen, die hij zich getroost had. Hij mogt zelfs de eer niet genieten, dat men aan zijne ontdekking zijnen naam gaf; zij viel eenen gelukzoeker ten deel, den Florentijner *Amerigo Vespucci*, welke het door *Columbus* aangewezen spoor volgde, waartegen het vaste land der nieuwe wereld stiet, en met eene voorbeeldelooze onbeschaamdheid zelfs zijnen naam op de landkaarten plaatste.

Zoo was dan het einde der vijftiende eeuw eene ontdekking voorbehouden, welke de onberekenbaarste gevolgen na zich sleepte. Zij kon echter ook eerst in deze eeuw gedaan worden, waarin de uitvinding der magneetnaald den zee-man in staat stelde de bekende kusten te verlaten, en den steven naar het hart der zee te wenden, dewijl hem nu, wanneer de wolken de sterren voor zijn oog verborgen hielden, waarnaar hij vroeger zijnen koers berekenen moest, niet meer elk middel om denzelven te rigten ontbrak, daar het kompas zijn veilige geleider was.

Met het kompas in de hand, geeft hij nu met vertrouwen het schip over aan het wilde spel van wind en golven, en voert het gedurig weder terug langs de aangewezen baan.

Van dat punt der Spaansche kust, dat het eerst voor onze oogen zichtbaar werd door eenige hooge bergtoppen, welke zich door den grooten afstand als in eenen blaauwen nevel gehuld voordeden, werd de eerste schrede ter ontdekking van eene nieuwe wereld gedaan, waartoe het stoute denkbeeld in eenen koenen geest opgekomen was, en met verheven zelfsvertrouwen ten uitvoer gebragt werd. Had zijn vaderland, *Genova*, zijn eerste voorstel aangenomen, welk eene geheel andere rigting zoude de loop der dingen in *Europa* genomen hebben! Zoo hangt het lot van gansche landen en volken menigmaal van een grillig toeval af (*).

Behalve dit een en ander, zijn aan het voorbergebergte *Palos* nog andere geschiedkundige herinneringen verbonden. Aan deszelfs voet ligt *Carthagera*, het oude *Carthago nova*, door de Carthagers gesticht, toen zij in den jare 273 voor Christus geboorte, onder hunnen veldheer *Hamilcar*, uit *Afrika* hier landden, en hunne heerschappij over het grootste gedeelte van *Span-*

(*) Ongelukkig hij, die bij gebeurtenissen van zulk eenen invloed op het lot van landen en volken niet meer ziet, dan de grillen van het toeval. Hoe belangrijk en weldadig is het hier, het oog op de hand eener Voorzienigheid te mogen vestigen, die geen toeval kent.

je uitbreidden, nadat zij de Celten en Iberiërs aan zich onderworpen hadden. Zij ontstaken het eerste licht der beschaving in het toen nog geheel ruwe *Spanje*; zij bevolkten het land door middel van volkplantingen, bouwden steden, en legden havens en stapelplaatsen aan, zoowel voor hunne koopvaardischepen, als voor hunne oorlogsvloten. Zij bepaalden zich echter voornamelijk bij de kusten, en zulks nog te meer, toen de oorlogen met de Romeinen, die korten tijd daarna eenen aanvang namen, deze voor hen van meer gewigt maakten dan de binnenlanden. Na den val van *Carthago*, ging ook in *Spanje* hunne heerschappij te gronde. *Agrippa*, de veldheer van *Augustus*, bragt het onder de magt der Romeinen.

Met eenen staanden frisschen levante (oostenwind), snelden wij langs de kusten van *Spanje* naar de zeeëngte van *Gibraltar*. Vol verlangen rustten onze blikken op de *Sierra's*, die eenen verhevenen indruk maakten, en aan onze rechterzijde zich al meer en meer uit de golven verhieven; nog meer reikhalzende staarden wij echter voorwaarts, waar het doel van onze zeereis, de haven van *Algesiras*, ofschoon nog voor ons oog verborgen, gelegen was. Hoe meer wij echter de zeeëngte naderden, hoe meer wij met den stroom te worstelen hadden, welke uit den Atlantischen Oceaan langs de zuidkust van *Span-*

je binnendringt, en den gang van ons vaarttuig niet weinig stuitte. Bij tegenwind, zal hier alzoo wel aan geen vooruitkomen te denken zijn. De hooge bergen van *Granada*, de *Sierra-Nevada*, leveren een heerlijk gezigt op, daar hunne met sneeuw bedekte kruinen zich hoog boven de overige gebergten verheffen. In weêrwil echter van de menigvuldige heerlijke en waarlijk schilderachtige vormen, welke die bergen, die wij zagen, voor het oog ten toon spreidden, moeten zij echter voor de bergen van ons vaderland verre onderdoen; want zij zijn steil en kaal. Hier verheffen zich, zoo als bij ons, geene heerlijke wouden tot in de luchtstreek der *Alpen*; geene helder groene weiden bedekken de ruimte tusschen woud en rots. In een roodachtig graauw gehuld, gelijken zij reusachtige, gespletene steenklompen, welke in eene woeste wanorde over elkander geworpen zijn.

Deze opmerkingen werden echter op eenen grooten afstand en met behulp van eenen verrekijker gemaakt; het zal nog moeten blijken, of zij bij eene beschouwing van meer nabij dezelfde blijven zullen!

De heerlijke en belangrijke tooneelen, welke de dag ons ter beschouwing aanbood, terwijl wij langs de kust voortzeilden, waren de eenige niet, die ons het laatste gedeelte van onze zee-reis veraangenaamden: ook de nachten waren onbeschrijfelijk bekoorlijk, en wel voornamelijk, dewijl zij ons een natuurverschijnsel ter beschouwing aanboden, dat voor ons zoo verrassend en

zoo nieuw was, dat ik het niet van mij verkrijgen kon, van hetzelfde in deze bladen niet met een enkel woord melding te maken. Dit verschijnsel was het phosphorizeren van het zeewater. Kort nadat onze zeilen door den oostenwind gevuld werden, bemerkten wij in het schuim, dat ons schip veroorzaakte, terwijl het de golven kliefde, een glinsteren, hetwelk meer en meer toenam, naarmate de wind uit dien hemelstreek heviger opstak, terwijl het eindelijk eenen vurigen streep vormde, welke den afgelegden weg, zoover het oog reikte, deed onderscheiden. Dit licht geleeleek naar dat van vermolmd hout: alleen hierin onderscheidde het zich, dat de gloed helderder was.

Nog veel treffender zag ik later dit verschijnsel in de baai van *Gibraltar*, waar het een schouwspel baarde, welks schoonheid onbeschrijfelijk is. Elke golf geleeleek, wanneer zij brak, gesmolten zilver, en schoot millioenen glinsterende sterren in den duisteren nacht. Roeide men in eene boot met onderscheidene riemen, dan veroorzaakten derzelver slagen zulk een helder licht in het water, dat men daarbij gemakkelijk lezen kon. Visschen, die eenige voeten diep beneden de oppervlakte van het water zwommen, waren schitterend verlicht, en lieten een licht helder groen spoor na. Welk eene uitwerking daarbij de branding tegen eenen rotsachtigen oever te weeg brengt, laat zich met geene mogelijkheid beschrijven.

Dat dit verschijnsel waarlijk van eenen phos-

phoriken aard is, en niet, zoo als welligt nog menigeen beweert, door kleine lichtgevende zeediertjes veroorzaakt wordt, schijnt mij boven allen twijfel verheven; want waarom komen deze diertjes slechts dan te voorschijn, wanneer de wind uit het oosten of zuid-oosten waait, zoo als zulks werkelijk het geval is, en verdwijnen terstond, wanneer dezelve eene andere rigting neemt? En waarom ziet men het glinsteren dan alleen, wanneer er in het water beweging gemaakt wordt? — Dan, daarover mogen mannen beslissen, voor wie de natuur hare geheimen meer heeft bloot gelegd dan voor mij. Ik vergenoegde mij daarmede, dat ik de heerlijke uitwerking bewonderde, welke het glinsteren en lichten te weeg brengt, en wensch iederen reiziger ter zee toe, dat hij ten minste eenmaal in de gelegenheid moge komen, dit prachtige verschijnsel te kunnen aanschouwen; want hoe velen zullen dit gedeelte der zee bevaren hebben, zonder dat het toeval wilde, dat er juist eenen oostenwind woei.

Eindelijk waren wij reeds meer onmiddellijk in de nabijheid van *Gibraltar* gekomen. De ontzettende rotsberg, welke de zuidelijke punt van *Europa* uitmaakt, lag in al zijne majesteit voor ons. Het is inderdaad niet te verwonderen, dat dezelve in de overoude verhalen der zee-lieden vermeld wordt, noch dat de grijze oudheid dezelve aan de mijthe van den sterken *Hercules* verbond; want men kan zich naauwelijks iets voorstellen, dat meer indruk maakt,

dan deze rots, welke, schijnbaar geheel van het vaste land gescheiden, zich 1400 voeten boven de oppervlakte der zee verheft. Aan de oostzijde verheft zij zich bijna loodregt, en strekt zich eene halve mijl ver uit. Beschouwt men haar echter van de zuidzijde, dan gelijkt zij naar eenen op zich zelve staanden kegel, wiens spits eenen ouden wachttoren draagt. Hier is de zoogenaamde *punta dell' Europa*. Eerst toen wij nader kwamen, zagen wij de verdedigingswerken, welke aan derzelver voet gevonden worden.

De Britsche vlag verheft zich stout in de lucht, even alsof zij hen, die hier voorbij varen, herinneren wil, dat *Engeland* de bewaker is van dezen ontzaggelijken ingang der Middellandsche zee. Hier tegenover echter, aan de Afrikaansche kust, ziet men kaap *Ceuta*, aan den voet van den berg *Simia*, de andere zuil van *Hercules*. Hier, waar alzoo de doortogt naar de Middellandsche zee van de tegenovergestelde zijde beperkt wordt, heeft *Spanje* zijne wacht, zonderling genoeg, van het vaderland afgescheiden, ja zelfs in een ander werelddeel geplaatst, terwijl vreemdelingen deszelfs eigene kust verdedigen. De ligging dezer Spaansche vesting is bovendien van weinig beteekenis, terwijl zelfs de natuur, even als bij *Gibraltar*, er voor gezorgd heeft, dat zij den zeeman in het oog valt. Verhieven zich op den achtergrond de rotsklompen van het Apengebergte niet, welke den blik des reizigers tot zich trekken; het zou-

de moeilijk zijn zich te herinneren, dat daar eene mededingster van *Gibraltar* verborgen lag, ten zij het ware, dat de kanonnen der vesting toevallig hare tegenwoordigheid verkondigden, want de zeeëngte is zeer smal, en derzelver doordringend knallen bereikt zelfs de kust van *Europa*, gelijk ik eenige malen in de gelegenheid geweest ben, te hooren.

De vesting *Ceuta* strekt den Spanjaarden tot eene gevangenis voor staatsmisdadigers, en is tevens de plaats, waarheen ballingen gezonden worden. Zij onderhouden hier eene wacht van Marokkanen, welker tegenwoordige bevelhebber zich niet weinig op zijne voorgewende afkomst van de Koningen van *Granada* laat voorstaan. Hij voorzeker mag daarop wel trotsch wezen; of echter zijne voorvaderen op hunne nakomelingen insgelijks roem dragen zouden, valt zeer te betwijfelen.

Europa, dat kleine stipje op onzen aardbol, hetwelk zoo menigmalen van de vreemdsorigste volkeren, welke uit andere werelddeelen kwamen, overstroomd werd, dat deszelfs beschaving eerst uit dezen ontving, *Europa* heeft zich in het tijdsbestek van weinige eeuwen op eene hoogte geplaatst, welke nog geen ander werelddeel bereikt heeft; op eene hoogte, vanwaar het als eene zon hare lichtende en verwarmende stralen over de verst verwijderde landen en zeeën verspreidt. Hoe diep is daarentegen *Afrika* gezonken, waar reeds onderscheidene volken de heerlijkste werken, als

vruchten van hunnen geest, daarstelde, toen *Europa* nog met eeuwentellende, ondoordringbare wouden bedekt en het verblijf voor ruwe barbaren was! Deszelfs volkeren zijn zelfs niet op het hoogste punt hunner beschaving staande gebleven; zij zijn weder tot den oorspronkelijken trap van ruwheid teruggezonken, en het is *Europa's* beschaafden geest voorbehouden, den moeitevollen taak ten uitvoer te brengen, namelijk, om hen uit de duisternis op te beuren. Onmetelijke landstreken liggen daar als onvruchtbare wildernissen, welke ten hoogste door eenige ruwe Nomaden bezocht worden, die zich in dezelve verliezen, gelijk een hoop mieren in een woud, dat uren lang is.

In een groot gedeelte van *Afrika* is het klimaat, wel is waar, zoo heet, dat het eene vreemde bevolking hoogst moeilijk vallen zoude, zich daarin staande te houden; dan, zoude dit zich door ontginning van den grond niet laten matigen? Het is waar, de zon zoude altijd hare stralen in dezelfde rigting op dit gedeelte der aarde doen dalen, maar zoude de kracht dezer stralen niet van tijd tot tijd door vermeerderen plantengroei en de schaduw van aangelegde wouden eenigzins gebroken worden? Onderging het klimaat van *Europa*, ofschoon in eene omgekeerde verhouding, niet insgelijks door menschenhanden eene weldadige verandering? Werd deszelfs koude door het uitroeijen van onmetelijke wouden, die berg en dal bedekten, door het droogmaken van moerassen en vele an-

dere dergelijke middelen, niet aanmerkelijk verzacht? En in betrekking tot hoe vele uitgestrekte landstreken van dit groote werelddeel komt het klimaat zelfs niet in aanmerking. Men denke slechts aan de geheele noordkust tot aan de groote woestijn. Ik zelve ken slechts een gedeelte daarvan, een deel van het rijke *Marokko*. Welk een heerlijk land, welk eene sterke groei-kracht! Hoe weinig moeite en arbeid zoude het daar kosten, den grond schatten te doen voortbrengen, welke het bloeiende *Italië* alleen in staat is ons aan te bieden. Dan ook hier, draagt het land het merkteeken der verwaarloozing en verwildering, en er worden dagreizen vereischt om een bebouwd en duurzaam van menschen bewoond plekje aan te treffen, dat daar als eene Oase in eene woestijn ligt, echter niet in eene woestijn, welker ontginning tot het onmogelijke behoort.

Terwijl in *Europa* den menschen de ruimte zoo hoogst karig toegemeten is, dat iedere duim gronds zijnen eigenaar heeft; terwijl daar om het bezit van zulk een stukje gronds reeds vele menschen levens opgeofferd werden, stroomen bloeds vergoten zijn, liggen in een ander werelddeel, hetwelk slechts door eenen afstand van eenige weinige zeemijlen van ons gescheiden is, geheele landstreken van de grootste uitgebreidheid ongebruikt, zonder zelfs door een menschelijk wezen bewoond te worden.

Wat is echter de oorzaak, dat de bewoners van *Afrika* hunne landen zoo woest en onbe-

bouwd laten liggen, in hunne cultuur zoo verre ten achteren blijven? Moet dit toegeschreven worden aan de invallen van vreemde volkeren in die landen, welke vroeger op eenen hooger trap van beschaving stonden, gelijk b. v. *Egypte*? Heeft deze last ook niet op *Europa* gedrukt, en zulks zelfs bij herhaling en nog in veel lateren tijd? En echter zijn deszelfs volkeren, gelijk wij zagen, de leermeesters der wereld geworden. Is de oorzaak hiervan niet veeleer te zoeken in de reine Goddelijke leer, welke uit *Azie* tot ons is doorgedrongen, terwijl dat werelddeel, derzelver wieg en bakermat, eene prooi van onkunde en fanatisme gebleven is, die zich over alle bewoonde landen van *Afrika* uitgestrekt hebben? Beschouwen wij slechts de volkeren, welke het Christendom aangenomen hebben; hoe snel verhieven zij zich uit den toestand van ruwheid en onbeschaafdheid; zien wij daarentegen die allen, welke de leer van den *Koran* volgden, hoe verre bleven zij bij hen ten achteren!

Veel is echter reeds in de laatste tijden voor de beschaving van *Afrika* gedaan. *Mehemed-Ali* heeft in *Egypte* in weinige jaren meer verrigt, dan vorige eeuwen vermogten. Door de menigvuldige, wetenschappelijk beschaafde Europeanen, die hij aan het hoofd zijner inrigtingen ter hervorming plaatst, ontvonkt hij duidelijk eenen hooger geest bij zijn volk. En welke gevolgen zullen in dat opzigt de veroveringen der Franschen aan de noordkust van *Afrika* nog

eenmaal opleveren! Men moet echter niet verwachten, dat zulks eensklaps plaats zal grijpen. Bij landen, welke verscheidene eeuwen in eenen staat van halve wildheid verkeerd hebben, zullen toch wel meer dan eenige weinige jaren gevorderd worden om dezelve weder tot eenen hooger trap van beschaving op te voeren.

Dan genoeg hiervan. Ik heb mij reeds te lang van het eigenlijke doel dezer bladen verwijderd. Is het echter niet te verschoonen, dat men zich in bespiegelingen verliest, wanneer men zich, zoo als wij, van de verhevenste voorwerpen omringd ziet?

Eenen geruimen tijd beschouwden wij de afwisselende voorwerpen, welke zich voor ons ten toon spreidden, naarmate wij meer naderden. Eindelijk hadden wij de westzijde van de rotsen van *Gibraltar* bereikt, waar de eigenlijke vesting en haven gevonden worden. Dewijl de nacht aangebroken was, wierpen wij hier het anker uit, en zeilden eerst den volgenden morgen de haven van *Algiers* binnen, welke in het tegenovergestelde gedeelte der baai gevonden wordt, en waarheen onze eigenlijke bestemming was. Wanneer men zich in het midden der baai bevindt, is men van het heerlijkste panorama, vol van de bevalligste en verhevenste beelden omgeven, en wel in het bijzonder, wanneer de morgenzon deze beelden op eene zoo geheel eigen-

aardige wijze verlicht. — Hooge en met hout begroeide bergen verheffen zich langs den geheelen westelijken oever, waarachter zich de zonderling gevormde kruinen en spitsen van de *Sier-ra van Ronda*, door den grooten afstand als in eenen nevel gehuld, vertoonen, terwijl gene zich in een laag voorgebergte verliezen, dat zich in de zeeëngte uitstrekt. Het kleine zeeplaatsje *Algesiras*, met deszelfs witte gebouwen en door talrijke tuinen omringd, steekt vriendelijk tegen den donkeren achtergrond af. Eene rij van bloei-jende heuvelen, waarop *St. Roche* ligt, dat door de belegering van *Gibraltar* in de geschiedenis beroemd geworden is, beperkt het gezigt aan de noordzijde. Tusschen deze heuvelen stroomen onderscheidene kleine rivieren naar de zee, terwijl zij bekoorlijke dalen doorkruisen, waar, in de donkere schaduw der pijn-bosschen zeer vele landhoeven en visschers-hutten gevonden worden. Aan de oostzijde verheft zich de rotsberg *Gibraltar*. De smalle en lage landtong, welke denzelven met het vaste land verbindt, verliest zich, op eenigen afstand gezien, geheel in de golven, en *Gibraltar* vertoont zich alsdan als een eiland, dat zich omtrent eene halve mijl naar het zuiden uitstrekt, en daar in de reeds genoemde *Punta dell' Europa* eindigt. Ook van deze zijde gezien, is de berg met het meeste regt zeer steil te heeten, ofschoon op verre na zoo steil niet als aan de oostzijde, en daarom werden ook hier de merkwaardige vestingwerken aangelegd. Naar het zuiden, eindelijk, zweeft

het oog onbelemmerd over de smalle zeeëngte, en stuit tegen de hooge bergen van het andere werelddeel, waaronder zich de *Monte Simia* bijzonder in het oogvallende onderscheidt.

Algesiras is eene kleine stad, die slechts weinig duizende inwoners bevat, en terrasvormig op eenen heuvel gebouwd is, welke door een onbeduidend riviertje van de rugwaarts gelegene hoogere bergen gescheiden wordt. Deszelfs vroeger gewigt ging met den val der Mooren in *Spanje* verloren, en de tegenwoordige bewoners hebben zich aan den sluikhandel overgegeven, door welk bedrijf zich wel twee derde gedeelten der bevolking brood verschaft, terwijl zij daarbij, onder begunstiging eener zeer slechte politie-inrigting, tamelijk wel varen. Ofschoon er altijd een paar wachtschepen op de reede kruisen, maken zij echter van dezen handel geen geheim. Menigmaal, wanneer ik onderzoek deed naar eenen Spanjaard, wiens trotsche houding en gang mij in het oog viel, of naar een paar vrouwen vroeg, welke, geheel in zijde en kant gehuld, de kerk binnentraden, dan werd mij geheel onbewimpeld geantwoord: zij leven van den sluikhandel.

Vroeger bood een gemetselde haven-dam den schepen eene veilige wijkplaats aan tegen de hevige stormen, welke hier menigmaal uit het oosten waaijen. Van dezen dam wordt thans niets meer dan eenige weinige overblijfselen gevonden, en de haven is allengs in eene bloote reede veranderd. De groote schepen moeten hier op eenen

aanmerkelijken afstand van den oever ankeren, indien zij niet in gevaar willen geraken om door de gemelde stormen tegen den dam geworpen te worden en te stranden; want deze stormen woeden hier menigmaal met zulk eene vernielende kracht, dat zelfs de driemastschepen in de haven van *Gibraltar* van hunne ankers geslagen en tegen den rotsachtigen oever van *Algesiras* verbrijzeld worden. Men heeft echter zekere kenteekenen, welke het naderen van den oostenwind aanduiden. Smalle nevelstrepen trekken alsdan langs de rotsspitsen van *Gibraltar* voorbij, en hetgeen een vreemd verschijnsel is, de wijn in de kelders van *Algesiras* wordt niet alleen troebel, maar zelfs geheel ondoorschijnend. Ten tijde van den inval der Mooren in *Spanje*, in de achtste eeuw, begon *Algesiras* eene rol in de geschiedenis te spelen. Nadat zij hunne heerschappij gevestigd hadden, en het zwaard ter verovering voor den ploeg begonnen te verwisselen, zettede zich het zoogenaamde Arabische legioen uit *Palestina* hier neder, versterkte de stad, maakte eene haven voor deszelfs schepen, en hield de betrekkingen met zijne broederen in *Afrika* levendig. Eerst in het jaar 1342, nadat reeds weder het grootste gedeelte van *Spanje* onder de heerschappij der Christenen gebragt was, belegerde *Alphonsus XI* van *Castilie* het stadje, en veroverde het, na eene hardnekkige en wanhopige verdediging der Arabieren, in twee jaren. Hier is het, waar de geschiedenis het eerst melding maakt van het ge-

bruik van onze tegenwoordige vuurwapenen. — De Koning had namelijk een twintigtal slingergevaarten doen oprigten, welke steenen en pijlen in de belegerde stad wierpen, waaronder zich in het bijzonder twee onderscheidden, die door Genuëesche kunstenaars te *Sevilla* vervaardigd waren. Welk eene goede werking deze in den beginne ook deden, zij werden echter weldra door de donderende werpmachines der belegerden vernield. Deze werpmachines, zegt *Ru-
nez de Vilasan* in zijne kronijk, wierpen ijzeren kogels met zulk eene kracht, dat zij de leden der menschen wegnamen, alsof zij met een mes afgesneden wierden, terwijl zij door eenen geheel geharnasten man heengingen, enz.

In alle gevallen waren de Arabieren de eersten, die de kracht van het kruid onder den naam van Grieksch vuur kenden, waarvan men reeds bij andere geschiedschrijvers melding gemaakt vindt. *Berthold Schwarz* van *Keulen*, of *Constantijn Anklitz* van *Freyburg*, mogen alzoo de verdienste hebben, dat zij deze in vergeetelheid geraakte kunst weder op nieuw aan den dag gebragt, of ook wel door hunne chemische kennis uitgevonden hebben, doch nieuw was de uitvinding niet. De eerste aanwending van het buskruid tot krijgsgebruik blijft echter eene verdienste van de Spaansche Mooren; want eene overlevering, ofschoon die niet genoegzaam gewaarborgd is, zegt, dat reeds in den jare 1331 een Moorsch Koning van *Granada*, toen hij *Alicante* belegerde, werpmachines gebruikte,

welke ijzeren kogels door middel van vuur uitwierpen.

Dit zij dan, zoo het zij; het onbeduidende stadje *Algesiras* heeft echter door deszelfs belegering eenen blijvenden naam in de wereldgeschiedenis verkregen, daar het anders welligt reeds eene prooi der vergetelheid zoude geworden zijn; want in deszelfs tegenwoordigen toestand, zoude het bezwaarlijk in staat zijn om zich eenige vermaardheid te verwerven, tenzij door een geheel buitengewoon toeval.

De vestingwerken zijn nu vervallen, en eenige weinige ruïnen alleen zijn getuigen, dat zij eenmaal bestonden. De reede wordt door twee tamelijk sterke strandbatterijen verdedigd, waarvan de eene ter regterzijde der stad aan den vasten wal, de andere echter op een klein eiland, *Isla verde*, dat voor de stad gelegen is, gevonden wordt. Eenige wachttorens, welke aan de kust aangetroffen worden, en die zich in eenen slechten toestand bevinden, moeten alleen dienen om den sluikhandelaren het landen te beletten, waarom zich dan ook in elk derzelven eenige Spaansche soldaten als wacht bevinden. Deze maatregel schijnt echter van weinig belang te zijn, anders toch konde zich dit bedrijf in *Algesiras* niet zoo ingeworteld hebben. Hoe toegevend in het algemeen deze Spaansche wachten zijn, ben ik zelve in de gelegenheid geweest te kunnen opmerken. Ik zat, namelijk, op eenen avond in de nabijheid van zulk eenen wachttoren, om een gezigt van *Gibraltar* te

teekenen. Onverwacht voelde ik mij op den schouder tikken, en, toen ik omzag, aanschouwde ik het gebaarde gelaat van eenen Spaanschen soldaat, welke mij vroeg, wat ik daar deed. Toen ik hem zulks verklaarde, schuddede hij met eene zekere houding van gewigt het hoofd, en beval mij hem naar den onder-officier in den toren te volgen. Deze beschouwde de teekening zeer oplettend, zonder waarschijnlijk iets daarvan te begrijpen, maar toen ik hem en zijne soldaten eenige sigaren aanbod, werd het onderzoek dadelijk gestaakt; ik moest mij met hen bij het vuur plaatsen, en toen ik hen met een glas slechten wijn bescheid gedaan had, werd ik, zonder dat men mij verder lastig viel, ontslagen.

Sigaren hebben in het algemeen bij den gemeenen Spanjaard eene bijzondere waarde, en een paar zulke rolletjes tabak, ter belooning van deze of gene geringe dienst geschonken, worden zoo dankbaar aangenomen, alsof men een stuk geld ontving. Zij bekleeden in deze gevallen de plaats van een drinkgeld.

Het inwendige der stad *Algesiras* levert weinig belangrijks op. Naauwe en kromme straten, lage, onaanzienlijke huizen, eene eenige, zeer eenvoudige kerk, zie daar alles, hetwelk daarenboven geenszins op keur van zindelijkheid roem kan dragen. Het eene van de twee grootste pleinen wordt tot den Paseo — algemeene wandelplaats — gebezigd. Het was met gehouvene steenen geplaveid, en van moerbeziënboomen en

akacia's omgeven. In het midden staat eene zuif, waarop men het borstbeeld van *Karel V* plaatsen wil. Zulk een Paseo — in grootere steden Allameda geheeten — wordt in geene plaats in *Spanje* gemist, ja zelfs dorpen hebben een plekje, waar zich de inwoners, na het eindigen van hunne dagelijksche bezigheden, vereenigen, om zich in vertrouwelijke gesprekken met hunne vrienden van de vermoeienis van den arbeid te verademen. De Paseo wordt reeds dadelijk na zonsondergang bezocht, ofschoon alleen van de zoodanigen, welke zich reeds tijdig ter rust begeven moeten. De hoogere standen, welke door eene duchtige siësta der natuur reeds gedurende den dag een gedeelte van haren tol betaald hebben, verschijnen eerst na negen uur, en dikwijls ziet men lang na middernacht nog geheele gezelschappen van vrolijke mensen, die hier rondwandelen. Men ontmoet hier zijne bekenden, men spreekt hier van de voorvallen van den dag, en verliefden vinden hier in de schemering van den nacht de geschiktste gelegenheid om elkander hunne wederzijdsche gewaarwordingen mede te deelen, in weérwil van de opmerkzaamheid der strenge duenna, zonder welke geen fatsoenlijk meisje, wanneer zij zich niet in een groot gezelschap bevindt, in het openbaar verschijnen durft.

Dikwerf laat zich op den Paseo het geluid eener guitar hooren, welke de wijs van den algemeen geliefkoosden Fandango of eenen anderen Spaanschen volksdans aanheft. Weldra worden er

dansers gevonden en de castagnetten kleppen lustig gedurende den nacht. Alles stroomt naar het punt, waar gedanst wordt, en een wijde kring van aanschouwers omgeeft de dansenden, en drukt, door op de maat in de handen te klappen en toe te juichen, de geestdrift uit, welke allen overmeestert bij het zien van dit vermaak, dat in de zuidelijke deelen van *Spanje* zoo geliefd is. — In *Algesiras* verschijnt ook een paar maal in de week het corps muzikanten van het regiment infanterie, dat hier in garnizoen ligt, op den Paseo, en voert waarlijk stukken uit onderscheidene opera's meesterlijk uit. Heffen zij echter eenig volksmuziek aan, dan is ook dadelijk de rustige opmerkzaamheid der toehoorders verstoord, en ieder zoekt op zijne eigene wijze zijne belangstelling daarin te kennen te geven.

Over het algemeen zijn de Andalusiërs een levendig en ligt beweegbaar volk. Men zoekt hier te vergeefs die ernstige afgemetenheid, welke andere volkstammen in *Spanje* zoo eigenaardig onderscheidt. Heet bloed stroomt hen niet alleen door de aderen, gelijk zulks bij de bewoners van zuidelijke landen in het algemeen gevonden wordt, maar het is daarenboven bijzonder ligt in beweging te brengen. Daardoor worden zij dan ook spoedig door uitwendige indrukken aangedaan, welke zij echter ook even schielijk weder verliezen, wanneer hunne aandacht en gevoel bij iets anders bepaald worden. Zij kunnen in één oogenblik onderling in zulk eenen hevigen twist geraken, dat men er niet aan twijfelen zou-

de, of de woedende twist zal in eenen moord eindigen; op hetzelfde oogenblik echter, roept hen de toon eener Mandoline weder tot gemeenschappelijk vermaak. Wraakzucht zal zekerlijk ook wel een karaktertrek bij hen uitmaken; dan ik kan naauwelijks gelooven, dat dezelve langer duren kan, dan zij het voorwerp van hunnen haat voor oogen hebben.

Dit zijn de weinige opmerkingen, die ik aangaande het karakter van een volk maken konde, waaronder het mij, tot mijn leedwezen, slechts vergund werd eenen korten tijd te verkeerren. Mogt ik het gedeeltelijk verkeerd beschouwd hebben, dan zal juist dit kort verblijf in hun midden ter mijner verontschuldiging dienen moeten. De grondtrekken van mijne teekening zijn zeker echter naar waarheid. De Andalusiër kan op geene schoonheid roemen. Hem ontbreekt vooral dien adel, waardoor zich overigens de gestalte van andere Spanjaarden onderscheidt. Hij is klein, maar heeft eenen sterken ligchaamsbouw. Zijn gelaat, door de zon geel geworden, kenmerkt zich door levendige zwarte oogen. Ook de vrouwen hebben in het algemeen geene schoone gelaatstrekken, ofschoon een fraai, zwart oog, en sneeuw witte tanden haar eene eigenaardige bevalligheid schenken. Hare leest is echter buitengewoon net gevormd, en heeft zelfs bij de lagere volksklassen eene bijzondere bekoorlijkheid. Ik heb nog nimmer fraaijer en kleiner handen en voeten gezien, dan bij de Andalusische vrouwen. Hare kleederdragt, of-

schoon eenvoudig, is echter zeer geschikt om de bevalligheden van het ligchaam te doen uitkomen. De kleederen der vrouwen zijn gewoonlijk wit of zwart. De slanke middel is in een naauw lijfje met mouwen besloten, dat men cogor noemt, en hetwelk menigmaal voor op de borst digt geregen wordt. Daarbij komt een rok, welke slechts tot aan den enkel reikt, de pasquinia. Deze is bij rijken van fluweel of atlas met franje omzet, en wordt in huis niet gedragen, waar eene meer eenvoudige onderrok hare plaats vervangt. De Andalusische vrouwen houden bijzonder veel van eene schoone pasquinia, gelijk ook van fraai geborduurde schoenen, welke aan hunne teedere voetjes allerliefst staan. Het hoofd verbergen zij niet, zoo als onze dames, in de dikwerf zoo belagchelijke als leelijke hoeden, maar van den hoogen kam, waarmede zij het eenvoudig opgestoken haar vasthouden, hangt de zoogenaamde mantilla neder, welke tot aan de middel reikt, en uit eenen witten, of, dat meer algemeen is, zwarten doorschijnenden sluijer bestaat. Deze mantilla weten zij behendig in zeer bevallige plooiën te schikken, en bedekken daarmede in meerdere of mindere mate hoofd, gezigt, en hals, naarmate de spiegel haar zulks als het voordeeligste voor hare bevalligheden doet kennen.

Bijzonder bevallig vond ik de gewoonte der meisjes, om zich het haar met frissche bloemen te versieren. Men kan zich naauwelijks iets bekoorlijker denken, dan het hoofdje van een

jeugdig meisje, waarop zich eenige frissche rozenknoppen of een takje van teedere jasmijnbloemen achter het ligte gaas der mantilla vertoonen.

Een hoofdbestanddeel van het toilet der Spaansche dames is de waaijer — Abanigo. Hetzij de vrouw of het meisje zich in een gezelschap bevindt of wandelt of zelfs ter kerke gaat, — altijd is hij haar getrouwe geleider. Zonder denzelfden, mist zij altijd iets; zij weet niet, wat zij met hare handen doen zal. Hij is in eene altyddurende beweging; hij beschermt haar tegen de stralen der zon, hij waait haar verkoeling toe, hij dient haar eindelijk zelfs als telegraaf; want zij verstaat de kunst, geheele geheime gesprekken daarmede te voeren. Gelijk in het oosten over de bloemen-taal, zoo zoude men in *Andalusie* zeer gevoegelijk over de waaijertaal kunnen schrijven.

De kleeding der mannen is doorgaans bruin. Een buis van die kleur, welke bij de gegoeden met zilveren knopen en snoeren versierd is, eene wijde broek, die tot aan de knieën komt, en van onderen loshangt, helder bruine lederen slopkousen, welke meestal om de kuitten met linten van onderscheidene kleuren vastgemaakt zijn, schoenen, waarvan het leder niet zwart gemaakt is, en om de middel de roode Faxe (Fucha), een wollen gordel, welks einden van kwasten voorzien bij de zijde nederhangen, maken derzelve voornaamste bestanddeelen uit. Op het hoofd draagt de Andalusiër eenen lagen ronden vilten

hoed, met eenen smallen rand, en eene kleine zwarte kokarde. De gemeene man omwoelt het hoofd ook wel met eenen bonten doek, eene gewoonte, welke welligt nog van den tulband der Moorsche bewoners van dit land afkomstig is. De mantel (Capa-manta), welke bij guur weder het ligchaam met ruime plooiën omgeeft, herinnert insgelijks aan den Haik der Mooren.

Zelden ziet men de mannen zich ongewapend buiten hunne steden of dorpen begeven. Meeren-deels dragen zij lange en dikwerf zeer ouderwet-sche geweren; zelfs de boer, wanneer hij zich op zijnen akker bevindt, gaat daarmede achter zijne lastdieren. Op reis, bijzonder in bergachtige stre-ken, waar het zoo onveilig is, zoo als wij later zien zullen, kan deze gewoonte, welke welligt velen in onze eeuw als belagchelijk voorkomen zal, verontschuldigd worden; in de nabijheid echter van bewoonde plaatsen, is dezelve inder-daad bespottelijk, en zulks te meer, als men weet, dat welligt de bezitter van zulk eene oude donderbus naauwelijks in staat zoude zijn uit het verroeste slot een enkel vonkje te voor-schijn te brengen. Hij stelt nu echter eenmaal zijnen roem daarin, dat hij als een *Don Qui-chot* rondwandelt, en ik zoude het niemand ra-den, hem niet als «Cavallero» aan te spreken; iets, dat hij echter ook jegens iederen vreem-deling naauwgezet in acht neemt.

Eene overoude eigenaardigheid, welke nu ech-ter meer en meer verloren gaat, mogen de Macho's en Macha's heeten. Deze mogen nog uit

die tijden afkomstig gerekend worden, toen ieder jeugdig ridder, die zich eenigen naam wilde maken, eene dame hebben moest, waaraan hij zich geheel toewijdde, waarvoor hij alles ondernam, goed of slecht, redelijk of onredelijk, hetwelk haar goeddunkte hem op te leggen. De Macho is de eenigste ridder van latere tijden — de Macha zijne dame; slechts met dit onderscheid, dat hier het eenmaal zoo belangrijke bewijs van adeldom niet in het minste in aanmerking komt; dewijl slechts lieden uit de lagere volksklassen dit oud gebruik onderhouden. De jonge man, die op den naam van Macho aanspraak maakt, moet in den omgang met meisjes ervaren wezen, en een goed danser en guitar-speler zijn. Ook de wapenen moet hij wel weten te hanteren, om zijne eigene belangen, bijzonder op het punt van liefde, met dezelve te kunnen verdedigen. Hij kiest zich een schoon en aardig meisje tot zijne Macha, welke de volksdansen met bijzondere bevalligheid uitvoeren kan, en voor de vuist bij hare Mandoline romance's weet te verdedichten. Hij hecht zich hartstogtelijk en met de onkreukbaarste trouw aan het meisje, maar vordert ook van haar hetzelfde. Wee echter, wanneer hij zich eenmaal bedrogen acht — bloed alleen kan dan zijne wraak koelen! — Hunne kleeding is ook in het oogvallende. Deze onderscheidt zich van die der overigen, door eene bijzondere netheid en allerlei lintjes, knoopjes, en andere kleinigheden, welke zij aan hunne gewone kleeding toevoegen.

Wanneer men dit gebruik in nadere overwe-
ging neemt, dan moet men toestemmen, dat
het zeer romantisch is, terwijl het ons aan die
lang vervlogene tijden herinnert, waarin die
riddergeest heerschte, welke ons de dichters in
zoo menig schoon en belangrijk beeld teekenen.
Met den tijd zijn echter ook de zeden en denk-
beelden der menschen veranderd, en veel, dat
nu bespottelijk of zelfs wel verderfelijk voor
de algemeene rust en veiligheid geacht wordt,
geleidde vroeger tot roem en eer. Hoe vele
belangrijke strooptogten zouden er nimmer plaats
gegrepen hebben, hoe vele moorden nimmer ge-
pleegd zijn, zonder deze oude gewoonte, wel-
ke voor onze tegenwoordige begrippen toch niet
veel meer is dan eene belagchelijkheid.

De naastbijgelegene omstreken van *Algesiras*
zijn zeer schilderachtig. Eene rij van tuinen
omringt de geheele stad, waaruit zich balsem-
geuren verspreiden. Tusschen dezelve heeft men
de heerlijkste vergezigten op de bergen, de zee
en het reusachtige *Gibraltar*. In eenen dezer
tuinen — hij behoorde aan eenen ouden geeste-
lijke, met wien wij gelegenheid kregen kennis
te maken, — waren bijna alle voortbrengselen der
natuur van het zuiden in derzelver geheel en rijk-
dom uitgestort. Oranje- en citroenboomen, met
hunne gouden vruchten en bloesems rijkelijk be-
laden, vervulden de lucht met bijna bedwelmen-
de geuren. Plantanen- en dadelboomen, welke
in de opene lucht stonden, bewezen, dat men
de zuidelijkste punt van ons werelddeel bereikt

had. Langs den geheelen ringmuur van den tuin en om de groote boomen tot aan hunne kruinen slingerden welige wijngaardranken, welke de takken der nevens elkander staande boomen met elkander verbonden, en sierlijke festoenen tusschen dezelve vormden. Derzelver vruchten waren zoo buitengewoon groot, dat zij onwillekeurig aan de groote druiven van het land *Kanaän* herinnerden.

Bij de woning van den tuinman, een huisje, dat zoodanig met wijngaardranken en vijgenboomen bedekt was, dat het een groot lustpriëel' geleek, troffen wij eene groep landlieden aan, die zich met gezang en dans vermaakten. Hier was het, dat wij het eerst de meestgeliefde Spaansche volksdansen, den Fangando, Bolero, en de Cachucha zagen uitvoeren. Eene mandoline maakte het orkest uit. Een jongeling met zijn meisje waren de dansers. De overigen zaten in eenen kring rondom dezelve, en zongen of klaptten op de maat in de handen.

De Fandango is eene dans, welke zich welligt van de dansen van alle andere volkeren ten eenenmale onderscheidt; want hij bestaat minder in vlugge en fraaije bewegingen met de voeten, dan wel met het geheele ligchaam, dat zich onder de bevalligste en bekoorlijkste bewegingen voordoet. Dan eens naderen de dansers elkander ernstig en afgemeten, dan eens driftig en met vurige bewegingen, en verwijderen zich vervolgens weder op de maat eener zeer eenvoudige melodij, welke zij met den klank hunner castagnetten ver-

gezellen. Dikwerf komen zij zoo nabij elkander, dat men denken zoude, dat het meisje in het volgende oogenblik in de armen van haren danser zal liggen, terwijl zij zich echter wel dra weder door eene vlugge wending verre van elkander bevinden. Men kan niet ontkennen, dat deze dans zeer wellustig, zelfs losbandig is, en daarom wordt hij bij de hoogere standen nimmer op de oorspronkelijke wijze meer gedanst. Ofschoon het meermalen beproefd werd om denzelfden geheel af te schaffen, mogt zulks echter nimmer gelukken. Desaangaande is de volgende anecdote in omloop:

De Fandango zoude eenmaal als eene losbandige en zedenbedervende dans afgeschaft worden. Toen trad een der regters, die het vonnis moesten vellen, te voorschijn, en deze, waarschijnlijk minder gevoelloos voor het vermaak van het dansen, oordeelde, dat het toch hard zoude zijn den lievelingsdans van een geheel volk te verbannen, voordat men zich met eigene oogen overtuigd had, in hoeverre daartoe genoegzame redenen bestonden. Dit hoogst billijk voorstel vond bijval, en er werden dadelijk een paar jongelieden gehaald, welke voor de vergadering den Fandango moesten uitvoeren. Er heerschte eene diepe stilte onder de ernstige regters, bij welke reeds voor het meerendeel elk gevoel voor levensgenot mogt geacht worden verdoofd te zijn. Toen echter de toonen der guitar gedurig levendiger werden, toen de castagnetten allengs vrolijker klepperden, de bewegingen der dansers vuriger werden, en het

genot van den dans op hun gelaat te lezen was, toen werd ook het koude bloed in de aderen der oude aanschouwers weder warm; onwillekeurig bewogen zich handen en voeten op de maat, en met het laatste akkoord, weërgalmde de zaal van eenen levendigen kreet van goedkeuring. De dansers verdwenen, en de Fandango werd nimmer verbannen.

De Cachucha komt in dartele bewegingen onder de overige dansen den Fandango het meest nabij, ofschoon zij op verre na zoo vrij niet is, en daarom ook bij de hoogere standen gedanst wordt. Deze wordt meest door een meisje alleen gedanst, of wanneer er meerdere dansers zijn, dan plaatsen zij zich alle op eene rij tegenover de aanschouwers, en ieder maakt dezelfde passen en bewegingen; het spreekt van zelve dat zulks ook hier weder van het geklep der castagnetten vergezeld gaat.

De bezadigste dans is de Bolero. Het is eene soort van contredans. Men moet zich echter daarom niet iets voorstellen, dat met onze eerzame menuette vergeleken kan worden; het gloeiende wellustige karakter der Spaansche volksdansen is hier insgelijks zichtbaar, ofschoon het wel niet met zulke scherpe trekken uitkomt, als bij de overige dansen.

De schoone valleijen, welke zich bij Algesiras tot in het gebergte uitstrekken, lokten ons uit om ook eens een uitstapje in de meer verwijderde omstreken dezer stad te doen. Men prees ons voornamelijk de schilderachtige ligging van een

klein Convent, *Maraima* geheeten, aan, en wij huurden paarden om op eenen schoonen morgen daarheen te rijden.

De weg, die aanvankelijk over kale heuvelen liep, bood ons waarlijk verrukkelijke uitzigten aan. De effene oppervlakte der zee, welke het zachte blaauw des hemels als in een' spiegel terugkaatste, en die van ontelbare sloepen en schepen van allerlei grootte en soort met hunne witte zeilen doorkruist werd, had het voorkomen van eenen onmetelijken vijver, waarin zich eene schaar van trotsche zwanen statig bewoog; de afwisselende tooneelen, welke langs de kust elkander als eene rij schoone beelden opvolgden, en eindelijk de fraaije vormen der bergen van het andere werelddeel bragten, in verband met het ongewone der voorwerpen, welke ons meer van nabij omringden, eene onbeschrijfelijke betoovering te weeg; lagchende weiden en vriendelijke groepen van pijnboomen omgaven ons hier. Een paar kleine beken, welke wij doortrokken, boden ons eene geheel eigenaardige verschijning aan. Deze waren zoo vol kleine schildpadden, dat zij den bodem bijna geheel bedekten.

De zon was ondertusschen reeds aanmerkelijk hooger geklommen, toen wij eindelijk een digt woud van kurk-eiken bereikten, welker schaduw eene zeer weldadige werking deed. De weelderige groeikracht, welke hier heerschte, deed ons verbaasd staan. Bijna iedere boom was met wilde wijngaardranken en andere slingerplanten geheel omgeven. Zij slingerden zich tot aan de kruin om-

hoog en van daar weder op andere boomen, zoodat zij op onderscheidene plaatsen een geheel dak vormden, waaronder men ten minsten voor eenigen tijd geheel tegen den regen beschut zoude zijn. Dit woud nam eerst een einde, toen wij aan het Convent kwamen. Dit lag inderdaad zeer schilderachtig, en was eene fraaije ruïne, want het eenmaal uitgestrekte gebouw was geheel vervallen, en slechts het kleine kerkje en een paar vertrekken voor de vier nog overig zijnde monniken, met welke het Convent uitsterven zal, leveren het bewijs op, dat hier nog leven is.

Voor het overige is dit kleine klooster in den mond van het volk geenszins zoo onbeduidend, en eene reeks van overleveringen is daaraan verbonden. Men verhaalt, dat de monniken, die in de eerste tijden der Inquisitie hier woonden, op de voorbijgangers, bij welke zij kettersche inzigten vermoedden, uit hunne ramen schoten, dat het volk, verbitterd door zulke aanslagen, zamenrottete, het kloostergebouw sloopte, en de bewoners, behalve een paar vrome broeders, die in eenen bijzonderen reuk van heiligheid stonden, verbande — en meer dergelijke vertellingen.

Dat het bijgeloof, waaraan de gemeene Andalusier zich zoo gaarne overgeeft, ook bij deze volksoverleveringen eene hoofdrol speelt, is natuurlijk. Monniken, die ten tijde der volle maan langs de ruïnen rondwaren, en de voorbijgangers wenken en beloven, dat zij hun schatten zullen aanwijzen, doch hen echter, wanneer zij zich laten verleiden, in het graf storten, zijn voor

het grootste gedeelte de handelende personen in deze akelige spookgeschiedenissen. Ondertusschen is het in het minst niet te verwonderen, dat deze bouwvallen, die midden in eene huiveringwekkende wildernis liggen — want zelfs een tamelijk uitgestrekt park is aan eene geheele verwildering ten prooi gegeven — en de somberheid, welke over den geheelen omtrek verspreid ligt, zulke denkbeelden bij het volk verwekken, die deszelfs ligt bewogene verbeeldingskracht en de dichterlijke geest, welke hetzelfde in het algemeen zoo geheel eigenaardig is, ligtelijk tot eene reeks van vertellingen weten zamen te voegen, welke, na eene honderdvoudige overlevering, eindelijk het stempel der onwederlegbaarste geloofwaardigheid verkregen hebben.

Wij bragten de heete middaguren in het klooster door, dat wil zeggen, wij beschermden ons onder deszelfs muren tegen de brandende zonnestralen, met hongerige magen; want de oude monniken waren zoo behoeftig, of welligt ook zoo gierig, dat wij van hen zelfs niet eene bete broods konden bekomen. Wij moesten onzen maaltijd dus uitstellen tot dat wij in het stadje *Sz. Roch* aankwamen, hetzelfde, dat aan den oever der baai gelegen is, en dat wij op den terugweg doortrokken. Tot aan hetzelfde, reden wij meestal door bosschen kurk-eiken of tusschen velden van Agaven en Indische vijgen. Het viel ons in het oog, dat geheele streken daarvan door vuur vernield waren. Op onze vragen zeide men ons, dat de landlieden zich op deze wijze van asch en

kolen voorzagen, ofschoon daarop de doodstraf stond. Gedurende ons verblijf te *Algesiras*, zagen wij inderdaad iederen nacht dergelijke woudbranden, menigmaal zelfs op onderscheidene bergen te gelijk, hetwelk ondertusschen uit zee gezien, een zeer belangrijk schouwspel oplevert.

De *Agave*, waarvan ik zoo even melding maakte, is eene zeer schoone plant, welke bij ons alleen in oranjeriën voorkomt, en daar aanmerkelijk beneden derzelve wezenlijke grootte blijft. Zij heeft veel overeenkomst met de *Aloë*, waarmede zij ook dikwijls verwisseld wordt, ofschoon zij tot een geheel ander geslacht behoort. Hare bladeren worden langer dan een vadem, zijn vleezig, en aan de zijden met sterke doornen bezet, waarom men dezelve, bijzonder in *Barbarije*, gaarne ter omheining van tuinen en dergelijke bezigt. Het schoonste gedeelte is echter de bloemstengel, welke zich, eenige duimen dik en meer dan drie vademen hoog, zoo regt als eene kaars verheft. De geelachtige en minder schoone bloesem zit aan dunne takjes, welke den top des stengels de gedaante van eenen reusachtigen armblander geven.

Het vaderland dezer plant is eigenlijk *Amerika*; vandaar naar het zuiden van *Europa* overgebracht, vermeerdert zij buitengewoon spoedig, doch de voordeelen, welke men van haar kan trekken, zijn nog veel te weinig bekend. Men gebruikt deze plant tot voeder voor het vee, wanneer het gras door de hitte der zon geheel verschroeid is; men maakt uit dezelve potisch, en uit de veze-

len wordt koord vervaardigd. Deze vezelen hebben den glans van roode zijde. Ik zag bij de Spaansche soldaten daarvan eene soort van kokardes voor hunne chakot, welke kokardes waarlijk zeer fraai waren. In *Amerika* heeft men echter het gebruik dezer plant verder weten uittestrekken. Men verkrijgt uit de bladeren brandewijn en bovendien eene olie, welke, met potasch vermengd, eene zeer goede zeep oplevert. In alle gevallen was het wel der moeite waardig deze nuttige plant, welke in alle zuidelijke hemelstreken voorkomt, meer algemeen te verspreiden; te meer nog, daar derzelver kweeking geene moeite kost — dewijl zij zoo wel de grootste droogte als vochtigheid verdragen kan, en er een buitengewoon ruw weder noodig mag geacht worden om derzelver stevigen bouw te verdelgen. Voor het overige zegt het volksverhaal, dat de *Agave* slechts eenmaal in de honderd jaren bloeit, en haar bloesem met eenen zwaren slag afvalt, iets, dat voorzeker niets meer is dan eene zoutelooze vertelling, terwijl het onbegrijpelijk is, dat zij zoo algemeen verbreid is geworden. Dat zij meer dan eenmaal in eene eeuw bloeit, weet ieder Spaansche boer, en van den zwaren slag, had ik tevens bij zoo vele duizende bloeiende *Agaven*, die ik zag, ook wel iets moeten vernemen.

De Indische vijf, *Cactus Opuntia*, ook vijf van *Barbarije* geheeten, komt insgelijks, zoo als reeds gezegd is, zeer menigvuldig in deze streken voor. Zij is eene plant, die eene zeer zonderlinge gedaante heeft. Een korte, vleezige stam verheft

zich uit den grond: aan dezen stam zijn de dikke, van stekels voorziene bladeren onmiddellijk verbonden, uit welke bladeren weder andere bladeren en de vruchten zonder stengels te voorschijn komen. Het nut van deze soort van Cactus konde veel belangrijker zijn, wanneer dezelve meer verspreid en naar waarde geschat werd; want zij dient de Cochenille, het insect, waarvan de schoonste roode verw gemaakt wordt, tot deszelfs eenigste voedsel. De vruchten zijn smakelijk, en worden door de lagere standen menigvuldig gebruikt. Zij bestaan uit een geel sappig vleesch, in eenen dikken groenen bolster. Ieder echter, die geene hard verëelde handen heeft, moet zich voor het aanraken van dezen bolster wachten, want dezelve is met ontelbare kleine stekels bezet, welke voor het oog naauwelijks merkbaar, in de fijne poriën der huid dringen, en eene onverdragelijke jeukte veroorzaken, welke het best met het branden aan brandnetels vergeleken kan worden. Het onaangenaamste daarbij is, dat men dezelve zelfs door wasschen niet ligtelijk kan verdrijven, en door aanraking van andere lichaamsdeelen, die daaraan mededeelt; zij dringen zelfs door het linnengoed in de huid, en kunnen alzoo dengenen, welke met deze onaangename eigenschap van de Indische vijg niet bekend is, in geene geringe verlegenheid brengen.

Zoodra wij in het stadje *St. Roch* aankwamen, begaven wij ons naar de herberg, welke goed ingerigt was, eene zeldzaamheid in dit land. Dezelve had ook haar bestaan alleen aan de En-

gelsche officieren uit *Gibraltar* te danken, welke dikwerf dit oord bezoeken. Hun Gouverneur en onderscheidene Staf-officiëren van hoogen rang huren hier landhuizen, welke zij met hunne familiën gedurende de zomermaanden betrekken, om frissche en gezonde buitenlucht te genieten; want gedurende dien tijd, kaatsen de gloeiende zonnestralen zoodanig tegen de rotsen van *Gibraltar* terug, dat men daar bijna niet in staat is de warmte te verduren. Ook de gele koorts, welke zoo menigvuldig te *Gibraltar* heerscht, zoude een gevolg dezer verzengende en tusschen rotsen en muren beslotene hitte zijn.

St. Roch was vroeger versterkt. Het diende gedurende de belegeringen van *Gibraltar* tot een hoofdkwartier voor de Spanjaarden. Voor de stad strekken zich, van het gebergte tot aan de zee, verschansingen uit, de liniën van *St. Roch* geheeten, waaruit, in het jaar 1782, *Gibraltar* zoo hevig gebombardeerd werd, dat er altijd 20 bommen te gelijk boven de vesting moeten zweefden hebben.

De zon was reeds lang achter de *Sierra van Ronda* verdwenen, toen wij den terugtocht naar *Algesiras* aannamen. De woelige bedrijvigheid van den dag had reeds een einde genomen, toen wij langs het strand reden; slechts het eentonig gezang der visschers, die met hunne ligte barken ter vangst in zee staken, en het gelijkmaticg klotsen der wassende golven tegen den oever, werd in de algemeene stilte van den naderenden nacht gehoord, welke zijne bruine vleugelen

reeds over het geheele tooneel uitbreidde. Ook ons klein reisgezelschap was stil geworden. Onze geest hield zich onledig met het regelen der verschillende en vreemdsoortige indrukken, welke hij gedurende den vervolgen dag in zulk eene rijke hoeveelheid en bij gedurige afwisseling ontvangen had, of zweefde welligt met zijne gedachten naar dierbare betrekkingen in een verwijderd vaderland.

Te *Algesiras*, bezocht ik nog dienzelfden avond den schouwburg. Ik kan hier, wel is waar, noch van eenen prachtigen tempel der Muzen, noch van bijzonder uitmuntende tooneelspelers en zangers melding maken, hetgeen men anders bij de beschrijving van een tooneel billijk verwacht, dan juist de geheel eigenaardige wijze, waarop men hier der Muzen offert, noopt mij, daarvan met een woord melding te maken.

Elke voorstelling is in drie afdeelingen gesplitst. Eerst wordt er een drama gegeven, dan volgen een paar Spaansche volksdansen, en een vaudeville, hier *sainette* geheeten, besluit de vertooning.

De eerste afdeeling is meestal vreesselijk roerend. De held of heldin van het stuk raast en tiert, in den letterlijken zin des woords, gedurende een paar bedrijven, verscheurt ook wel den zakdoek of een paar handschoenen, om den hoogsten graad van smart en vertwijfeling regt levendig en krachtig te doen uitkomen, en eindigt ten slotte op deze wijze, algemeen betreurd en dikwerf zelfs beweend, het inderdaad rampzalig aanzijn.

Naauwelijks echter valt het gordijn, gelijk een wit doodkleed, dat de door het noodlot ter dood toe vervolgde deugd bedekt, of er worden allerlei middelen aangewend om bij de aanschouwers elke treurige herinnering te verdrijven. Het jeugdige en bevallige Spaansche meisje brengt haren getrouwen abanigo in beweging, om daarmede hare vriendinnen te groeten, of wel eenen in het parterre staanden vriend ongemerkt geheime wensken der liefde te doen toekomen, terwijl de oude Duena zich met het gebruiken van eenige verschijningen onledig houdt, of zelfs wel het meisje eene zedelijke toepassing van het zoo even geëindigde stuk tracht in het oor te fluisteren. De mannen echter rollen sigaren, en verschaffen zich op de gewone wijze tijdkorting, door den rook in de lucht te blazen, tot dat de dans begint, welke rook echter voor de dames in de loges eene niet even doelmatige offergeur schijnt te zijn.

De nu volgende dansen boezemden mij altijd veel belangstelling in, niet zoo zeer omdat zij werkelijk, zoo als ik reeds vroeger aangemerkt heb, zeer aanlokkelijk zijn, dan wel voornamelijk wegens den in het oogvallenden indruk, welke bijna iedere beweging op de aanschouwers maakt. Aan de zachte bewegingen hunner geelaatstrekken kan men duidelijk waarnemen, hoe de lust tot dansen bij hen gedurig meer en meer opgewekt wordt, tot dat zij eindelijk in verrukking gebragt, met handgeklap tusschen het geklep der castagnetten invallen, en daardoor de buitendien beneden het middelmatige staande mu-

zijk van het zwakke orchest, uitgezonderd eenige oorverscheurende toonen der trompetten, geheel verdooven.

De Sainette maakt nu, zoo als reeds gezegd is, het nastuk uit, en dit brengt den vreemdeling werkelijk in verbazing; want hoe vele landen hij ook moge bezocht hebben, bezwaarlijk zullen hem in eenigen schouwburg zulke tooneelen voorgekomen zijn, als welke hij hier te zien krijgt. De hoofdpersonen in deze Sainetto's zijn meestal eenige dier zede- en eerlooze schepsels, die men zoo wel in de geheele wereld als op de Boulevard's aantreft, meisjes, die de straten doorkruisen, en in eenige zeeplaatsen gemeenschappelĳk samenwonen. Hier, op de planken, stellen zij zich meestal ten doel om eenen eenvoudigen en onnoozelen bloed onder de schaamteloosste kluchten en dubbelzinnigheden uit te schudden.

De ééne onzin volgt op den anderen tot aan het bespottelijk einde, wanneer een goede en een booze geest verschĳnt, welke onder de belagchelijkste potsen om de zielen dezer meisjes twisten. Zeldzaam was de stof van het stuk minder ongebonden, en ik kan mij niet begriĳpen, hoe men, en wel in *Spanje*, zoo iets op het tooneel gedooĳt.

Ik ben nu tot eene beschrijving van mijn bezoek van *Gibraltar* genaderd. Voordat ik echter hiermede eenen aanvang neem, zullen mijne lezers mij wel vergunnen, de geschiedenis van *Spanje* tot aan den inval der Mooren vlugtig

door te loopen, dewijl, juist met dat tijdstip, het geschiedkundig gewigt van *Gibraltar* voor dat land eenen aanvang neemt, welks zuidelijkste punt het vormt.

De oorspronkelijke inwoners van het Pijrenesche schiereiland waren, zoo veel men uit de onzekere oorkonden eener zoo grijze oudheid opmaken kan, Sicalers en Kuneten, welke later door de Celten en Iberiërs verdreven werden. Deze ruwe en woeste volkeren hielden zich op de gebergten op, leefden voor de jagt en den krijg, en verwoesteden wederkeerig de geringe sporen van beschaving, die zij in hunne onkunde het land konden schenken. Aan de zeekusten alleen, vindt men reeds toen geregeld bewoonde oorden. De Phoeniciërs legden op hunne zeereizen, welke zij langs de geheele kust van *Europa* ondernamen, stapelplaatsen voor hunne waren aan, en alzoo ontstond ook door hen b. v. de stad *Gades*, welke nog heden onder den naam *Cadix* eene der bloeiendste handelsteden aan den Atlantischen Oceaan is. Dit handeldrijvende volk drong echter niet verder in het binnenland door; de handel was hun element, en daarvoor behoeften zij slechts zeehavens. Ondertusschen bereikte het rijk van *Karthago* deszelfs hoogste top-punt van magt, welke het ook over het tegenwoordige *Spanje* uitstrekke, dat door deszelfs Veldheer *Hamilcar*, 237 jaren voor Christus geboorte, voor het grootste gedeelte veroverd werd. Met den val van *Karthago*, vielen deze bezittingen in handen der Romeinen, welke hier zoo

lang heerschappij voerden, tot zij eindelijk, na menigvuldige gevechten, door de Gothen verdreven werden.

Onder de heerschappij der Romeinen, voerden de beide Apostelen *Paulus* en *Jacobus* hier het Christendom in (*). Dan, de nieuwe godsdienst was ook hier even als overal aan de gruwzaamste vervolgingen blootgesteld, bijzonder gedurende de regering van eenen *Diocletianus* en *Galienus*. *Constantijn de Groote* schonk het eerst volkomene vrijheid van geloof.

De Gothen, een oorlogzuchtig volk, dat oorspronkelijk in *Scandinavie* en later aan de boorden van de *Weichsel* woonde, bewogen zich nu op eens naar het zuiden, doorkruisten bijna geheel *Europa*, verdeelden zich in twee hoofdtakken, in Oost- en West-Gothen, welke laatsten onder hunnen Koning *Ataulphus* in *Spanje* vielen. Hier vestigden zij zich, en *Walia* stichtte,

(*) Ofschoon het wel niet te ontkennen valt, dat de invoering van het Christendom in *Spanje* in de vroegste tijden van deszelfs bestaan mag geplaatst worden; zoo is het echter niet meer dan een verdictsel van latere dagen, dat de Apostelen *Paulus* en *Jacobus* in *Spanje* zouden geweest zijn, en hier het Evangelie gepredikt hebben, iets, dat geen den minsten geschiedkundigen grond heeft, en zijn bestaan alleen verschuldigd is aan de zucht om zich op de eer te kunnen beroemen, dat men het Christendom eenmaal uit de handen der Apostelen zelve ontvangen heeft. Men kan hierover onder anderen naziën: Dr. J. E. Ch. Schmidt, *Lehrb. der Christl. Kirchengeschichte*, 2te Ausgabe, pag. 37) en J. C. L. Gieseler, *Lehrb. der Kirchengesch.*, Erster Band, § 26.

in den jare 419 na Christus geboorte, het rijk der West-Gothen, in de Romeinsche provincie *Gallie*.

Door de Gothen in het naauw gebragt, kwam uit het gebergte van het tegenwoordig *Gallicie* een ander volk te voorschijn, dat zich naar de kusten van de Middellandsche zee wendde, die het tot aan den mond van den *Ebro* veroverde. Het zijn de Vandalen. Hun rijk noemden zij *Vandalitia*, waaruit later de naam *Andalusia* ontstond. Deze echter staken weldra naar *Afrika* over, waar zij rijkere landen dachten te vinden, en nu ontstond er om den grond, dien zij ontruimd hadden, weder een langdurige strijd tusschen de Gothen en Romeinen, waarbij nog de invallen van een nieuw volk, de Suëven, kwamen. Gedurende dezen bloedigen strijd in het westen, bevestigden de Oost-Gothen hunne heerschappij in *Italie*, en van hen ging ook later de regerende dynastie in *Spanje* uit. De geschiedenis noemt ons hier eene lange reeks van Vorsten. Zij bevorderden den landbouw, bouwden steden en vestingen, knoopten handelsbetrekkingen aan, — en onder menigvuldige binnenlandsche oorlogen, onder menigvuldige wreedheden der Koningen omtrent hunne onderdanen en omgekeerd, begon eindelijk eene zekere mate van orde in *Spanje* te heerschen. *Rekared*, een der wijste Vorsten, ging van de Ariaansche geloofsbelijdenis tot het Catholijke geloof, dat nu weldra onder het volk algemeen aangenomen werd, over. De Spanjaarden, welker geslacht van dit tijdstip afstamt, en die zich niet met Arabische familiën vermengden,

noemen zich nu met zekeren hoogmoed »oude Christenen,” terwijl zij, welke van Arabischen oorsprong zijn, en die, na de verdrijving der Mooren uit *Spanje*, door tusschenkomst der Inquisitie, gedoopt werden, nieuwe Christenen geheeten worden. Dáár was het eindelijk in het begin der achtste eeuw, dat de Gothische Koning *Witiza* (of *Wilitza*), een wreede dwingeland, den Hertog van *Cordova*, met wien hij in strijd was, de oogen deed uitsteken. Op grond daarvan weet zijn zoon eenen opstand te bewerken, verzamelt zich eenen belangrijken aanhang, en wordt als Koning uitgeroepen, nadat hij *Witiza* een gelijk lot als zijn vader, had doen ondergaan. Deze opstand, ofschoon er anders in de geschiedenis van het West-Gothische rijk vele dergelijke voorkomen, welke zonder bijzondere gevolgen voor hetzelfde bleven, sleepte echter den geheelen ondergang van dat rijk na zich. Toen *Rodrigo* den troon beklommen had, ontstonden er namelijk onderscheidene partijen in het land. Aan het hoofd der belangrijkste, die zich voor den verdreven' Koning in de bres stelde, stond Graaf *Juliaan*, een schoonzoon van *Witiza*, welke alleen uit wraakzucht en eigenbelang met *Mousa*, Stadhouders van *Mauritanie*, in eene onderhandeling trad, toen hij inzag, dat hij met zijnen aanhang te zwak was om met een goed gevolg iets tegen *Rodrigo* te ondernemen. Hij beloofde dezen belangrijke voordeelen, wanneer hij met een leger naar *Europa* overstak, *Rodrigo* van den troon

stootte, en hem, Graaf *Juliaan*, tot het bestijgen van denzelfen behulpzaam was.

Mousa nam het voorstel gretig aan. Vreugde, welke het vooruitzicht op krijg en buit veroorzaakte, deed het vurige bloed van den Arabier sneller stroomen, en stoute droomen stonden voor zijnen geest. De Gothen waren echter een dapper volk, alleen onderlinge twist en tweedragt konden hen verzwakken. » Rusten de voordeelen door *Juliaan* beloofd, uit dat oogpunt beschouwd, op goede gronden? Wil hij niet, alleen door wraakzucht gedreven, de Arabieren op goed geluk af in eene onderneming wikkelen, waarvan de gevolgen voor hen hoogstverderfelijk kunnen worden? Of wil hij hen welligt zelfs wel in eenen fijngesponnen strik lokken?» — Aldus denkt *Mousa*, en om hier zeker spel te spelen, zendt hij slechts 400 man voetvolk en 100 ruiters, onder bevel van *Tarik Ben Zaïd*, naar *Europa*. Deze landen bij het voorgebergte *Calpé*, verwoesten de stad *Heraclea*, en keeren met buit beladen naar *Afrika* terug. Dan, reeds in het volgende jaar verschijnt er op nieuw eene vloot, welke *Tarik* met 17000 Arabieren naar de kust van *Europa* overbrengt. Het voorgebergte *Calpé* draagt sedert dien tijd den naam *Gibel el Tarik* (*Tarik'sberg*), welken naam latere eeuwen in *Gibraltar* veranderd hebben.

Eene kleine afdeeling Gothen, die de landing beletten wil, wordt verdreven, en de Arabieren vestigen zich op de rots. Eenige schrijvers beweren, dat *Tarik* zijne schepen heeft doen verbran-

den, om alzoo zijn leger elke gedachte aan terugkeering te benemen, en het alleen de keuze tusschen sterven of overwinnen over te laten. Eene tweede bende gewapende Gothen wordt tusschen *Algesiras* en *Sidonia* overwonnen. Met zegevierende wapenen rukken de Arabieren tot aan de boorden der *Guadiana* voort.

Eindelijk bereikt het weegeklag der vlugtende Gothen het oor van hunnen verwijfden Koning, die zich zorgeloos in zijne hofvermaken baadt. Niet dan noode, belast hij het ligchaam met het gewigt der wapenrusting, niet dan met weêrzin vernemen de Grooten des lands den wapenkreet, welke hen ten strijde voor het vaderland oproept, en die overal luide weêrgalmt. Eindelijk is er een leger van 90,000 man op de been, dat *Tarik's* leger in de vlakten van *Xeres de la Frontera* ontmoet. *Rodrigo* voert zelve zijne manschappen ten strijde. Op eenea prachtig versierden wagen, die door twee witte muil dieren getrokken wordt, rijdt hij met den koninklijken diadeem op het hoofd door de gelederen van zijn leger, onder welks voetstappen de aarde zucht en trilt, gelijk Arabische geschiedschrijvers melden. De linker- en regtervleugel van het leger der Christenen was sterk gewapend, ter oorzaak van de omzwervende ligte ruitery des vijands. Het middelste gedeelte was alleen van zwaard, schild, en lans voorzien.

Drie dagen stonden de beide legers tegenover elkander, zonder dat het tot eenen beslissenden slag kwam. Slechts van tijd tot tijd traden

dappere mannen elk afzonderlijk of ook wel kleine afdeelingen te gelijk voor het front hunner stelling, en daagden een gelijk getal vijanden tot eenen strijd op leven en dood uit. Een groot gedeelte des legers was, als getuige, bij deze tweegevechten, en trachtte deszelfs voorvechters door geschreeuw zoo wel moed in te boezemen als goedkeuring te kennen te geven, of wel het vloekte den zegevierenden vijand.

De groote meerderheid van het heer der Christenen scheen op het laatst den moed der Mooren te doen wankelen, en zij begonnen reeds terug te trekken. Toen echter riep *Tarik* hun toe: »Wat, denkt gij aan de vlugt! Weet gij dan niet, dat gij de zee in uwen rug hebt? Overwinnaars van *Almogreb*! zijt gedachtig aan uwe vroegere heldendaden! Doet als ik, en overwinning en roem zal uw loon zijn.” — Hierop geeft hij zijn paard de sporen, velt zijnen lans, en stort in het midden der digte drommen des vijands; zijn leger volgt hem. Met eene dapperheid, die aan vertwijfeling grensde, dringt *Tarik* tot in de nabijheid des Konings door, en weldra ligt *Rodrigo* verslagen aan zijne voeten.

Des Konings dood was voor de Christenen het teeken tot eene algemeene vlugt, voor de Arabieren tot eene vreesselijke slagting. Bij het ondergaan der zon was de slag beslist, overeenkomstig eene spreuk uit den Koran: »de Profeet is gewoon tegen den avond te zegevieren.” Het vervolgen der vlugtenden duurde echter nog onderscheidene dagen voort. Moordend

en roovende, verspreidden zich de Arabieren over het geheele land, een land, dat gedurende een paar eeuwen aan de magt van *Rome* onderworpen geweest was. Deze dag (26 Julij 712 na Christus geboorte) was voor *Spanje* beslissend, en had zelfs op geheel *Europa* invloed; want de halve maan had nu den eersten stap in dit werelddeel gedaan, en men had alles te vreezen van den dweepachtigen moed harer voorvechters en van den algemeenen schrik, welke deze onder de Christenen verspreidde. Het woord »Moor'' alleen was reeds genoeg om geheele steden te doen sidderen. Met dezen slag eindigt de heerschappij der Gothen in *Spanje*, en die der Mooren neemt eenen aanvang. Graaf *Juliaan*, de verrader van zijn vaderland, verkreeg geenszins het loon, dat hij verwacht had. Toen hij namelijk bij de Mooren om de kroon van *Spanje* aanhield, en die eindelijk onstuimig eischte, werd hij in de gevangenis geworpen, waar hij, door Christen en Muzelman gelijkelijk veracht, stierf.

Gibraltar werd nu belangrijk versterkt; want het moest voor de Spaansche Mooren het punt van vereeniging met hunne broederen in *Afrika* blijven, even als *Algesiras*, waar zich het zoogenaamde legioen van *Palestina* nederzette. Eerst in het begin der vijftiende eeuw, viel het den Spanjaarden weder in handen. Toen helde het magtige rijk der Mooren reeds naar deszelfs ondergang. Slechts *Granada* bezat nog zijnen vollen bloei, ofschoon ook hier reeds de zaden

van tweedragt uitgestrooid werden, welke van trap tot trap deszelfs geheelen ondergang bewerken zoude. Toen streden eens twee Moorsche Vorsten om de kroon. Ieder hunner had zijne partij. — *Granada* was in opstand, en had de bezetting van *Gibraltar* te hulp geroepen om eene der partijen te ondersteunen. Van dit oogenblik maakte een tot het Christendom bekeerde Moor, met name *Zorro*, gebruik, die nu *Gibraltar* verraderlijk den Spanjaarden in handen speelde.

Ten tijde van den oorlog over de erfopvolging in *Spanje*, werd de binnenste en meest belangrijke vesting door de vloten der Bondgenooten, onder den Aarts-hertog *Karel van Oostenrijk*, genomen (in het begin der achttiende eeuw), en door de Engelschen bezet, welke dezelve, in weêrwil der staatsstormen, die hen dit gewigtig punt meermalen dreigden te ontrooven, tot nog toe onafgebroken behouden hebben.

Het gewigt van *Gibraltar* werd inderdaad gedurig grooter, en wel naarmate de volken het oorlogvoeren te land meer met vloten begonnen te ondersteunen, en de magt van *Engeland* ter zee belangrijker werd. Wat deze laatsten daarop in het werk stelden om zich het bezit van dit belangrijk punt te verzekeren, zullen wij later zien.

Het was in den morgen van den dag, waarop men het naamfeest der Koningin van *Engeland*

vierde, dat ik in eene boot de baai overstak, om mij naar *Gibraltar* te begeven. Geen wolke benevelde den hemel, wiens zacht blaauw door de geheel effene oppervlakte der zee als in eenen spiegel terug gekaatst werd. Slechts hier en daar verhief zich een vlug zeil, dat door de morgenkoelte gezwollen was, uit de golven, of eene menigte dolfijnen dartelde vrolijk op de uitgestrekte en kalme vlakte, terwijl zij vischjes vervolgden, welke, om hunne vijanden te ontgaan, angstig uit het water sprongen, of—schoon zij ook dan niet veilig waren, dewijl ontelbare zeemeeuwen, de getrouwe gezellinnen der jagende dolfijnen, alsdan pijlsnel op hen toeschoten. Eenen geruimen tijd beschouwde ik dit levendig bedrijf en de schoone beelden, welke mij van alle zijden omringden. Daar donderde een kanonschot van de wallen van *Gibraltar*, en gaf het teeken tot de salvo's, met welke men den feestdag begroette. Met geregelde tusschenpoozen werden nu de vuurmonden uit alle werken der rots gelost.

Met een gelijk getal schoten antwoordden de batterijen van *Algesiras* en de schepen van alle natiën, welke, met de grootste verscheidenheid van vlaggen en wimpels versierd, in de beide havens voor anker lagen. Zelfs uit het andere werelddeel drong een geluid tot ons door, gelijk aan de echo van den rollenden donder. Het waren de vuurmonden van *Ceuta*. — Gedurende dit waarlijk verheven schouwspel, kwamen wij in de haven van *Gibraltar* aan.

Bij eenen gunstigen wind is dit voorzeker de kortste weg van *Algesiras* naar *Gibraltar*. Vreest men echter eenen omweg van een paar uren niet, dan doet men beter langs de kust daar henen te rijden. Men heeft alsdan het volkomen genot van alle de schoone omstreken der baai, en komt daarenboven nog aan de noordzijde der rots, waar zij zich het meest indrukmakende voordoet. Als een bijna loodregt doorgesnedene kegel, verheft zij zich hier tot eene hoogte van 1200 voeten.

Men nadert dezelve dan langs die lage landengte, welke haar met het vaste land vereenigt. Zij is door de Mogendheden neutraal verklaard, en aan beide einden onderhouden zoo wel de Engelschen als Franschen eene rij van wachtposten, welke met scherp geladene geweren den vrijen doortogt beletten, en van de zijde van *Spanje* het invoeren van goederen, van welke geene tol betaald is, trachten te beletten. Ook heeft men aan die zijde het verrassende gezigt der vele werken, welke de rots zoo wel naar den land- als zeekant verdedigen, en die vreesselijke batterijen, welke de poort, die zich hier bevindt, den naam van vuurpoort (*puerta de fuego*) heeft doen verkrijgen. Doch ik wil mijne beschrijving daar aanvangen, waar ik *Gibraltar* het eerst betrad.

Naauwelijks is men aan den havendam (*Muelle*) gekomen, welke zich, met eene van boven opene galerij, en ter wederzijde door eene menigte vuurmonden verdedigd, verre in zee uit-

strekt, of men bevindt zich in een waar doolhof van vestingwerken, welke tot op eene aanmerkelijke hoogte tegen de rots aangelegd zijn. De werken, die, behalve den Molo, ook de haven dekken, vormen een stuk kroonwerk, dat geheel van casematten voorzien is, om de zee, welke het onmiddelijk bespoelt, beter te kunnen bestrijken. De schietgaten zijn met traliewerk voorzien, om het binnenklimmen te beletten, en slechts de zwarte monden der ijzeren kanonnen steken tusschen hetzelfde door, en worden door het schuim der branding bespat. Achter deze werken, ligt de stad. Zij is ten minste, wat de hoofdstraten aangaat, ruim gebouwd, en zal, buiten het garnizoen, ongeveer 4 à 5000 inwoners tellen, welke voor het grootste gedeelte handel drijven. Men ziet in dezelve echter ook zeer groote pakhuizen, en de voortbrengselen uit alle werelddeelen zijn daar zamengebragt, om naar alle landen van *Europa* vervoerd te worden. Dit veroorzaakt eene buitengewone levendigheid en bedrijvigheid op de straten, welke voor den vreemdeling daarom te belangrijker zijn, dewijl men hier menschen uit alle hemelstreken te zamen ziet. Amerikanen, Aziaten, en Afrikanen verdringen zich hier met de Europeanen in het bontste gewoel. Bijzonder vielen mij de Marokkanen in het oog, wier door de zon verbrandde aangezichten zeer zonderling bij hunne witte haïks afstaken. Ook de kleederdragt der burgervrouwen van Spaansche afkomst te *Gibraltar* is zeer eigenaardig. Zij bestaat in eenen

scharlaken rooden mantel, welke het geheele ligchaam van het hoofd tot de voeten bedekt. Behalve de beurs, trof ik in de stad geene bezienswaardige gebouwen aan; want de barakken en andere militaire inrigtingen, welke zoo wel wegens derzelve fraaijen en hechten bouw als inwendige inrigtingen, in het bijzonder voor eenen militair, zeer bezienswaardig zijn, bevinden zich alle buiten de stad, en zijn langs de geheele rots tot aan de *Punta dell' Europa* verspreid.

De Generaal *Don*, welke toenmaals Gouverneur van *Gibraltar* was, een eerwaardig, ofschoon nog vlug grijsaard van 80 jaren, aan welken wij voorgesteld werden, ontving ons Oostenrijkers zeer vriendelijk, en gaf dadelijk bevel, dat men ons alle merkwaardigheden zoude laten zien. Men leidde ons daarom in de vestingwerken rond, tot welker beschrijving in deze bladen de ruimte ontbreekt. Slechts zij het mij vergund van de galerijen te spreken, welke aan de noordzijde der rots gevonden worden.

Reeds in het begin der veertiende eeuw, begonnen de Spanjaarden de rots aan de noordzijde, waar zij zich bijna loodregt verheft, en alzoo het aanleggen van vestingwerken naar het vaste land niet toeliet, door te breken en alzoo galerijen te vormen. Deze werden van tijd tot tijd vermeerderd, en doorboren nu de rots in drie boven elkander gelegene verdiepingen. Zij zijn zoo ruim, dat men dezelve met het zwaarste geschut met paarden bespannen, kan binnensrijden. De kanonnen staan in eenige zijgangen,

en de affuiten zijn zoo ingerigt, dat men het schot tot op eene belangrijke diepte kan laten zinken. Dit doorboren der rots is een wezenlijk reuzenwerk, en er waren niet minder dan eeuwen noodig, om het tot dien staat van volmaaktheid te brengen, waarin het zich thans bevindt.

Ten tijde der Mooren werd *Gibraltar* door een sterk kasteel verdedigd, waarvan men de overblijfselen nog beneden in het noordelijkste gedeelte der stad op eene rots ziet. *Tarik* moet het reeds gebouwd hebben. Het bestaat nu echter nog uit slechts eenige bouwvallen, welke niets bezienswaardigs meer opleveren.

Toen wij ons bij den Gouverneur ter maaltijd begaven, werden wij aan eene tafel onthaald, welke vervaardigd was uit hout van die beroemde drijvende batterijen der Spanjaarden, welke *Elliot*, in de belegering van het jaar 1782, door zijne gloeiende kogels vernielde. Met eenen zekeren hoogmoed wees men ons op het blad der tafel de sporen, welke de Britsche kogels in hetzelfde nagelaten hadden. Deze belegering was echter ook eene der hardnekkigste en bloedigste, welke *Gibraltar* te verduren had.

De Hertog van *Crillen* had het bevel over het leger der belegeraars, welke uit Spanjaarden en Franschen bestonden, die de liniën van *St. Roch* bezet hielden. Vreesselijke batterijen werden er opgeworpen, welker vuurmonden onophoudelijk tegen de vesting speelden. Wel twintig bommen zag men aanhoudend te gelijk in de lucht zweven. Het welingerigte vuur echter, waarmede

de belegerden uit hunne galerijen antwoordden, vrijdelde elke poging van de landzijde. Men bedacht alzoo een middel, om eenen aanval ook van den zeekant te kunnen ondernemen, en dit bestond in de zoogenaamde drijvende batterijen, hoedanige *Karel V*, gedurende den veldtocht in *Afrika*, aangewend had. Elf oude lineschepen werden daartoe ingerigt. Deze werden met een schuins dak van gegoten ijzer bedekt, welk dak de bommen moest opvangen, en waren van een bijzonder pompwerktuig voorzien, om bij het ontstaan van brand den noodigen voorraad water bij de hand te hebben. De Engelsche Generaal *Elliot*, Commandant van *Gibraltar*, zag deze vreesselijke toerusting, en bedacht weldra een tegengmiddel. Men schoot met gloeiende kogels naar de drijvende batterijen, waardoor deze weldra in brand geraakten. De manschappen, die zich op dezelve bevonden, geraakten hierdoor in den ijselijksten toestand, want zij hadden geene booten om zich te kunnen bergen, en elke poging, om van het land de batterijen te naderen, was vruchteloos, daar het springen van den voorraad van bommen ieder oogenblik verdelgende uitbarstingen veroorzaakte. De vuurmonden der vesting zwegen, en ook de belegeraars staakten hun vuur. Alles staarde op den vreesselijken brand. Met den aanbrekenden morgen zag men nog slechts de wrakken, welke op zee dreven, en waaraan zich half verbrandde menschen vasthielden, die met den dood worstelden. De Engelschen zelfs reddeden nog 400 der-

zelve, terwijl er, naar men zegt, evenwel nog 2000 bij zullen omgekomen zijn. Zie daar, het einde eener onderneming, welke den Spanjaarden twee millioen piasters gekost heeft. De belegering bleef echter nog voortduren, totdat een storm het grootste gedeelte der vereenigde vloeten vernielde, waarop men den vrede sloot, en *Engeland* in het bezit der vesting bleef. — Op de middelste spits van den kruin des bergs is een telegraaf geplaatst, welke van schepen, die voorbij zeilen, en andere bijzonderheden, die of op zee of langs de kusten der beide werelddeelen plaats grijpen, kennis geeft. Om het heerlijk vergezigt, dat men daarboven heeft, besloten wij een' steilen berg te beklimmen, hetwelk bij de groote hitte van eenen der Julij-dagen geene geringe onderneming was. Zoo als overal, vergezelde ons ook hierbij een der Engelsche officieren, welke, bij onze menigvuldige bezoeken van *Gibraltar*, wedijverden om ons op de vriendschappelijkste wijze beleefdheden te betoonen.

In het begin liep onze weg door eenige tuinen, welke hier aangelegd zijn, doch de verkoelende schaduw, welke wij hier onder boomen en tusschen digte kreupelboschjes genoten, duurde niet lang; want hooger op is de rots slechts spaarzaam met eene soort van dwergpalm begroeid, en deze palmen zelfs hebben het voorkomen, als of zij door de zon geheel verbrand zijn. Boven alles is de hitte, welke men op deze kale rots moet verduren, onbeschrijfelijk. Zelfs de verkoelende zeewinden zijn niet in staat, hare kracht te ver-

minderen. Daardoor ontstaat ook de geele koorts, welke hier zoo menigvuldig heerscht, en elk, die door zijn bedrijf niet volstrekt aan *Gibraltar* gebonden is, ontvliedt daarom, gedurende de zomermaanden, dit gevaarvol verblijf, en begeeft zich naar de Spaansche kust, waar hij eene gezonde en frissche lucht inademt. Zelfs het garnizoen verlaat dadelijk de barakken, wanneer zich de geele koorts vertoont, en betreft de neutrale landengte.

Ongeveer op de helft der hoogte van den berg, kwamen wij aan het *St. Michaëls-hol*. Door eenen hoogen en natuurlijk gewelfden ingang, geraakt men in eene onderaardsche ruimte, welke van fraaije dropsteen en omgeven, en tot op eene aanmerkelijke diepte toegankelijk gemaakt is. Aan het einde is eene wijde kloof, die bijna loodregt naar beneden gaat, en welker diepte onpeilbaar is; want een steen, welke daarin geworpen wordt, hoort men zoo lang voortrollen, tot het geluid door den grooten afstand geheel verloren gaat. Aangaande deze rotskloof is eene fabel in omloop, namelijk: dat dezelve onder de zee tot aan den *Monte Simia* in *Afrika* voortloopt, en dat de apen, die op de rots van *Gibraltar* in menigte gevonden worden, door dezelve van daar ter dezer plaatse zouden gekomen zijn. Waarlijk eene toch wel al te lange onderaardsche reis, welke deze diertjes ondernemen moesten! — Wij waren, slechts van eenige fakkels voorzien, in het hol gegaan, maar toen wij de plaats bereikten, waar het hol des-

zelfs grootste uitgestrektheid heeft, gaf onze geleider een teeken, en de geheele ruimte was door Grieksch vuur verlicht. Op ieder der verschillende dropsteen-figuren, stond een Britsch soldaat in zijnen rooden uniform, en hield het vuur aan een' stang als een fakkel voor zich. Het zoude vergeefsche moeite zijn, wanneer ik beproeven wilde, de uitwerking te beschrijven, welke deze verlichting te weeg bragt, — ik zoude toch altijd slechts een flauw beeld kunnen leveren. De luisterrijke glans van een tooverpaleis omgaf ons, en eerst, toen weder enkel de roode gloed onzer fakkels het tooneel verlichtte, ontlastte zich onze borst in uitdrukkingen van bewondering. — Welk eene uitwerking zoude het hebben, dacht ik bij mij zelve, wanneer het twintigmaal grooter *Adelsberger-hol*, dat ik eenige weken vroeger bezocht, eens door Grieksch vuur verlicht werd.

Het gezigt van den telegraaf is boven alle beschrijving verheven. De geheele kust van *Spanje*, met hare menigte bergketenen tot aan de ijsbergen der *Sierra nevada*, verre naar *Malaga* heen; de fraaije baai van *Gibraltar* met hare steden en dorpen, met hare boschrijke bergen en vriendelijke dalen, lag aan de eene zijde voor ons uitgestrekt; terwijl aan de andere zijde onze blik over de zeeëngte, welke met groote en kleine schepen bedekt was, naar de kust van *Afrika* zweefde, en op *Tanger*, *Ceuta*, of de onmetelijke rotsgevaarten van het *Atlas*-gebergte bleef rusten, of zich in de onafzienbare vlakten des Oceaans en der Middellandsche zee verloor.

Was men op dit punt niet ten eenenmale van de geheele wereld gescheiden en aan de waarlijk niet herbergzame hevige stormen blootgesteld, men zoude inderdaad den wachter op den telegraaf zijne hooge woning benijden. Nu echter ziet hij, behalve dezen en genen vreemdeling, wien, gelijk ons, de nieuwsgierigheid naar boven drijft, geen menschelijk wezen, wanneer hij zijnen verrekijker niet in handen neemt, en zijn eenigste gezelschap bestaat uit apen, welke dieren menigmaal de lust bekruipt om zijn tuintje of voorraad van vruchten te bezoeken. Ondertusschen zijn zij alles behalve mak; ja, zij krijgen menigmaal den inval, om uit vermaak, met steenen naar de schildwachten te werpen, waartegen deze zich zelfs niet verweren durven, dewijl het ten strengsten verboden is eenen aap te dooden, opdat deze dieren, die in geheel *Europa* alleen op *Gibraltar* inheemsch zijn, in wezen blijven.

Nadat wij ons weder naar beneden begeven hadden, bezagen wij de barakken en andere militaire gebouwen, welke waarlijk eenen hoogen graad van doelmatigheid met veel smaak vereenigen.

Het garnizoen van *Gibraltar*, de artillerie daaronder begrepen, bestaat uit vijf regimenten. Onder deze trokken de Bergschotten in hunne geheel eigenaardige nationale kleederdragt mijne bijzondere aandacht. Deze is voor eenen soldaat bijna al te theatraal. Een Schotsche muts met struisvederen, een rood buis, een rokje van geruit doek, dat slechts tot aan de knie komt,

korte witte kousen , waarover roode banden kruisselings gebonden zijn , en schoenen met groote gespen maken de hoofdbestanddeelen derzelve uit. Broeken dragen zij in het geheel niet , zoodat de kuiten naakt zijn. Dit is oorzaak , dat zij van de muggen , welke in dit heete klimaat zoo menigvuldig zijn , vreesselijk gepijnigd worden. Toen men hun echter om deze reden broeken geven wilde , was er onder de soldaten , zoo als men ons verhaalde , bijna een oproer uitgebarsten , en het bleef alzoo bij het oude.

Om de twee jaren worden de troepen door anderen uit het moederland of uit andere Koloniën afgelost. Hunne verzorging geschiedt door middel van groote magazijnen , welke men uit *Marokko* aanvult , met welk land de Engelsche regering deswegens eene bijzondere overeenkomst gesloten heeft. Het slagteeve , dat van daar voor eenen verbazend lagen prijs geleverd wordt , komt in bijzonder gebouwde en zeer doelmatige noodstallen over. Het noodige voeder leveren de zachte hellingen van den berg , waar zelfs ook een weinig haver gebouwd wordt.

Het garnizoen bekommt intusschen slechts drie-maal in de week versehe levensmiddelen ; de overige dagen pekeltvleesch en beschuit. Echter wordt den soldaten ook wijn of met water verdunde rum uitgedeeld.

Doch genoeg van de militaire inrigtingen , welke grootendeels alleen voor den soldaat van belang zijn. Ik wil nog alleen van de bibliotheek spreken , welke de officieren zich van tijd tot tijd

aangeschaft hebben. Deze is in een fraai en geschildt gebouw geplaatst, en bestaat uit werken over het krijgswezen en boeken van smaak door de beste schrijvers. Ook treft men daar alle mogelijke journalen, en, wat mij inzonderheid beviel, altijd een groot getal lezers aan. Wij leerden hier eenen geneesheer kennen, die zich eenen geruimen tijd aan het hof van den Sultan van *Marokko* opgehouden had, waarheen hij door dezen ontboden was, om eene zijner vrouwen te genezen.

Op onzen terugtocht naar *Algesiras*, begaven wij ons nog aan boord van een Amerikaansch fregat, dat in de haven lag; het was hetzelfde, waarmede *Lafayette* naar *Frankrijk* terug gebracht was (*). Het geen mij op dit fraai gebouwde schip bijzonder in het oog viel, was het witte hout, waarvan de verdekken vervaardigd waren, en dat aan het geheel eene bijzondere netheid en bevalligheid bijzette. Het moet echter niet zoo duurzaam zijn, als ons bruin eikenhout. De officieren onthaalden ons op Amerikaanschen cider — een zeer aangename drank.

Het was in een dier heerlijke zomernachten, welke men alleen in het zuiden kent, toen onze korvet het anker ligtte. Wij zeilden naar *Malaga*, vanwaar wij over land *Granada* dachten te

(*) Het heet *Brawijne*, naar eene overwinning bij die stad, in den Amerikaanschen vrijheidsoorlog.

bezoeken, die stad der wonderen uit het tijdvak der Mooren. Een gunstige wind vulde onze zeilen, en het schip vloog als een pijl uit eenen boog door de zeeëngte, en voorbij de rots van *Gibraltar*, welke als een monsterachtige reus het donker hoofd tot in den helderen sterrenhemel verhief. De lucht was zoo zoel en aangenaam, dat ik niet besluiten kon mij naar mijn eng nachtverblijf te begeven, en aldus bleef ik op het verdek, wikkelde mij tegen den zwaren dauw van den nacht in mijnen mantel, en verbeidde alzoo met den wachthebbenden officier en den stuurman den volgenden morgen. Alles rondom ons was stil geworden, uitgezonderd het klotsen der golven tegen de zijden van het schip, en het snurken der matrozen, die hier en daar op het verdek lagen te slapen, tot dat de stem van den officier hen bij eenig touwwerk of op de ra's riep. De stuurman, die zijne wang met de noodige hoeveelheid tabak opgevuld had, stond als eene machine bij het rad van het roer, terwijl hij dan eens het oog in de volle zeilen wierp, om te zien of zij den stevigen westenwind behoorlijk opvingen, dan eens op het kompas zag, dat voor hem stond, en dat door het schijnsel eener kleine lamp flauw verlicht werd. De officier en ik liepen heen en weder, en onderhielden ons met levendige gesprekken over het tegenwoordige, of wel met herinneringen uit de geschiedenis van het land, langs welks schoone kust wij thans zeilden. Deze herinneringen klommen natuurlijk tot dien tijd op, waarin de Arabieren het land in eenen

bloeienden tuin herschiepen, in welken zij die gewrochten der kunst daarstelden, welke nog heden, ofschoon door de onkunde hunner opvolgers aan het verval ten prooi gegeven, als overblijfsels den reiziger de grootste bewondering afvorderen. Er zal niet ligtelijk een land gevonden worden, dat zulke groote veranderingen ondergaan heeft, als zulks met *Spanje* het geval was, toen het, na den slag bij *Xeres de la Frontera*, langzamerhand den Arabieren geheel in handen viel.

Tarik wierp zich na deze roemrijke overwinning op *Corduba* en *Toledo*. Beide steden waren spoedig ingenomen. *Mousa* zelfs, welke met een leger van 18000 man uit *Afrika* komt, trekt het geheele land tot aan de *Pyreneën* met zegevierende wapenen door. Zijn zoon *Abdelasis* verovert *Sevilla*. Op zijnen togt, ontmoet hij bij *Karthagena* den Goth *Theodomir*, welke hem moedig het hoofd biedt, en ofschoon hij overwonnen wordt, huldigen de *Mooren* zijne dapperheid, schenken hem de vrijheid, en hij wordt hun Vasal. De overige Gothen vlieden in het gebergte van *Asturie*, waar zij zich vestigen, en menigen kampstrijd met de *Muzelmannen* wagen. Ondertusschen neemt onder de Arabieren de tweestrijd tusschen de *Abbassiden* en *Ommaijaden* eenen aanvang. Een der laatstgenoemden *Abdarrachman*, een kloek en ondernemend man, vlugt naar *Spanje*, wordt door de Arabieren aldaar met geestdrift ontvangen, en sticht het rijk van *Corduba*, dat gedurende vijf eeuwen

de zegen des lands en de schrik der Christenen was. Hij verzamelde de grootste geleerden en kunstenaars zijner natie rondom zich, bouwde paleizen en moskeën, welker pracht, ofschoon in eene andere gedaante, nog altijd bewonderd wordt, en verhief zijn rijk over het algemeen tot een der bloeiendste van de wereld. Zelfs Christenen stroomden in menigte naar *Corduba* om hunne wapenen met die der Arabieren bij de schitterende tournooijen, welke de Koning bij gelegenheid van onderscheidene feesten gaf, te meten.

De Mooren hadden den roem hunner wapenen over geheel *Spanje* verspreid; de *Pyreneën* echter moesten de grenzen voor dezelve blijven; want toen zich een leger van eenige honderdduizenden met vrouwen en kinderen met pak en zak daarover waagde, met oogmerk om zich in *Frankrijk* neder te zetten, overviel hen *Karel Martel* met zijne Franken tusschen *Poitiers* en *Tours*, en leden zij zulk eene vreeselijke nederlaag, dat de lijken van 375000 Arabieren het slagveld bedekten. De overgeblevenen vlogen weder naar *Spanje* terug. — *Karel de Groote* ging zelfs over de *Pyreneën*, veroverde het land tot aan den *Ebro*, en stichtte hier zijn Spaansch graafschap. Onderwijl was het Califaat der Omayyaden te *Corduba* ontstaan, waaronder *Sevilla*, *Toledo*, *Murcia*, en nog andere Moorsche koninkrijken bloeiden. Het rijk der Arabieren in *Spanje* had deszelfs grootsten bloei bereikt. Terwijl een gedeelte van *Europa*

zich nog in den toestand van halve barbaarschheid bevond, en door de invallen van woeste volkeren of door eigene ontzenuwing weder verloren ging, verhieven de kunsten en wetenschappen zich in *Spanje* met eene bewonderenswaardige snelheid, en onder de laatstgenoemden in het bijzonder de Astronomie, welke later, wel is waar, even als overal, een mystiek aanzien bekwam, en in astrologische beuzelarijen ontaardde, even als zich de chemie op het laatst alleen het goudmaken ten doel gesteld zag, en, bij het najagen van een droombeeld, zulk eenen geruimen tijd op eenen zeer lagen trap bleef staan. Onder de kunsten werden muziek en dichtkunst bij voorkeur beoefend. Dan alles, wat als de vruchten van kunsten en wetenschappen mag aangemerkt worden, ging met den val van het Moorsche rijk geheel verloren; ja zelfs zekere geschiedkundige berigten aangaande de toenmalige betrekkingen des lands ontbreken ons. Alles werd aan de vlammen ten prooi gegeven, of wij moeten het tot hare schande zeggen, door het vandalismus van latere eeuwen vernield. Zal niet het Archief van *Alhambra* in den Franschen vrijheidsoorlog tot het vervaardigen van patronen gebezigd zijn? Welke belangrijke oorkonden en onschatbare werken der kunst zullen niet daardoor onherstelbaar verloren zijn gegaan!

De menigvuldige koningrijken, waarin zich echter het rijk der Spaansche Mooren verdeelde, moeten juist als de oorzaak van deszelfs lateren val aangemerkt worden; want waar zoo vele

gebieders gevonden worden, daar konde de tweespalt niet achterwege blijven, welke eindelijk tot bloedige burgeroorlogen overging. De Gothen in de noordelijke streken bekwamen daardoor gedurig meerder kracht, en weldra konden de Koningen van *Kastiliën* en *Leon* met eene voldoende magt optreden, hetwelk reeds duidelijk genoeg ten tijde van dien *Ferdinand* bleek, wiens veldheer *Rodrigo Diez de Viras*, onder den naam *el Saïd* (of *Cid*) voor de Mooren zoo geducht werd. Zijne heldendaden werden in ontelbare romancen bezongen.

In het jaar 1220, toen de Moorsche dynastie der Almorariden op de Almoheden overgegaan was, verbonden zich eindelijk alle Christen-Vorsten in *Spanje* tot een hoofdtreffen. Paus *Innocentius III* zond hun belangrijke hulptroepen, en met deze vereenigd, grepen zij bij *Tolosa* de Mooren aan, welke zij ook inderdaad versloegen. Alles ging voor de halve maan verloren, behalve *Granada*, *Valencia*, *Murcia*, en een gedeelte van *Andalusië*. De magt der Mooren was gebroken. Gedurig namen hunne inwendige verdeeldheden meer toe, welke het rijk zedelijk verzwakten, en toen zestien jaren later *Ferdinand III* ook *Corduba* en *Sevilla* bemagtigde, bleef hun slechts *Granada* als plegtanker voor hunne hoop over, waaraan zich dan ook de van alle zijden toestroomende Mooren, in verwachting van betere tijden, vasthielden. Want in die steden, welke de Christenen veroverden, hadden de inwoners slechts ééne keuze: of het Catho-

lijke geloof te omhelzen, of met achterlating van alle hunne goederen te vertrekken. De meesten echter kozen het laatste, en vloden daarheen, waar het kruis nog niet gezegevierd had. Zoo moet het bij de verovering van *Corduba* een aandoenlijk schouwspel geweest zijn, toen de arme Muzelmannen met vrouwen en kinderen, in rouw gedompeld, door de ééne poort in ballingschap trokken, terwijl door de andere de Spanjaarden met trompetgeschal en zegekreten de stad in bezit namen. De val van *Corduba* (*Cordova*) verhief *Granada* tot het toppunt van magt en aanzien.

Eindelijk brak de morgen aan. Eenige roode wolkstrepen vertoonden zich aan den oostelijken horizon, als voorboden van het prachtig schouwspel, dat het verrijzen der zon uit de golven oplevert. Kort daarna vertoonde zich de purpergloed van het morgenrood, hetwelk zoo wel over de zee als over het verwijderde gebergte de heerlijkste kleuren en tinten verspreidde. Iedere golf vormde eene vuurroode streep, welke zich, zoo ver het oog reikte, uitstreekte, en al voortrollende meer en meer naderde, totdat zij brak en zich als in ontelbare vurige tongen oploste. Hoe meer de zon den rand van den horizon naderde, des te prachtiger werden de kleuren des hemels, des te meer schitterend, vertoonden zich de hooge rotsbergen der kust. Zij verhief zich niet langzaam uit de golven, maar als op den wenk eener

tooverroede , stond de geheele schijf voor ons , en langs het water vertoonde zich eene vuurzuil , welke van haar uitging en tot aan ons schip reikte. Dit oogenblik scheen land en zee op nieuw te bezielen ; want nu eerst ontdekten wij de menigte van visschersbarken , welke langs de kust zeilden , het vrolijke spel der dolphijnen en zeemeeuwen , alsmede geheele scharen van vliegende visschen , welke als raketten eenige voeten boven de oppervlakte van het water voortschoten , en slechts van tijd tot tijd hunne vinnen in het bevriende element bevochtigden. De kust zelve lag daar als een bekoorlijke tuin , tusschen wiens wijnbergen en olijfbosschen enkele landhoeven en geheele plaatsen vriendelijk te voorschijn kwamen. Zij schenen in haren vruchtbaren omtrek als in den schoot des overvloeds te rusten. Het stadje *Marbella* had de bekoorlijkste ligging van allen. Het is tegen de helling van eenen heuvel waarlijk schilderachtig gelegen. Of het van meer nabij gezien denzelfden indruk te weeg brengt , laat ik op zijne plaats.

Des namiddags tegen 2 uur , werd het oude kasteel van *Malaga* voor ons zichtbaar ; daarna kwam de vuurtoren uit de golven te voorschijn , toen de Cathedrale kerk , en eindelijk lag de geheele stad , in het midden van 7000 wijnbergen , in hare geheele uitgestrektheid voor ons. Wij liepen de haven binnen , de zeilen werden gereefd , en het anker viel.

Malaga heeft eene zeer fraaije ligging. De

steile bergen, welke langs de geheele kust tot aan de zee gevonden worden, hebben hier eene veel zachtere helling, en vormen eene kom, welke de *Guadalmedina* doorsnijdt, aan welker mond de stad gebouwd is. Regts verheft zich op eene rots het *Giralfarro*, een Moorsch kasteel, hetwelk nu echter niets meer dan eene ruïne is; aan den voet daarvan, in de nabijheid van den *Muelle* (*Molo*, havendam), met zijnen fraaijen vuurtoren, strekken zich de uitgebreide gebouwen der koninklijke sigaren-fabriek uit. Boven de inderdaad fraaije huizen, welke rondom de haven gebouwd zijn, prijkt de prachtige Cathedrale kerk, terwijl de donkere rotsgevaarten der *Sierra Alpuraras* den achtergrond van de geheele schilderij uitmaken.

Het inwendige der stad is voor het grootste gedeelte zeer net. De huizen van balkons voorzien, welke met blik van verschillende kleur bedekt zijn, hebben zeer lage daken of vlakke terrassen. Eene schoone Paseo, met jasmijn en onderscheidene soorten van boomen omringd, waar tusschen standbeelden en banken van steen geplaatst zijn, wordt ook door de bewoners van *Malaga* voor hunne avondwandelingen gebruikt. Bovendien is het echter ook gedurende den dag, uitgezonderd den tijd der Siesta, op de straten zeer levendig, hetgene door den uitgebreiden handel, welke het voorname bedrijf is, veroorzaakt wordt. Het voornaamste artikel van den handel is, zoo als uit den aard der zaak volgt, de beroemde wijn, welke in de om-

streken der stad zoo menigvuldig geteeld wordt. Van dezen bestaan twee hoofdsorten, die namelijk, welke uit versehe druiven vervaardigd wordt en de zoogenaamde uitgeperste (*Ausbruch*), welke soort uit halfgedroogde druiven geperst wordt. De eerste is ontegenzeggelijk de beste. In het algemeen, blijft echter de *Malaga*-wijn dan alleen geheel zuiver, wanneer dezelve over land vervoerd wordt; bij dien, welke over zee moet, wordt eene zekere hoeveelheid rum gemengd, dewijl hij anders bederven zoude. Vele duizende van menschen in de stad en derzelver omtrek leven van dezen handel, en overal ziet men van die lange lange dunne vaten (in het Nederduitsch pijpen geheeten), waarin de wijn verzon- den wordt.

Behalve het *Giralfarro*, ziet men in *Malaga* slechts weinige overblijfselen uit de tijden der *Mooren*, welke hier tot het jaar 1487 hun gezag staande hielden, wanneer *Ferdinand* en *Isabella* de stad door honger tot de overgave dwongen, en de inwoners, welke hun geloof getrouw bleven, verdreven. Hier en daar eene boogswijze gevormde deur, in den eigenaardigen vorm van een hoefijzer, de gewone bouwtrant der *Mooren*, of de muren van een hof met blaauw gekleurde tegels opgehaald, of ergens een stuk van een Arabisch opschrift als dorpel eener deur of waterbak, zijn de weinige voorwerpen, welke den reiziger doen zien, dat de halve maan hier eenmaal heerschappij voerde. In eene zee-plaats ondergaan oudheden eerder eene verande-

ring dan binnen in het land. De behoeften, en de smaak der inwoners verwisselen hier binnen een korter tijdsbestek. In onze landen hebben wij een schijnbaar krachtig bewijs tegen deze stelling in *Venetië*; om dit verschijnsel echter te verklaren, heeft men slechts te bedenken, hoe moeilijk het daar zoude zijn, een gebouw te veranderen, wanneer men daartoe iets anders dan de oude bouwstoffen gebruiken wilde — en hoe bovendien hier hetzelfde volk bleef bestaan, terwijl in *Malaga* een ander volk, met geheel andere behoeften, zeden en gebruiken de huizen van deszelfs Arabische voorgangers betrok. — Zoo was de Cathedrale kerk eene Moorsche Moskee, van welker oorspronkelijken aanleg echter nog slechts een gedeelte der hoofdmuren staat. Al het overige, en in het bijzonder de menigvuldige versierselen, waarmede de buitenzijde, wanneer men dezelve meer van nabij beschouwt, als overladen is, zijn het werk van latere dagen. Zij heeft twee torens, welke beide onvoltooid schijnen te zijn. De eene, een weinig hooger dan de andere, is van eenen kleinen koepel voorzien. Evenwel heeft het geheele gebouw een indrukwekkend aanzien, en men treedt den reusachtigen gewelfden ingang niet dan met eene gewaarwording van demoed binnen. Het inwendige der kerk werkte echter nog sterker op mijne gewaarwordingen; ja, ik moet het getuigen, dat mij eene heilige huivering aangreep, terwijl ik door deze ontzagelijke gewelven wandelde, waartoe wel eene eenvoudigheid, welke van alle

versierselen ontbloot is, en die daardoor aan hetzelfde het kenmerkende van het verhevene bijzet, het hare zal bijgedragen hebben. Zware pilaren, waarvan er telkens vier te zamen vereenigd zijn, schragen deze gewelven, waaraan geene overbodige krullen noch versierselen gevonden worden. Zelfs op het altaar, dat op zich zelve staat, ontwaart men niets dan eenige kandelaars en een hoog krucifix. Ondertusschen zag ik boven de altaren, welke ter wederzijde stonden, fraaije schilderstukken van *Murello* en anderen, welke als de beste Spaansche meesters bekend zijn, alsook in eene nis eene groep uit wit marmer, welke de afneming van het kruis voorstelde, van eene bewonderenswaardige schoonheid. De naam van den meester is mij ontgaan.

In *Spanje* is het veel moeilijker de schatten der kunst, welke aldaar in eene kerk gevonden worden, te bezigtigen, dan b. v. in *Italië*; want wilde men, zoo als daar, in het Godshuis rondloopen en ieder beeld van alle zijden beschouwen en overluid beoordeelen, terwijl men zich weinig of niet bekommerde over de aandacht der tegenwoordig zijnde bidders, dan had men van het volk het ergste te vreezen, hetwelk, ofschoon in deszelfs zeden niets minder dan heilig, echter jegens de voorwerpen zijner godsdienst eenen bijna bijgeloovigen eerbied koestert. Menigmaal zag ik dat mannen en vrouwen, zelfs uit de hoogere standen, wanneer een geestelijke door de kerk ging, toesnelden om hem halfgekniel de handen of het kleed te kussen. Me-

nigmaal zag ik eenen reizenden Spanjaard, die op zijn muildier zeer gemakkelijk eene sigaar rookte, bij een kruis, dat aan den weg stond, afstijgen, nederknielen, en een lang gebed opzeggen. Gaat een priester over straat, om eenen stervenden te bedienen, dan vallen alle, welke zich in de nabijheid bevinden, op het aankondigen van den kerkendienaar op hunne knieën, en niemand waagt het op te staan, zoo lang men nog het geluid der schel hoort. Aan soortgelijke gebruiken moet zich ook de vreemdeling ten minste voor een gedeelte onderwerpen, indien hij zich niet aan het gevaar wil blootstellen, door het gemeen mishandeld te worden; hij zal zich daarom ook gaarne daar naar schikken, dewijl dit het eenigste middel is, om zich de genegenheid der menschen te verwerven, onder welke men zich bevindt, dat men hunne gebruiken en gewoonten eerbiedigt. Daarom kieze dan ook hij, die in *Spanje* kerken of andere met de godsdienst in betrekking staande voorwerpen bezichtigen wil, een tijdstip, waarop hij niemand in het uitoefenen zijner geloofsplichten hinderlijk zij (*).

(*) Zoo zeker het is, dat deze laatste waarschuwing des Schrijvers eene pligt is, welke niet alleen in *Spanje*, maar overal moet in acht genomen worden, dewijl haar de Christelijke liefde tot den naasten voorschrijft, zoo kan echter het onmiddellijk voorafgaande met betrekking tot eene inschikkelijkheid, welke zich aan godsdienst-plegtigheden van eene andere geloofsbelijdenis onderwerpt, dan alleen en in zoo verre onschuldig en geoorloofd geacht worden, als zulks met een

De tweede merkwaardigheid, welke ik te *Malaga* bezag, was eene cochenille-kweekerij van *José de Martinez*, een zeer kundig en ondernemend man, welke deze diertjes in het jaar 1826 uit *Amerika* overbragt, en op kosten der regering te *Cadix*, *Sevilla*, en *Malaga* inrigtingen daarstelde, waarin die heerlijke roode verw gewonnen wordt. De cochenille is een klein insect, dat de grootte en gedaante eener wandluis heeft, ofschoon het donkerder van kleur en als met een witte poeder bestrooid is. De mannetjes, welker getal, in betrekking der wijfjes, zeer gering is, hebben vleugels. Zij teelen op de Indische vijf — *Cactus opuntia* — voort, waarop zij zeer sterk vermenigvuldigen; derzelver verzorging vordert echter veel geduld en oplettendheid, dewijl het minste verzuim, voornamelijk met betrekking tot de temperatuur, genoegzaam is om eene geheele teeling te doen verloren gaan. Hebben zij hunne volkomene grootte bereikt, hetwelk onder een geregeld, van tijd tot tijd plaats hebbende verwisseling van huid geschiedt, dan worden zij verzameld, gewasschen, en door middel van het water of de hitte van eenen oven gedood en gedroogt. Die cochenillen, welke nog

vrij geweten, en zonder verkrachting van eigene geloofsbelijdenis, plaats grijpen kan. Anders toch zoude het zelfs vrij staan aan eenen reiziger oman de plegtigheden eener Heiden-sche offerande deel te nemen, alleen om de gunst van het volk, waaronder hij zich bevindt, te winnen.

DE VERTALER.

geene eijeren gelegd hebben, en welke men aan het witte stof, dat hen bedekt, kent, geven de schoonste scharlaken kleur; de kleur der overigen speelt in het violet; daarom moeten deze diertjes bij het inzamelen zeer zorgvuldig gesorteerd worden.

Martinez, welke ons zelfs in de inrigting rondleidde, en alles verklaarde, opofferde de gedachte, dat de *Cactus opuntia* in het zuiden van *Dalmatie* zeer goed voortkomen zoude, en dat men alzoo ook daar met een goed gevolg cochenille-kwekerijen zoude kunnen aanleggen. In *Spanje* worden de eijeren dezer insecten ook aan private personen voor niet uitgedeeld, om alzoo het daardoor verkregen handels-artikel meer algemeen te verspreiden.

Aan de bezigtiging der koninklijke sigaren-fabriek wijdde ik insgelijks eenige uren. Zij wordt, zoo als reeds gezegd is, in een zeer groot gebouw bij den *Molo* gevonden. Honderde arbeiders, in het bijzonder meisjes, zijn hier bezig om de bladen *Havannah* en inlandsche tabak met eene bewonderenswaardige vlugheid op te rollen, te sorteeren, en in te pakken. Men bereidt vier soorten van sigaren. De beste zijn die, welke geheel uit *Havannah*-bladen bestaan; dan volgen die, waarbij de *Havannah*-tabak met Spaansche bladen omwoeld wordt, of waarbij het tegendeel plaats grijpt; de slechtste soort wordt echter alleen van Spaansche tabak gemaakt. Het afval wordt aan het gemeen, tot vervaardiging hunner sigarita's, verkocht.

Dewijl namelijk in *Spanje* de tabak een alleenhandel der regering is, en de sigaren den gemeenen man te kostbaar zijn, zoo rolt hij den fijn gewrevenen of klein gesnedenen tabak in een blaadje ongelijmd papier, en rookt denzelven alzoo, dewijl hij zich nimmer van eene tabakspijp bedient. Ik bewonderde menigmaal de behendigheid, waarmede deze sigarrita's gerold werden, hetwelk echter nimmer gebeurt, dan op het oogenblik, dat men ze gebruiken wil. De tabak, welke daartoe gebezigd wordt, is echter meestal van de slechtste soort, en van daar komt het, dat men den Spanjaard uit de geringere klasse geen aangener kleiner geschenk geven kan, dan eenige goede sigaren.

Het inwendige der huizen in *Andalusie* is zeer eenvoudig, en derzelver inrigting levert niets minder op, dan datgene, wat de Duitscher onder de gerijfelikheden des levens telt, ofschoon zij voor deze zuidelijke streken aan derzelver doel geheel beantwoorden.

In ieder huis — ik bedoel hier geenszins die huizen, welke in gedeelten verhuurd worden, en waarin ieder zich met zijn gedeelte vergenoegen moet, maar de zoodanige, welke, gelijk hier meestal het geval is, slechts door eene en dezelfde familie bewoond worden — komt men eerst op eene plaats, welke met gehouvene steenen bevloerd is, en in welker midden

men eenen waterbak of zelfs wel eene kleine fontein vindt, en waar bloemen in potten langs de muren geplaatst zijn. Dezelve is overdag met zeildoek overdekt, en dient der familie tot eetzaal en verzamelplaats, dewijl het hier koeler is dan in de vertrekken. Iedere verdieping van het huis heeft hare galerij, welke dat gedeelte omringt, en waarop de deuren der vertrekken meestal openstaan, hetwelk eene aangename togt veroorzaakt, welke men hier niet zoo als bij ons vreest, dewijl bij de groote hitte de werkzaamheid der huid hierdoor niet gestremd wordt, en hij alzoo niet schadelijk is. Men kan zich naauwelijks iets eenvoudiger voorstellen, dan de inrigting der vertrekken zelve is. Eene groote tafel en eene menigte stoelen, waarvan het grootste gedeelte zeer laag is, zijn de eenigste meubelen, welke men in die kamers vindt, waarin men zich gedurende den dag ophoudt, en waar de vloeren menigmaal, insgelijks ter bevordering der koelte, met fijne tegels belegd zijn. De slaapkamers zien er echter ook even ledig uit. Zelden vindt men in dezelve slaappleatsen. Eerst des avonds worden matrassen over rieten matten op den vloer gelegd, en de harde ofschoon koele rustplaats is gereed.

Ik mag niet nalaten melding te maken van een stuk huisraad, dat in geen huis ontbreekt. Het zijn namelijk de alcarazos, eene eigenaardige soort van watervaten, welke in *Andujar* uit fijn wit zand vervaardigd worden, en het water, al staan zij in de felste zonnehitte, altijd ijskoud doen blijven. Dit wordt veroorzaakt, doordien

derzelver fijne poriën hetzelfde bestendig laten doorsijpelen, waardoor de geheele oppervlakte van het vat vochtig blijft, en een verdampings-proces daarstelt, hetwelk dit resultaat oplevert. Zij hebben den vorm van vazen of kruiken, of zelfs wel de gedaante van menschen of dieren. Zoo zag ik eens eene groep, welke een stierengevecht voorstelde, met water gevuld.

Deze alcarazos staan gewoonlijk in eenen hoek van de gezelschapskamer, benevens eenige glazen, opdat ieder der aanwezenden zich, zoo dikwerf hij daartoe lust gevoelt, met eene teug van dit heerlijk frissche water zoude kunnen laven.

De daken der huizen bestaan gewoonlijk alleen uit platte terrassen, waarop men loopen en de frissche lucht genieten kan. Men is gewoon hier bloemen, jasmijn- en oranjeboompjes in potten en in kuipjes te plaatsen, waardoor men wanen zoude in eenen tuin verplaatst te zijn. Men kan zich naauwelijks iets aangenamers voorstellen, dan boven op zulk een terras, vanwaar men een vrij gezigt op de zee en het gebergte heeft, in het midden der heerlijkste geuren, welke de bloemen verspreiden, eenen avond door te brengen.

Ik was met de familie van den Oostenrijkschen Consul, *Antonio Lengo*, bekend geworden, in welker midden ik vele genoegelijke uren doorbragt. Het in *Spanje* gebruikelijke: »Dit huis staat voor u open,” werd bij mijn eerste bezoek met de gewone formaliteiten tot

mij gezegd, en mij daardoor het regt geschonken, de Tertulla, het avondgezelschap, zonder verdere uitnoodiging te bezoeken, wanneer ik daartoe lust gevoelen mogt; een regt, hetwelk men op den regten prijs moet weten te schatten, dewijl het anders alleen aan de leden der familie en derzelver vertrouwdste vrienden geschonken wordt. In deze Tertulla's heerscht een zeer aangename en ongedwongen toon, terwijl noch het toilet, noch het uur, waarop men verschijnen moet, met scherpe lijnen afgebakend is. In het begin, zijn de mannen in een afzonderlijk vertrek en spreken, met de sigaar in den mond, over de onderscheidene aangelegenheden van den dag, terwijl de vrouwen in de gezelschapszaal, waar zij eenen kring vormen, die onderwerpen behandelen, welke voor haar alleen voorwerpen harer belangstelling zijn. Wanneer een en ander echter afgehandeld is, en het aan stof begint te ontbreken, zoo dat men van tijd tot tijd niets hoort dan het bewegen der Abanigo's, vereenigt zich het gezelschap tot een algemeen onderhoud. De oude lieden plaatsen zich aan de speeltafel; de jongere leden van het gezelschap zoeken hun tijdverdrijf in muziek te maken, of doen de uren door vrolijke gesprekken voorbij snellen, totdat de avondkoelte het toelaat den Paseo te bezoeken. Ik hoorde daar menigmaal oud-Spaansche romancen, welke den roem van eenen held, of de liefdegeschiedenis van eenen ridder met eene Moorsche schoone ten onderwerp hadden — echter ook menig liedje, het-

welk door de zangeres voor de vuist gedicht werd, over een of ander onderwerp; dat door dezen of genen uit het gezelschap opgegeven werd, in welke kunst de Andalusische schoonen eene groote vaardigheid bezitten. Nu en dan kreeg deze of gene der aanwezenden den inval om met de castagnetten, welke altijd gereed liggen, te klepperen, en dadelijk ontwaakte alsdan de danslust, en men bestormde de meisjes met dringende verzoeken, om eene cachucha of den balero ten besten te geven. Het verzoek wordt ingewilligd, de castagnetten aan de handen gebonden, en op de eerste accoorden der guitar zweven de danseressen in den kring, welke door de overige leden van het gezelschap gemaakt wordt. Alles, wat ik reeds vroeger van de bevalligheid dezer dansen gezegd heb, wordt hier op het heerlijkst ontwikkeld, alleen met dat onderscheid, dat, in weêrwil van den gloed van het zuiden, welke uit de bewegingen en het gelaat der danseressen spreekt, de kieschheid ten strengsten in acht genomen wordt, hetwelk alleen strekt om den dans in zulk een gezelschap nog meer bekoorlijkheid bij te zetten. De geestdrift der aanschouwers blijft zich ook hier, even als op den Paseo en in den schouwburg, gelijk en even sterk, en zelfs de oude lieden staan van hunne speeltafels op, wanneer het geklepper der castagnetten levendiger wordt.

Later worden er eenige ververschingen aangeboden, waaronder mijne smaak aan eene bijzondere soort van ijs de voorkeur gaf. Het bestond

uit melk, suiker, kaneel en ijs, dat echter slechts als fijn zand daarin drijft. Koffij of thee, die in onze gezelschappen niet achterwege mogen blijven, worden in de Tertulla niet aangeboden. Men vraagt hier alleen naar datgene, wat verkoelt, als: vruchten, ijs, en water.

De toon, die in deze avondgezelschappen heerscht, is, zoo als ik hier boven reeds aangetekend heb, zeer ongedwongen, en ik moet het herhalen, dat juist dit aan dezelve eene bijzondere aangenaamheid bijzet. Men ontdekt niets van dat stijve afgemetene, dat bij dergelijke gelegenheden zoo menigvuldig in ons land heerscht; niet dat angstig vasthouden aan zekere vormen der etiquette; niet dien twijfelachtigen toestand tusschen genot en verveling der gasten, totdat zij, zoo als men bij ons zegt, beginnen te ontdooijen; niet die strenge verdeling der plaatsen, en die gezochte gesprekken tegen personen, welke voor de eerstemaal in dezen kring binnen geleid worden. Ieder behandelt hem, die hier eenmaal binnengetreden is, als iemand, die zich reeds jaren lang in het midden der familie bevond, als eenen vriend, en niet slechts als eenen gast. Allen geven zich aan de genoegens van het oogenblik over, en kennen slechts ééne zorg: zich deze zoo aangenaam mogelijk te maken. Het onderscheid van rang wordt in de Tertulla niet in het oog gehouden, de eenvoudige titel van Sennor is de eenige, welken men elkander wederkeerig geeft. Hierdoor wordt het onderhoud tusschen de aanwezenden on-

gedwongener; want er is niets lastiger, en in het bijzonder voor eenen vreemdeling, dan alle de lange titels der verschillende standen te onthouden, en telkens naar dezelve onderzoek te moeten doen, voordat men het wagen durft een hem onbekend persoon in het gezelschap aan te spreken. Even zoo ongedwongen is het onderhoud tusschen de heeren en dames in de Tertulla's, natuurlijk met inachtneming der strengste welvoegelijkheid. Eene ongedwongene vrolijkheid geleidt vrouwen en meisjes in den vrolijken kring der jonge mannen, zonder die angstvallige zorg wegens het oordeel dier vitterij, welke hier geene magt schijnt te hebben. Het gedrag der mannen jegens dezelve is echter, in weêrwil van den vrijen toon, welke hier heerscht, met zoo veel voorkomenheid en kieschheid verbonden, dat zij zich zonder eenig bedenken, aan het gemeenschappelijk vermaak overgeven kunnen. Eene puntige, of schoon niet scherpe geestigheid, en die poëtische uitdrukking, welke der schoonen in *Andalusie* zoo geheel eigen is, kenmerken de gesprekken, en geven het gezelschap dien aangename tint van vertrouwelikheden, welke inderdaad toch alleen tusschen de leden der familie plaats grijpen kan. Beschuldigt men de bewoners van het zuiden van *Spanje* menigmaal van eene zekere zucht tot grootspreken, zij openbaart zich echter zeer zelden op eene onaangename en aanmatigende wijze, en men kan alzoo deze zwakheid ligtelijk over het hoofd

zien, en zulks te meer, daar het belagchelijke derzelve altijd op het hoofd van den groot-spreker te huis komt. — Is de zon eindelijk zoo lang onder geweest, dat de nachtlucht hare koelte reeds over de stad heeft kunnen verspreiden, dan begeeft zich gewoonlijk het geheele gezelschap naar den Paseo, en zet daar deszelfs onderhoud voort, terwijl men in het midden van het gewoel der volksmenigte rondwandelt of zich op de rustbanken, tusschen de boomen en welriekende heesters, nederzet. Hier vertoeft men tot omstreeks middernacht, waarop men met de herinnering aan eenen genoegelijken avond uit een gaat.

Malaga heeft zeer schoone omstreken. Men vindt hier, wel is waar, de grootheid eener Alpen-natuur niet, zoo als *Granada* die weet aan te wijzen, maar daarentegen maakt de zee met hare afwisselende schakeringen en eeuwig nieuwe stofferingen gewoonlijk een gedeelte van het landschap uit, dat zich voor het oog van den verrukten beschouwer ontvouwt. Tusschen de koele en schaduwrijke lanen der ontelbare tuinen, welke de stad als eene bloemenzee omringen, openen zich de heerlijkste gezigten, op welker achtergrond de onmetelijke watervlakte op eene verrukkelijke wijze gezien wordt, wanneer haar de zon, daar zij zich achter de toppen der *Alpuraras* verbergt, in

eenen purpergloed hult. In de verte klinken de toonen van de liederen der visschers, en hunne ligte pinken met hunne volle witte zeilen glijden over de ruimte, die ter wederzijde door boomen beperkt is, voorbij, als de schaduwbeelden eener schimmen-vertooning. Of staat men aan het strand, waar de branding donderende tegen de klippen breekt, en golf bij golf hare watermassa's voortwentelen, terwijl zij eindelijk, over elkander heen rollende, onder een wit schuim in een storten, om in het volgende oogenblik door eene nieuwe golf opgevolgd en voortgestuwd tegen de rotsen te worden geslingerd — altijd even schoon, even verheven blijft het schouwspel, dat de zee oplevert.

Slechts de tuinen, waardoor de zeewinden met eene verkwikkende koelte waaijen, en welke met naauwlettende zorg door ijverige menschenhanden verpleegd worden, prijken gedurende de zomermaanden met een frisch groen. Alle andere velden zijn gedurende dien tijd door de zon verbrand, en met eene vaal-geele kleur bedekt, welke slechts spaarzaam met het bleek-groen van enkele sappige cactus-planten afwisselt. De oorzaak van dit verschijnsel moet daarin gezocht worden, dat er gedurende maanden, geen drop-pel regen van den hemel valt. Heeft men echter den voet van het gebergte bereikt, dat de vlak-te, waarin *Malaga* gelegen is, terras-wijze omringt, en betreedt men deszelfs bergpassen, waardoor zich bergstroomen, welke van de hogere bergstreken nederstorten, eenen weg banen,

dan treft men vele villa's in het midden van bevallig aangelegde tuinen aan, welke door de hoo-ge rotsen tegen de zonnestralen beschut zijn, en door de koelere berglucht verkwikt worden, zoo dat zij zelfs gedurende de drukkendste hitte niet zoo verzengd zijn, als zulks in de omstreken der stad plaats heeft. Het is inderdaad verrassend, wanneer men zich hier plotseling van bloeiende planten en groene boomen omringd ziet.

Nadat wij ons eenige dagen te *Malaga* opgehouden hadden, maakten wij toebereidselen om ons naar *Granada* te begeven; want zoo in de nabijheid dezer stad te zijn, van welker wonderen vroegere en latere schrijvers melding maken, en waarvan men ons zoo veel verhaalde, en dezelve niet bezigtigd te hebben, mogt wel eene misdaad tegen de gelegenheid heeten, die ons in staat stelde, om deze oude Moorsche konings-stad te bezoeken. Bovendien, wanneer men eenmaal *Andalusie* betreden heeft, voelt men zich onwederstaanbaar door de overblijfselen uit die eeuw der Moorsche heerschappij, welke inderdaad in romantische kleuren gehuld is, aange trokken. Ieder Arabisch opschrift, iedere ruïne van eenen burg, tempel, waterleiding of dergelijke herinnert ons de geschiedenis van dit tot aan deszelfs ondergang belangrijk volk, of aan een volksverhaal of eene spookgeschiedenis, waarvan er ontelbare in den mond der tegenwoordige Andalusiërs leven, en welke den onderzoekenden vreemdeling als onloochenbare waarheden verhaald worden. Alle Moorsche gebouwen dragen

echter ook eene zoo onmiskkenbare stempel hunner eeuw, zijn zoo geheel anders gebouwd dan alle werken der bouwkunst, welke hunne opvolgers daargestelden, dat men in derzelver midden een onbeschrijfelijk gevoel niet van zich keeren kan, hetwelk veroorzaakt wordt, doordien men zich van geheel vreemde voorwerpen omringd ziet. Onwillekeurig droomt men zich in die tooverpaleizen der Arabische vertellingen overgebracht, waarin de muren met albast en elpenbeen ingelegd zijn, en die eene ruimte omvatten, waarin koele bronnen haar water, helder als kristal, in het midden van balsemgeuren ademende bloemen en heesters uit eene kom van sneeuw wit marmer in de hoogte doet springen. Men verwacht ieder oogenblik, dat door den fraai gewelfden boog eener deur of van achter dezen of genen pilaar, welke met een Arabisch opschrift prijkt, eene Moorsche schoonheid met tulband en sluijer te voorschijn komen zal, terwijl haar een talrijk gevolg van hare vrouwen en slavinnen omringt, welke zich alle mogelijke moeite geven, om hare gebiedster eenig nieuw genot te doen smaken; of wel, er zal in hetzelfde oogenblik een stoet van Arabische ridders op hunne snuivende rossen voorbij snellen, wier schitterende wapenrustingen in den witten Haïk gehuld zijn, (*)

(*) De *Haïk* is een groote mantel, welke thans nog bij de volkeren van Arabischen oorsprong in gebruik is. Dezelve bestaat uit een vierkant stuk wollenstof, dat eenige ellen lang en breed is. — De *Bernus*, eene andere soort van mantels,

terwijl zij voortgedreven worden door de begeerte om zich met de vijanden van hun geloof te meten, totdat men eindelijk door het gesnap van zijnen geleider of door den gillenden kreet van eenen Aguador (waterdrager) uit zijne be-tooverende droomerijen gewekt wordt, waarop dan het geheele prachtige gebouw, dat eenige oogenblikken vroeger nog door personen uit eenen lang vervlogen tijd bewoond werd, in eene ruïne verandert, waaraan de tijd met zijne vernielende tanden knaagt, en waaraan zich slechts weinige sporen van hare oorspronkelijke schoonheid in derzelver vollen glans vertoonen, welke het geweld van eeuwen verduurden. Ondertus-schen vindt men nog altijd genoeg zulke gebouwen, welke het toeval, of een of ander belang in hunne oorspronkelijke schoonheid bewaard heeft, en deze maken een zonderling en sterk uitkomend contrast met hunne tegenwoordige bewoners, en hetgeen hen omgeeft. In het bijzonder geldt dit van de Moorsche paleizen in *Granada*, en van menigvuldige minder aanzienlijke huizen van bijzondere personen in deze oude stad, welker dagteekening tot het genoemde tijdvak opklimt. Men herkent dezelve terstond aan hunne eigenaardige bouwvorde, als ook aan de vele sieraden en opschriften, waarmede de buitenzijde bedekt is. Treurig steken de gebouwen

uit eene stof van kemelshaar vervaardigd, heeft eene kap, welke bij sterken zonneschijn of slecht weder over het hoofd gehaald wordt.

uit latere tijden, welke naast dezelve staan, daarbij af. Zonder smaak of kunst, zijn zij van bouwstoffen vervaardigd, welke naauwelijks zoo vele tientallen van jaren verduren zullen als de gemelde Moorsche gebouwen eeuwen tellen. Welk eene zorg in de uitvoering en in het bijzonder met betrekking tot de uitwendige verfraaijing, spreiden de werken der Mooren ten toon; welk eenen hoogen graad van volkomenheid moet hunne kunst reeds bereikt hebben in een tijdvak, waarin het grootste gedeelte van *Europa* nog in de diepste barbaarschheid verzonken lag! En echter moesten zij voor de ontluikende magt van een ander volk wijken.

Niemand trok zich de onderdrukten aan. In weêrwil hunner dapperheid, waarmede zij hun land tot den laatsten droppel bloed verdedigden, moesten zij eindelijk onderdoen, en op de ellendigste wijze have en goed verlaten en het land ontluimen; want met eene vreeselijke magt drongen hunne vijanden voorwaarts, en waar geweld niet baatte, werd list in het werk gesteld, terwijl men het zaad der tweedragt in hunne gelederen strooide; en aldus werd *Spanje* weder onder bestuur van eenen christen-Vorst gebragt.

Men vreesde voor de magt der halve maan, daarom werden de ijverige en beschaafde Mooren uit het westen van *Europa* verdreven. De wrekende *Nemesis* bleef echter niet achter; want in het oosten, verscheen een volk met de halve maan aan het hoofd, hetwelk het goede dat be-

stond, vernietigde, en dáár de diepste barbaarsheid verspreidde, waar eenmaal kunsten en wetenschappen bloeiden. *Europa* verloor in de Spaansche Arabieren een volk, waaraan het verscheidene belangrijke uitvindingen te danken had, en bekwam daarvoor in de Osmanen een ander, dat slechts krijg en verwoesting kende, en door zijne voortdurende oorlogen ook den voortgang der beschaving en het ontluiken der verlichting bij de aangrenzende staten eenen geruimen tijd met geweld tegenhield. Het schijnt inderdaad, of de Mooren eene geweldige inbreuk op het te voren bepaalde lot van het geheele mensdóm gemaakt hebben. Klimmen wij tot de eerste tijdvakken der geschiedenis op, dan staat het daar als eene bijna hoogere en onschendbare wet, dat zich de beschaving langzamerhand van het oosten naar het westen verspreiden moest. Door de Mooren, maakten zij echter eenen grooten sprong naar het verst afgelegen en westelijkst gedeelte van *Europa*, terwijl zij vele landen en volken voorbij ging, welke voor eene hoogere vorming nog niet genoeg voorbereid waren. Moest dit niet eene storing te weeg brengen in den gang van het groote uurwerk, dat de groote wereldgebeurtenissen schijnt te regelen? Hadden zich de Arabieren met hunne veroverende wapenen, in plaats van naar *Spanje*, tegen het Byzantijnsche keizerrijk gewend, hoe geheel anders zoude waarschijnlijk hun lot en dat van nog vele andere volken geweest zijn! De verdelgende magt der ruwe Osmanen

had zich niet in een der schoonste landen van ons werelddeel genesteld, hetwelk zij tot op onze tijden niet tot dien hooger trap van beschaving bragten, of in hunne fanatieke barbaarschheid niet brengen wilden, waarop hunne Spaansche geloofsgenooten reeds stonden, toen zij nog in den toestand van ruwe Nomaden in de steppen van *Azie* rondzwierven.

Met de verdrijving der Mooren uit *Spanje*, heeft ten dienzelfden tijde dit eenmaal zoo bloeiende en magtige volk opgehouden in de bladen der geschiedenis eenen naam te hebben. Verstrooid langs de noordkust van *Afrika*, is deszelfs verbasterde nakomelingschap niets overgebleven dan de overleveringen van den roem hunner voorvaderen, en de troost, op iederen Vrijdag (de dag, waarop *Granada* door de Christenen veroverd werd) den hemel te bidden, dat hij hen eenmaal *Corduba*, *Sevilla*, en *Granada* teruggeve! — een gebed, dat wel bezwaarlijk op eene toekomstige verhooring rekenen kan.

De toebereidselen voor onzen togt waren wel dra in gereedheid. Wij huurden rijpaarden, want het is bijna onmogelijk over de steile bergen der *Alpuraras*, den kortsten weg naar *Granada*, met een rijtuig de reis te doen, wanneer men niet tot belangrijke omwegen besluiten wil. De zoon van den keizerlijk - Oostenrijkschen Consul te *Malaga*, *Francesco Lengo*, bood

zich zelve vriendschappelijk aan, om ons als tolk en cicerone te vergezellen. Behalve hem bestond ons gezelschap nog uit eenen geleider (*Manoël*) en uit *Bernardo*, eenen vrolijken snaak, welke de zorg voor het paard met de bagagie toevertrouwd was, en welke ons onzen weg door allerlei vertellingen en gezangen, die, in het voorbijgaan aangemerkt, niets minder dan behagelijk klonken, zoo veelmogelijk trachtte te verkorten. Er werd algemeen besloten gedurende de nachten, welke toen door de volle maan verlicht werden, te reizen, om zoo doende de brandende hitte der zon te ontwijken, ofschoon wij van onderscheidene kanten geraden werden dit voornemen te laten varen, dewijl het gebergte van roovers wemelde, welke menigmaal zelfs geheele reisgezelschappen aanvielen. Men verhaalde ons zelfs, dat deze rooverbenden in *Malaga* eenen zaakgelastigde hadden, bij wien men hunne aanvallen, tegen eene bepaalde en niet bijzonder hooge som gelds afkopen konde; men bekomt in dat geval een biljet, hetwelk men bij het verschijnen der roovers vertoont. Zij laten alsdan den reiziger ongehinderd verder trekken, of geven hem zelfs wel een escorte uit hun midden mede. Of dit berigt op waarheid gegrond is, daarvoor kan ik niet instaan, dit is echter zeker, dat ik te *Algesiras* eenen Spaanschen staf-officier gesproken heb, die uit *Sévilla* komende, belangerijke sommen gelds naar *Ceuta* brengen moest. Deze verzekerde mij, dat hij in de bergen van *Ronda* de gendarmen, wel-

ke hem begeleidde, terugzond, om alzoo veilig te reizen, en voor eene zekere som eene bedekking van zoodanige lieden huurde, welke hem anders waarschijnlijk aangevallen zouden hebben, met het oogmerk om hem uit te plunderen. In hun midden, bereikte hij gelukkig *Algesiras*. Waarlijk een zeer zonderling escorte voor eenen officier, welke op last zijner regering op reis is! — Wij maakten echter van dien maatregel ter onzer beveiliging geen gebruik, maar verlieten ons op onze wapenen. In onze mantels gewikkeld, met groote stroochoeden op het hoofd, en sabels en pistolen in gereedheid, had ons kleine gezelschap een geheel avontuurlijk aanzien, dat het bekoorlijke onzer reis slechts verhoogde. Op eenen heerlijken avond, toen de zon reeds den rand van het hooge gebergte verguldde, begaven wij ons op marsch. — Onmiddellijk buiten de stad, ging het, langs eenen tameijk wel onderhouden straatweg, opwaarts naar het steile gebergte. In den beginne omringden ons welige wijngaarden en plantsoenen van olijven, later echter maakte dit alles plaats voor den kalen rotsgrond, waarop slechts spaarzaam de Indische vijf of gras, dat door de zon verschroeid was, gezien werd. Onbeschrijfelijk schoon waren echter de vergezigten van deze hooge bergen. Aan onze voeten lag *Malaga*, door de laatste stralen der avondschemering verlicht, met deszelfs vrolijke gebouwen en opene pleinen, met de haven, welke door ontelbare schepen leven en beweging verkreeg, overschaduwde door de eerwaardige overblijfselen van

het *Giralfarro*, dat, als een grijsaard, die aan den rand van het graf staat, op de beslommeringen en bedrijvigheid zijner nakomelingschap nederziet, en zich weêmoedig een schoon en roemvol verledene herinnert. Tuinen en boschjes omringen aan de ééne zijde de stad, gelijk een volle en frissche bloemkrans, terwijl zich de zee aan de andere zijde zoo ver uittrekt, als het oog reikt, en nog verder; want aan den horizon smelten zee en lucht zoodanig in een, dat het oog dezelve niet meer onderscheiden kan. Toen echter eene kromming van den weg dit verrukkelijk tafereel aan het oog ontrukte, omringde ons slechts kale berggevaarten, welke hunne reusachtige toppen tot in de wolken verhieven. IJzingwekkende kloven spleten de bergen, waarin schuimende bergstroomen nederstortten, welker bruischen ons in de ooren klonk, als een in de verte gehoord gehuil. Eindelijk was de zon geheel ondergegaan, en de maan verspreidde haar tooverachtig licht. Alles nam nu schijnbaar eene andere gedaante aan; want de helder verlichte rotsen, de scherpe grenslijnen der donkere schaduwen, gaven der verbeelding speling genoeg, om zich menigvuldige voorwerpen voor oogen te stellen, welke in het geheel niet voorhanden waren. Het geheele oord scheen woest en uitgestorven; slechts in de diepte werd nu en dan het geblaf van eenen hond gehoord, of een enkel licht, waarschijnlijk uit de verspreide hutten der bergbewoners, wierp deszelfs stralen als een spookverschijnsel op ons, en verried

dat hier buiten ons nog andere levende wezens gevonden werden. Aldus reden wij tot twee uur in den morgenstond, toen wij plotseling voor een uitgestrekt gebouw, *de Venta nueva*, stonden, waar wij een paar uren wilden uitrusten.

Venta beteekent in het Spaansch een gebouw aan den straatweg ter huisvesting van reizigers. Men kan het niet wel met den naam van herberg bestempelen, want behalve eene overdekte ruimte voor zich zelve en eenen stal voor de paarden, welke men voederen moet met het voeder, dat men zelve heeft medegebragt, vindt men hier niet de minste gerijfelijkheid, niets voor de hongerige magen, ten hoogsten de meestal zeer gebrekkige gelegenheid om de medegebragte levensmiddelen toe te bereiden. In meer bewoonde streken zullen welligt de *Venta's* iets beters opleveren; in het *Sierra*-gebergte zijn zij geheel overeenkomstig met den beschrevenen toestand. Wij vonden bij het binnentreden eene tamelijk groote ruimte, welke met gehouwene steenen bevloerd was, en die meer naar eenen stal, dan naar een verblijf voor menschen geleek. Aan het bovineinde derzelve brandde een vuur, dat onderscheidene groepen van reizende Spanjaarden verlichtte, welke rondom tegen de muren, deels op stroo, deels alleen op hunne over de steenen uitgespreide mantels lagen, en ons bij het binnenkomen met vorschende blikken monsterden. De wilde en te gelijk schuwe blikken van eenige hunner deden vermoeden, dat zij geenszins met de beste

bedoelingen deze woeste oorden bezochten. Het ander einde der zaal, wanneer ik deze ruimte zoo noemen mag, was onmiddellijk met dat gedeelte van het huis verbonden, waarin men de paarden en lastdieren plaatst. Van hier leidden ook eenige trappen naar een van hout opgeslagen vertrek, de slaapkamer van den Ventaro en zijne familie.

Wij beschouwden met stomme vertwijfeling dit erbarmelijk uitzigt op rust en verkwikking, na den langen en vermoeijenden togt, en op bevrediging der behoeften onzer hongerige magen, toen onze geleider, *Manoël*, die intusschen de paarden verzorgd had, binnentrad en uit eenen grooten reiszak eenen overvloed van levensmiddelen te voorschijn bragt. Hij begaf zich naar het slaapvertrek, en lokte door belofte van eene goede belooning, wanneer zij haren zoeten slaap voor ons ten beste geven wilde, eene jonge vrouw naar beneden, en weinige oogenblikken daarna was *Manoël's* voorraad in eene *olla potrida* veranderd.

Dit geheel eigenaardig lievelings gerecht der Spanjaarden bestaat uit een mengsel van boonen, kalabassen, paradijsappelen, worst, en andere vleeschsoorten, hetwelk men in eenen ketel stooft, sterk pepert, en dan met vet overgoten, sierlijk op eene schotel opdischt. Deze spijs is niet kwaad, wanneer zij goed toebereid wordt; men moet zich echter niet voorstellen, dat zulks ook het geval geweest is bij de *olla potrida*, welke ons in de Venta nueva voorgezet werd,

en waaraan wij ons wel niet ligtelijk zouden gewaagd hebben, wanneer onze honger niet zoo groot geweest was. *Manoël* wilde ons ook nog op eene andere wijze verrassen, daar hij eenige kruiken met wijn opzette; deze ging echter, in weêrwil van alle pogingen van onze zijde (wij wilden ons jegens den vriendelijken *Manoël* gaarne dankbaar betoonen) niet naar bannen. Een zoete Malaga-wijn, met stinkenden brandewijn vermengd, is de afschuwelijkste drank, welken ik ken, en dit was de wijn, welke ons voor-gezet werd.

Na twee uren, welke wij op halfgebrokene stoelen rondom het vuur zittende doorbragten, gepleisterd te hebben, werden de paarden weder voorgebragt. De maan was intusschen ondergegaan, slechts het schijnsel der sterren verlichtte flaauw ons pad. Een sterke dauw doorweekte onze mantels. Hij vervangt in deze zuidelijke streken den regen, welke gedurende de zomermaanden geheel gemist wordt. Het was gevoelig koud, toen wij den rug der *Alpuraras* bereikten, en wel te meer, daar juist de eerste morgenschemering aanbrak, welke ons in de gelegenheid stelde onze blikken over het landschap, dat ons omringde, te laten gaan. Er was echter niet veel te zien; slechts woeste bergholen van ontelbare kloven doorsneden en kale rotsgevaarten omringden ons. Een inderdaad huiveringwekkend oord! En hierheen trok de laatste Koning van *Granada*, *Boabdil*, toen hij den sleutel zijner residentie aan *Ferdinand*

en *Isabella* overgegeven had. — Deze wildernissen werden aan de arme verdrevene Mooren als eene vrijplaats aangewezen, toen men hen met vrouwen en kinderen uit hunne regtmatige bezittingen verdreef, en niets dan het leven liet behouden.

Langzamerhand ging het nu bij het licht der morgenzon den berg af naar een dal, dat in den beginne met dwergpalmen en Agaven, later zelfs met altijd groene eiken (*Caroscas*) en olijfbomen bedekt was, en zich eenige uren ver tot aan het stadje *Loxa* uitstreckte, waar wij den dag doorbrengen en onze vermoeide leden die rust verleen en wilden, welke wij in de *Venta nueva* te vergeefs gezocht hadden. Bijna werden echter onze verwachtingen ook hier weder te leur gesteld, want de *Posada* — zoo, of ook *Fonda* noemt men de herberg, die binnen eene stad gevonden wordt — welke wij betrokken, bood ons niets dan een vertrek met eene tafel en eenige stoelen aan. Eerst na herhaalde aanzoeken om het een of ander, waarop wij ons ter ruste konden nederleggen, bragt men ons uit een magazijn eenige zakken met katoen, waarop wij ons nu zoo goed mogelijk neder-vleidden, en weldra in *Morpheus* armen zonken.

Loxa is een bergstadje, aan den oever der *Xenil*, met slechts weinige duizend menschen bevolkt. Op eenen rotsachtigen heuvel, verheft zich *Alcassaba*, een kasteel, dat reeds voor een gedeelte in eene kerk veranderd is; deszelfs eenmaal zeer belangrijke muren, welke

het verdedigden, omvatteden de geheele stad. *Loxa* was voor de Mooren een hoogstbelangrijk punt; het vormde eenen sterken bergpas, welke den ingang in de *Vega van Granada* verdedigde. Daarom werd het ook in den laatsten krijg tegen de Mooren door de troepen van *Ferdinand* aangegrepen, en na eenen wanhopigen tegenstand door verraad ingenomen. *Boabdil's* schoonvader, de dappere *Ali Atar*, had het verdedigd, en de Spanjaarden gedurende het bestormen zware nederlagen toegebracht.

Wij bragten hier den geheelen dag op onze katoenbalen slapende door, en zetteden, nadat wij eenen duren en slechten maaltijd gebruikt hadden, met het vallen van den avond onze reis voort.

De omtrek van *Loxa*, eene kleine vlakte, welke tusschen hooge bergen ingesloten ligt, is bijzonder bloeiend en vruchtbaar. Welige tuinen leveren eenen overvloed van de beste vruchten van het zuiden op. Velden met koren, hennip en vlas strekken zich tot aan de meer steile hellingen der bergen uit. Verder op echter naderen de bergen elkander weder meer en meer, en het vernauwde dal verheft zich langzamerhand tot op den rug van eenen berg, waarvan men *Granada*, in het midden van deszelfs beroemde *Vega* — dus heet de vruchtbare vlakte, welke de stad omringt — het eerst aanschouwt. Wij zagen echter niets van alle deze heerlijkheden; want de maan was reeds ondergegaan, toen wij dit punt bereikten, en het geheele oord lag be-

neden ons in den zwarten sluijer des nachts gehuld.

In de *Vega* aangekomen, trokken wij het stadje *Santa fé* door, dat deszelfs bestaan aan de belegering van *Granada* te danken heeft; want toen het Spaansche leger door eenen hevigen brand uit deszelfs stelling verdreven werd, deed de Koningin *Isabella*, ten spijt der Mooren, welke uit deze gebeurtenis nieuwen moed geschept hadden, *Santa fé*, binnen het tijdbestek van eenige weken, opbouwen.

Met het opgaan der zon waren wij in de nabijheid der barrière van *Granada*. Daar lag zij, de oude Konings-stad, met hare ontelbare gedenkstukken eener zegenrijke oudheid, aan den voet van het hooge gebergte *Sierra Nevada*, welks kruinen, die met eeuwig ijs bedekt zijn, een zonderling contrast maken met de vlakte, welke door dezelve omgeven is, en waarover de tint van het zuiden verspreid ligt. Haar uiterlijk aanzien verraadt nog de sporen van vervlogene grootheid: hooge muren, waaraan nog de overblijfselen van 1030 torens zichtbaar zijn, die ter harer verdediging gebezigd werden, omringen haar nog wel, nog verheft zich wel boven hare zee van huizen de trotsche bouw van *Alhambra* en *Albaycin*, dan hare bevolking, welke in de vijftiende eeuw ongeveer 400000 zielen sterk was, versmolt tot 70000, en daar, waar eenmaal bijna iedere dag van verhevene handelingen getuige was, waar men in de ge-laatstrekken van een krijgshaftig volk de uit-

drukking van een trotsch zelfgevoel las, daar staart men nu op eene kleingeestige bedrijvigheid en een roemloos tegenwoordige. Ik heb zelden een contrast zoo levendig gevoelt, dan toen ik *Granada* beschouwde met de gedachte aan hetgeen het was en is; zoo spoedig nimmer een sterker verlangen gekoesterd, om de overblijfselen van vervlogene eeuwen te doorkruisen, dan hier.

Granada was reeds in de vroegste tijden der Moorsche heerschappij een dier kleine koninkrijken, waarin het geheele magtige rijk der Arabieren in *Spanje* verdeeld was. Toen echter *Corduba*, de zetel der Califen, door *Ferdinand* van *Castilie* veroverd was, en deze zijnen zetel gevestigd had in het paleis, dat driehonderd jaren vroeger door *Abderaman* gebouwd was, en de prachtige Moskee, het pronkstuk der Arabische bouwkunde, het kruis droeg, toen de steden *Sevilla* en *Janu* onder de zegerijke wapenen der Christenen vielen, toen vlugtte de in het naauw gebragte Muzelmannen naar *Granada*, en verhieven den wijzen en regtvaardigen *Muhamed Abusaid Alhamar*, uit het edele geslacht *Ben Nasar*, tot hunnen Koning. Deze verhief nu de stad *Granada* tot zijne residentie, tot de hoofdplaats voor de magt der Mooren, welke nog op Europeschen bodem overgebleven was. Hij gaf zijnen staat de doelmatigste inrigtingen; hij versterkte de vestingwerken der hoofdstad, welker getal van inwoners buitengewoon vermeerderde; hij verfraaide het inwendige derzel-

ve, in het bijzonder het kasteel *Alhambra*, waar hij een prachtig paleis bouwde, legde waterleidingen aan, kanalen ter bewatering der *Vega*, fabrieken — in het kort, hij verhieft zijn rijk tot een toppunt van welvaart en bloei, waarop *Corduba* zelfs naauwelijks gestaan had, en het noodlot schonk hem den hoogen ouderdom van 79 jaren, als wilde het hem ter uitvoering zijner groote plannen de behulpzame hand bieden, zoodat hij ook toen eerst stierf, toen de grondslag van zijn gebouw geheel bevestigd was. Ontelbare opschriften in de zalen van *Alhambra* vermelden der nakomelingschap zijnen roem.

Wij konden in de *Fonda*, welke de eenige geschikte herberg in deze groote stad is, geene huisvesting bekomen, en moesten daarom naar een bijzonder huis omzien om onder dak te komen. *Manoël* had weldra in de gegevene omstandigheden raad geschaft — een paar vrolijke kamers werden door ons betrokken. — Toen wij hier van onze vermoeijenissen uitge rust waren, haastten wij ons nog dienzelfden avond om *Alhambra* te bezoeken. De weg daarheen liep door de *Zaccatin*, eene der hoofdstraten, welke nog geheel het stempel van haren Moorschen oorsprong droeg. De bogen van deuren en ramen, in den vorm van hoefijzers, hunne marmeren belegstukken, de naast de ingangen aangebragte net bewerkte zuilen van Jaspis, en boven dezelve de Arabische opschriften — in het kort, alles draagt het kenmerk

dat hier nog weinig verandering heeft plaats gegrepen. Van daar, komt men op een zeer schoon en regelmatig plein, de *Vivarambla* geheeten. In deszelfs midden springt eene fontein uit Jaspis, terwijl zich aan de eene zijde een Moorsch paleis verheft, waarvan de bogen der deuren en de zuilen van albast zijn. Het werd wellicht eenmaal door eenen dapperen *Abencerage* of *Zegri* bewoond, en deszelfs zalen weërgalmden van den klank der wapenen van huiswaarts keerende overwinnaars — nu regeert in dezelve de ganzenveder der koninklijke kanselarij.

Door de straat *de los Gomerres* en eene poort van lateren stijl, komt men eindelijk in een klein dal, dat met hooge boomen dicht begroeid is, en tusschen twee steile rotsheuvels al kronkelende opwaarts loopt. Op de eene verheft zich *Alhambra* met deszelfs uitgestrekte gebouwen en torens, welke van eenen roodachtigen steen vervaardigd zijn, vanwaar het ook zijnen naam *Alhambra*, dat Moorsch is, en *de roode* beteekent, ontleent; op de andere staan de roode torens van een ander kasteel, dat uit de tijden der Romeinen afkomstig is, maar nu echter het meest door pottbakkers bewoond wordt. Niet lang gaat men onder de verkwikkelijke schaduw der olmen opwaarts, of men staat reeds voor den toren, waardoor men *Alhambra* binnentreedt, welke ook de toren des gerechts geheeten wordt, of omdat hier openlijk regt gedaan werd, of ook welligt uit hoofde van een volksverhaal, dat ontstaan is door eene in steen

uitgehouwene hand en sleutel, welke boven den boog der poort gevonden worden. De oude Mooren verwachtten namelijk, dat er een tijd komen zoude, waarin de hand den sleutel greep, en dan zoude *Alhambra* in de handen der vijanden vallen. Hand en sleutel staan daar nog altijd gescheiden, doch de vijanden der Mooren hebben echter reeds voor eeuwen de vesting in bezit genomen!

Het gewelf der poort is met een bewonderenswaardig werk versierd. Op net gevormde zuilen rusten de bogen, welke met Mozaïk uit tegelen van verschillende kleuren en in steen gehouwene opschriften ingelegd zijn. Niet dan met moeite kan men zich van dat gedeelte van *Alhambra*, dat men het eerst ziet, verwijderen, en echter is het slechts eene flauwe schets van datgene, hetwelk men binnen in het paleis aanschouwen zal. Een smalle gang tusschen hoge muren leidt nu naar de plaats van den waterbak, *Plaza de los Algibes*, welke zich eensklaps aan het verraste oog vertoont. Eene fontein van reusachtige afmetingen bevat het beste water van geheel *Granada*. Het wordt dezelve door eenen bergstroom, welke van het gebergte *Sierra nevada* komt, toegevoerd. Alle aguadones in *Granada* roepen dat zij het water uit deze fontein halen. — Een groot en prachtig paleis, dat *Karel V* bouwen deed, en hier tusschen gebouwen van eenen zoo geheel vreemdsoortigen stijl eenen eenigzins onaangenamen indruk maakt, beslaat de eene zijde van deze

plaats. Ofschoon de versierselen van deszelfs hoofdingang en de raamposten van zwart marmer op eenen witten grond, welke met bronzen leeuwenkoppen voorzien zijn, bewondering verdienen, zoo wendt men echter spoedig hiervan het oog weder af. Dit paleis bleef onvoltooid, men zegt, om de menigvuldige aardbevingen. Waarom lieten deze echter de Moorsche gebouwen onbeschadigd; wilde *Alhambra* den indringenden vreemdeling niet dulden? Des niettemin is het echter eene barbaarschheid te heeten, dat men dit heerlijke gebouw geene andere bestemming wist te geven, dan het tot een kruidmagazijn te bezigen!

Wij traden op het terras van eenen ouden toren. Hoe zal ik het betooverend gezigt beschrijven, dat zich hier voor onze verrukte blikken opende! Aan onze voeten lag *Granada* met deszelfs kerken en paleizen, met eene zee van bloemen op de pleinen en in de tuinen der huizen, door welke de beide rivieren *Xenil* en *Darro* stroomden, waarvan de eene met eenen rustigen gang het geheele oord door haar water verkwikt, terwijl de andere over rotsklompen van de hoogste bergstreken schuimende en wild nederstort. Rondom de stad strekken zich naar drie zijden de vruchtbare velden der *Vega* uit, een groote tuin vol bloemen en weilanden, en vruchtbare akkers. Men kan zich naauwelijks iets meer verrukkelijk dan deze heerlijke vlakte, waarop de natuur haren geheel en hoorn des overvloeds schijnt uitgestort te hebben, voor-

stellen. Ontelbare dorpen en landhoeven zijn over dezelve verspreid; eene menigte riviertjes en beeken bevochtigen haar in alle rigtingen; bloeiende heuvels omringen hare velden, waarboven, op eenen schemerachtigen afstand, de schoon gevormde bergen van *Sierra de los infantes* (*), *Elvira* en *Granada* zich verheffen, en de lijsten voor deze schilderij leveren. In het zuiden echter spreidt zich *Alhambra* met deszelfs torens en vreemde gebouwen, en het Generalif in den schoot zijner tuinen uit, waar boven het *Sierra nevada*-gebergte tot de kruinen der *Muakacen* en *Pic de Velete* opstijgt, welke toppen 11000 voeten hoog en met ijs bedekt zijn! — Boven, de eeuwige sneeuw, welke de gloeiende stralen eener zuider-zon zelfs niet in staat zijn te doen smelten; beneden, in de dalen, oranje- en dadelboomen met hunne geurige vruchten. Is het den Mooren wel kwalijk te nemen, dat zij hun paradijs onmiddelijk boven dit oord dachten? Riep ik zelfs met de Spanjaarden niet uit:

*El que no ha visto a Sevilla ,
No ha visto maravilla ;
El que no ha visto a Granada ,
No ha visto nada ! —*

(Wie *Sevilla* niet zag, zag het bewonderenswaardigste niet; wie *Granada* niet zag, zag niets! —)

(*) Dit gebergte ontleent zijnen naam van eene overwinning, welke de Moorsche Koning *Ismaël* op de Spanjaarden behaalde, waarbij twee Spaansche Prinsen vielen.

Ik zoude verscheidene dagen op dit heerlijkste punt van Gods schoone wereld hebben kunnen vertoeven, om met volle teugen het zalig genot te smaken, dat op zulk eene onuitsprekelijke wijze mijne oogen aangeboden werd. Slechts op de herhaalde aanmaningen mijner reisgenooten, en op de herinnering, dat ons in den korten tijd, welken het ons vergund was in *Granada* te vertoeven, nog zoo veel te bezien en te bewonderen overig bleef, rukte ik mij los. Het was het verrukkelijkste oogenblik, dat ik beleefde, en het zal het waarschijnlijk ook in mijn overig leven blijven.

Door eene onzichtbare deur naast het paleis van *Karel V*, traden wij in het paleis der Moorsche Koningen. Eene plaats met een groot bassin van het helderste water, de *Mesuar*, lag voor ons, en wij hadden inderdaad eenige oogenblikken noodig, eer onze geest in staat was, de gewaarwordingen te regelen, welke de wonderen, die ons hier omringden, op denzelfden maakten. Het is alsof men eensklaps in eene andere wereld verplaatst is. Deze plaats is aan drie zijden omringd met breede galerijen, waarvan de gewelven, die op slanke zuilen rusten, zoo eigenaardig versierd zijn, dat men inderdaad om woorden verlegen is, om die te beschrijven. Ik hoorde dezelve, wel is waar, eenmaal met het gewelf van een hol van dropsteen vergelijken, waarvan de witte en roode steen in ontelbare punten naar beneden hangt; — waar blijft dan echter die schoone orde en regelmatige vorm,

waarmede de spitsen en punten van deze gewelven nederhangen, en zich eindelijk ongemerkt in de zachte vormen der zuilen verliezen? — Waar echter deze soort van versiering niet gevonden wordt, daar is het gewelf met sterren en andere sieraden van paarlemoer en gekleurde steenen verrukkelijk ingelegd. — Het bassin in het midden van den *Mesuar*, met eenen witten marmeren rand, diende eenmaal tot een bad voor de bedienden. Door een schoon voorportaal, komt men van hier op eene tweede plaats, den *Leeuwenhof*, aldus genaamd naar eene heerlijk bewerkte vaas van zuiver albast, welke door 12 leeuwen van wit marmer gedragen wordt. Eene groote fontein springt uit dezelve omhoog, en ook de leeuwen spuwen stralen van water, dat zoo helder als kristal is, uit. De plaats is rondom van opene zuilengangen omringd, waaruit men in verscheidene zalen en vertrekken komt. De zuilen van Jaspis zijn drie aan drie vereenigd, en ofschoon slechts 9 voeten hoog, echter zoo dun en keurig bearbeid, als waren zij uit de werkplaats van een' kunstdraaijer gekomen. De gewelven der zalen en zuilengangen zijn hier op dezelfde wijze versierd, als in den *Mesuar*; alleen vond ik hier nog een werk, dat mijne verbazing ten toppunt voerde. Eenige tamelijk dikke muren namelijk waren geheel open gewerkt, als een kanten sluijer, zoodat men door dezelve den blaauwen hemel zag; deze openingen vormden de bevalligste beelden.

De vloer was met wit marmer, de zijmuren met eene soort van Mozaïk werk van blaauwe en gele steenen ingelegd. Aan de kroonlijsten prijken breede marmeren platen, waarop vele opschriften, en *basrelief* gewerkt, den lof van God, van den Koning, en de wonderen van dit oord verkondigen. Hier leest men, zoo als ik mij liet vertalen: *Lof den Hoogsten en heil degenen, die gelooven. Mijne vrede is in God, op Hem vertrouw ik eeuwig!* En weder op eene andere plaats: *Wanneer gij mijne schoonheid beschouwt, zonder God de eere te geven, zoo zeg ik u, dat gij eene dwaasheid begaan hebt, enz.*

Aan de regter zijde leidt eene deur van palmhout in de zaal der Abenceragen, waarin de wreede *Boabdil* zes en dertig ridders van dit edel geslacht liet vermoorden. Thans nog wijst men op de witte marmeren steenen in den vloer eenige onuitwischbare bloedvlekken, en wanneer de klok met geheimnisvolle slagen het uur van middernacht aankondigt, dan hoort de ingewijde duidelijk het zuchten der vermoordden. De overlevering deelt, aangaande deze schrikkelijke gebeurtenis, het volgende mede:

Twee aanzienlijke geslachten leefden te *Granada*, de *Zegri's* en de *Abenceragen*, beide beroemde strijders en ijverzuchtig op hunnen roem. *Boabdil*, de Koning, was, wel is waar, den eersten toegedaan, dan het ontbrak hem aan middelen, om de magt der laatsten te fnuiken, zoo als hij gewenscht had. Toen ziet hij op eenen

zekeren dag *Zoraïde*, de verloofde van eenen Abencerage, en biedt haar zijne hand aan. Deze echter, in het gevoel harer liefde voor haren minnaar, te gelukkig om hieraan het oor te kunnen leenen, sloeg de aanbieding van de hand. *Boabdil* hierover woedend, beschuldigt, op aanraden van eenen Zegri, den verloofde van eene misdaad, om zich op deze wijze van hem te ontdoen. *Zoraïde* kan hem alleen van den dood redden door zich aan den wreeden Koning op te offeren, met wien zij nu ook werkelijk verbonden wordt. De Abencerage wordt vrij, nog slechts eenmaal wil hij zijne geliefde zien. In een slavengewaad gehuld, ontmoet hij haar in den tuin van het Generalif. Doch hun gesprek wordt door de Zegri's beluisterd; zij spoeden zich naar *Boabdil*, klagen de Sultane wegens echtbreuk aan, en geven voor, dat de Abenceragen eene zamenzwering tegen het leven van den Koning gesmeed hebben. Deze, dorstende van wraak, vat nu het verschrikkelijk voornemen op om het geheele geslacht te verdelgen. Hij noodigt de hoofden van hetzelfde op een feest in *Alhambra*; de één na den anderen wordt in de zaal gebragt, waar *Boabdil* op den troon zit; doch naauwelijks zijn zij dezelve binnen getreden, of zij worden vermoord, en hunne hoofden in het waterbekken, dat in het midden der zaal staat, geworpen. Zes en dertig ridders hadden reeds op deze wijze hunnen dood gevonden, en onder deze ook *Zoraïde's* verloofde, toen een page deze afgrijselijke handelwijze ontdekte, en de nog overig

zijnde Abenceragen waarschuwde. Gloeiende van woede en toorn, willen zij zich wreken, maar zij moeten voor de overmagt wijken, en nu verlaten allen, die van hun geslacht overgebleven waren, gezamenlijk *Granada*, en begeven zich naar *Almenia*.

Boabdil's toorn stortte nu in het volle gewigt zijner zwaarte, op de ongelukkige Sultane neder. Van echtbreuk beschuldigd, werd zij tot den brandstapel veroordeeld, indien er zich niet binnen den tijd van twintig dagen vier ridders opdeden, welke met het zwaard hare onschuld tegen de aanklagers verdedigden, en de overwinning behaalden. *Zoraïde* wendde zich in dezen noodlottigen toestand tot *Juan de Chacon*, Heer van *Carthagena*, dien zij in vorige tijden op een tournooi had leeren kennen, en die haar ook hulp belooft. De dag tot den strijd verschijnt. Op de *Vivarambla* is de strijdplaats afgebakend. Reeds is het einde van het gegeven tijdsbestek nabij, toen er vier Christen-ridders in Turksche kleederdragt verschijnen, aan welker hoofd zich *Juan de Chacon* doet onderscheiden. Zij vangen den kampstrijd met vier trotsche Zegris aan, welke gewoon waren te zegevieren. De grond dreunt onder de hoefslagen hunner strijdrossen; gelijk bliksems doorklieven hunne zwaarden de lucht. De eene Zegri na den anderen stort stervende in het zand, en de laatste belijdt met stervende lippen de onschuld der Koningin. — *Zoraïde* is gered. — De herinnering echter aan den vermoorden geliefde, de gedachte aan het hatelijk verblijf in

den harem des Konings, dat haar in de toekomst wacht, doen haar sidderen, haar lot is beslist, nog dienzelfden avond, stoot zij den dolk in de getrouwe borst (*).

Wat van dit volksverhaal waarheid zij, wil ik niet beslissen; genoeg zij het, dat het in den mond van iederen bewoner van *Granada* leeft, gelijk zoo menig ander verhaal, dat zich aan de zalen en torens van *Alhambra* aanknoopt. Over het algemeen openbaart zich hier met iedere vertelling de dichtelijke geest van den Andalusiër, waardoor hij de overblijfselen uit de vervlogene tijden van zijn schoon vaderland zoekt te bezielen. Men zoude geheele boekdeelen kunnen vullen met de overleveringen en volksverhalen, welke onder dit volk aangaande de Mooren bestaan, en waarvan het nimmer de waarheid in twijfel trekt. Het is echter ook niet te ontkennen, dat geen land meer geschikt is om zich in romantische droomen te verliezen, dan het zuiden van *Spanje*, en wel in het bijzonder *Granada* met deszelfs overblijfselen uit eene eeuw, welke eigenlijk in het gebied der romantiek te huis behoort.

Aan de linkerzijde van den *Leeuwenhof* is de zaal der twee zusters (*Sala de las dos hermanas*) — aldus geheeten naar twee buitengewoon groote steenen van wit marmer — ieder van achttien voeten lang en negen voeten breed, welke in den vloer gelegd zijn. Het licht komt in deze

(*) De »*Gonsalve de Cordove*» van *Florian* is eene romantische omwerking van dit volksverhaal.

zaal, even als in alle anderen, van boven door den koepel, en deelt aan de geheele ruimte een too-verachtig licht mede. Ook de versierselen der muren van veelkleurig Mozaïk, het heerlijk stucadoorsel der gewelven, de kroonlijsten met opschriften en rijk verguldsel worden hier, even als in de zaal der Abenceragen, gevonden. Tegen de muren zijn rustbanken van steen geplaatst, eens waarschijnlijk met prachtige zijden kussens bedekt; boven de eene zijde is een balcon, dat met de vertrekken van den harem in verband stond. Achter deszelfs nog aanwezig zijnde traliën hebben welligt de vrouwen ongezien de feesten bijgewoond, welke in deze zaal gegeven werden.

Van de zuidzijde van den *Leeuwenhof*, komt men door eenen rijk versierden koepel, welke op pilaren rust, in eene groote zaal, waarin de Koningen regt spraken. Zij grenst aan andere vertrekken van dezelfde bouworde als boven reeds beschreven is. Een bijzonder vrolijk aanzien heeft echter ééne zaal, waarin audiëntie gegeven werd, zoo als de opschriften, welke op de muren gevonden worden, aanduiden. Men noemt haar de zaal der gezanten. Zij wordt gevonden in den toren van den Comares, aan het boven einde van den *Mesuar*. Hare versierselen zijn prachtig — het bewonderenswaardigste is haar gewelfd dak, waarin men kleine openingen in de gedaante van sterren ziet, waardoor het licht binnengelaten wordt. De ingang is keurig bewerkt; aan wederzijden zijn nissen aangebragt,

waarin de binnentredenden hunne pantoffels plaatsten; want slechts met ontbloote voeten mogt men voor den Koning verschijnen. In drie zijden der zaal zijn groote ramen; eene deur leidt naar het platte dak, vanwaar men op den wilden en bruisenden stroom van de *Darro* nederziet. Verre zweeft het oog over de bekoorlijke velden der *Vega*, tot aan de verwijderde bergen, welke zich door den grooten afstand nevelachtig voordoen.

Wij werden nog in vele andere vertrekken gebracht en ook in de baden, waar men nog de marmeren badkuipen en zitbanken om zich te ontkleeden ziet. Eindelijk klommen wij langs eenen wenteltrap naar den Toccador, de kleedkamer der Moorsche prinsessen, zoo als onzen geleider het noemde. Deze is echter onmiddellijk onder het dak van eenen toren. Ofschoon ik nu wel niet onvoorwaardelijk gelooven wil, dat de Moorsche dames dit hoog gelegen vertrek voor hare toilet-kamer gekozen zullen hebben, zoo is het echter zeker, dat zij geene plaats vinden konden, van waar zij een bekoorlijker gezigt over de geheele uitgestrektheid van dit oord hadden, en men moet deswegen bijzonder haren smaak roemen, welke haar deze plaats tot vermaak deed kiezen. Eene galerij, welker dak door eenige twingtallen van zeer net bewerkte kleine pilaren gedragen wordt, loopt rondom dit vertrek, en levert aan iedere zijde van den toren een ander bekoorlijk tafereel op. Ik zag hier op de muren zeer goed geteekende arabesken, een bewijs, dat

deze kunst onder de Mooren ook beoefend werd. Het scheen eene soort van schilderwerk met olie-
verw op eenen bijzonder daartoe bereiden grond. De kleuren hebben zeer goed stand gehouden. Onder den Toccador, bragt men ons in eene zaal, welke gehoor kunstig gebouwd was. Wanneer men in eenen hoek derzelve zoo zacht mogelijk sprak, werd zulks in den tegenovergestelden duidelijk vernomen. Waartoe zij eenmaal gediend heeft, laat zich niet ontcijferen, dewijl er noch opschriften noch andere inrigtingen gevonden worden, welke haar doel verraden.

Nog eenen geruimen tijd, wandelden wij in dit wondervolle verblijf rond; overal vonden wij iets nieuws te zien en te bewonderen. Wilde men *Alhambra* naauwkeuriger bezigtigen, dan diende men eenige dagen daaraan te wijden. Tot ons leedwezen was ons zulks echter niet vergund; wij moesten weldra voor altijd van hetzelfde afscheid nemen. De avondschemering zonk allengs meer op berg en dal neder; — donkere schaduwen verspreidden zich door de gangen en zalen van dit paleis; het geluid der avondklok drong uit de stad weemoedig tot deze eerwaardige overblijfselen van vervlogene grootheid door. De kastelein en onze geleider knielden neder om te bidden; daarop spoorden zij ons tot den terugtocht aan, en wij begaven ons weder naar de water-plaats met het prachtige paleis van *Karel V*, dat wij nu echter onze aandacht naauwelijks meer waardig achtten, want wij hadden bij den aanblik van hetzelfde eene gewaarwor-

ding, alsof wij uit de werkplaats van eenen beeldhouwer in die van eenen steenzager kwamen.

Wij wandelden tusschen bevallige groepen van boomen naar beneden tot aan den oever der *Xenil*, waarover eene fraaije op bogen gebouwde brug ligt. Voor de stadspoort, welke hier gevonden wordt, gaf de laatste Moorsche Koning van *Granada* zijn rijk in handen van *Ferdinand* en *Isabella* over.

Deze hadden reeds *Corduba* en *Sevilla* veroverd, dan zij wilden ook *Granada* onder hunnen scepter brengen; — zij wilden de Moorsche heerschappij in *Spanje* geheel ten onder brengen. Om een voorwendsel tot den oorlog te vinden, was men niet lang verlegen; men eischte van den Koning *Abul Hassem*, dat hij den Christenen eene schatting zoude betalen. De wakkere Moor antwoordde echter: daar, waar men in *Granada* geld slaat, worden ook wapenen gesmeed; en onmiddellijk daarop vielen de Spaansche benden in zijn gebied. In het begin was het voordeel van den strijd aan de zijde der Mooren; toen echter *Hassem* in het graf zijner vaders rustte, en zijn onkundige zoon *Abou Abdalla*, gewoonlijk *Boabdil* geheeten, den troon beklom, behielden [de wapenen der Christenen de overhand, en wel zoo geheel, dat in het achtste jaar van den krijg *Ferdinand* en *Isabella* met een ontzaggeijk leger, waarover de Markies van *Villena* en *Rodrigo Ponce* het bevel voerden, voor de poorten van *Granada*

verschenen. Vreesselijk waren de pogingen der Spanjaarden, om de Moorsche heerschappij, door den val van *Granada*, den laatsten doodsteek toe te brengen; — wanhopig de tegenstand, welken de belegerden boden. Acht maanden was de kampstrijd met woede voortgezet. Ontelbare malen waren de muren en torens berend, donderend bragt het toenmaals nog onvolkomen geschut dood en verderf in de benarde stad; echter nog altijd met hoop en moed beziel, sloegen de dappere Muzelmannen elken aanval af, en waar een strijder viel, daar hoorde men op hetzelfde oogenblik den wapenkreet van zijnen plaatsvervanger. Toen begon een andere vijand, meer dan het leger der Spanjaarden te duchten, onder de belegerden te woeden. Deze vijand heet: »onderlinge tweedragt.” Van overoude tijden, haatten de vier aanzienlijkste geslachten van *Granada*, Abenceragen, Alabecen, Zegri's, en Comelen elkander. Nu stonden deze partijen ijverzuchtig tegen elkander op; — zij keerden het bloedige zwaard tegen zich zelve, terwijl de vijand voor de poorten de vaderstad van alle zijden in het naauw bragt. De zwakke en lafhartige Koning had allen gezag over hen verloren. Bij deze ramp kwam bovendien nog het gebrek, daar de vijand allen toevoer had afgesneden. Toen riep *Boabdil* de grooten des rijks, tot eene laatste beraadslaging, in de regtszaal bijeen. Allen raadden onderwerping aan, behalve *Mousa*, een edele Albace, die hun den ondergang hunner vrijheid voorspelde, welken deze voorslag na zich slepen

zoude. Niemand sloeg aan zijne woorden geloof. Verontwaardigd verliet hij de zaal en *Granada* om elders den heldendood te sterven. De vergadering zond nu den grijzen *Tonira* tot de beheerschers van *Castilie*, om met hen een verdrag te sluiten, waarbij *Granada* zich aan de Spanjaarden onderwerpen zoude, indien er binnen twee maanden geene schadeloosstelling gegeven werd. In dit geval echter zoude den Mooren het voortdurend bezit hunner eigendommen, vrije godsdienstoefening, en het gebruik hunner wapenen verzekerd worden.

Het verdrag werd werkelijk gesloten. Het vastgestelde tijdsbestek verliep zonder schadeloosstelling, en *Granada* hield op eene Moorsche Koningsstad te zijn. Zegepralend verschenen *Ferdinand* en *Isabella* met hunne troepen voor de poort naar de *Xenil*, op den 4 Januarij 1492, des namiddags om drie uur. *Boabdil*, omringd door zijne grooten, kwam hen te gemoet; hij wilde van zijn paard stijgen, om de overwinnaars te huldigen; *Ferdinand* gedoogde zulks echter niet, omhelsde hem, en sprak vriendelijk eenige woorden van troost tot hem. *Abou Abdalla* stelde hem de sleutels der stad in handen; — treurende trokken de Mooren naar de bergpassen der *Alpuraras*. Op eenen heuvel gekomen, bereikte *Boabdil* zijn vooruitgetrokken geslacht, nog eenmaal keerde hij zich naar zijne verlorene residentie, waar het gedonder der kanonnen en de zegekreten der overwinnaars de lucht deden weërgalmen, en naar de heerlijke

Vega, den lusthof van zijn rijk. Tranen rolden langs zijne wangen. Zijne moeder *Aixa* zeide echter verontwaardigd tot hem: »gij weent als eene vrouw, omdat gij niet in staat geweest zijt uw rijk als een man te verdedigen!» De heuvel, waarop dit plaats had, heet thans nog »de zucht der Mooren" (*el suspiro del Moro*).

De beheerschers der *Castiliën* stonden na den aftogt van *Boabdil* nog voor de *Xenil*-poort. Toen verscheen de Kardinaal *Mendoza* met de vaan van het kruis op den klokketoren van *Alhambra*, en naast hem stonden de nieuwe Gouverneur van *Granada*, Graaf *Tendilla*, met de koninklijke banier, en de Grootmeester van *St. Jacob*, met zijn ordes-vaandel. De wapenherauten riepen: *Granada* voor onze Koningen *Ferdinand* en *Isabella*! terwijl het geschut gelost werd, en het gejuich der troepen ten hemel steeg. Toen vielen de koninklijke personen op hunne knieën, en dankten God voor de overwinning.

In de regtszaal van *Alhambra* werd een altaar opgericht; — heden nog wijst men de plaats aan, waar het stond; — de gebieders benevens de grooten des rijks begaven zich daarhenen. *Mendoza* bediende de mis; — de muren van het paleis weërgalmden van den lof des Allerhoogsten.

Aldus geraakte *Granada* weder in handen der Christenen, nadat het eeuwen lang onder de Mooren gebloeid had. *Mousa's* voorspelling

werd maar al te spoedig vervuld. Men hield den inwoners der stad het gegeven woord niet. Eerst werden de Joden verdreven, en korten tijd daarna de Mooren, welke tot het Christendom niet wilden toetreden.

Doch reeds genoeg van deze akelige tooneelen, welke het gemoed van eenen menschen-vriend tot in zijn binnenste moeten schokken; keeren wij liever tot de lagchende en boschrijke oevers der *Xenil* terug, langs welke de fraaije *Alameda*, omringd van hooge olmen en populieren en van welriekende rozen en jasmijnboschjes zich uitstrekt. Het was reeds nacht, toen wij dezelve betraden; alleen de volle maan verlichtte door de tusschenruimten der boomen het vrolijke gewoel der menschen, die door de lanen en tusschen de bloemperken wandelden. Men kan zich niets bekoorlijker voorstellen dan deze *Alameda* bij het schijnsel der maan; — niets aangener, dan het genot van de verkwikkelijke koelte van eenen zomernacht! Lang wandelden wij nog tusschen de schaduw der boomen, terwijl rondom ons de vrolijke gesprekken der menschen gehoord werden, waaronder zich van tijd tot tijd het aangename geluid eener guitar mengde om eene Spaansche of Moorsche romance te accompaneeren. Wij spraken over hetgene wij gezien hadden; wij droomden ons in die langvervlogene tijden, welker overblijfselen ons heden zoo zeer verrukt hadden.

Reeds met het aanbreken van den volgenden morgen, waren wij op weg naar den Ge-

neralif, een lusthuis der Moorsche Koningen, op eenen bloemrijken heuvel achter *Alhambra* gelegen. Wij gingen langs den oever van de woest-schuimende *Darro* onder den toren van *Comanes* voorbij, en door een ijzeren deurtje, hetwelk in *Alhambra* leidt, en waarvan onder het volk verschillende spookgeschiedenissen in omloop zijn. Bij iedere kronkeling van den weg lagen bij afwisseling de heerlijkste gezigten op de stad, de *Vega*, en het gebergte voor ons, tot dat wij eindelijk ons doel bereikten. — De Generalif bestaat uit twee paviljoenen, die door fraaije gewelfde gangen aan elkander verbonden zijn, en welker vertrekken geheel in den smaak van den *Leeuwenhof* en deszelfs zalen gebouwd zijn. Eene plaats bevat een schoon bassin, omringd door oranjeboomen, granaten, en andere gewassen uit het zuiden; in het bijzonder onderscheiden zich twee buitengewoon groote cipressen, de cipressen der Sultane geheeten, dewijl *Zoraïde* hier hare zamenkomst met haren verloofde hield, waarbij zij door de Zegri's beluisterd werd. De hoogte en belangrijke omvang der boomen verraden in alle gevallen eenen zeer hoogen ouderdom; vele Moorsche schoonen zullen welligt onder hunne schaduw gewandeld hebben. De fraaije schors der stammen is in de jongste tijden, door het insnijden van een aantal namen, deerlijk gehavend; een moedwil, ongelukkig maar al te dikwerf door zulke menschen bedreven, welke wanen, dat zij door zulke heilige gedenkstukken der oudheid te ont-

heiligen, te gelijk met deze hun aandenken aan de nakomelingschap overleveren.

De zalen en galerijen zijn hier even zoo rijk versierd als in *Alhambra*; in ieder der eersten springt het kristalheldere water uit fonteinen tegen den zolder, hetwelk eene aangename koelte veroorzaakt; — overal geleiden hooge torens naar platte daken, van waar men de verrukkelijkste gezigten heeft. Men moet het toestemmen dat *Muhamed II*, de stichter van dit lusthuis, de kunst verstond om voor het streelen der zinnen te zorgen. Jammer is het, dat hetgene den Generalif als oudheid kenmerkt, nadat het een bijzonder eigendom geworden is, veel geleden heeft, doordien er onderscheidene smakelooze gebouwen bijgevoegd zijn!

In een paar vertrekken, vonden wij eenige schilderstukken, waaronder mij de portretten van *Ferdinand* en *Isabella*, *Ponce de Leon*, en *Boabdil* de meeste belangstelling inboezemden. Ook werd ons een stamboom van de Moorsche Koningen getoond. Uit welk eenen tijd alle deze beelden afkomstig, en of zij inderdaad authentiek zijn, kan ik niet beslissen.

Door eenen eenigzins verwilderden aanleg van eenen tuin, vol van de heerlijkste boomen van het zuiden, begaven wij ons weder naar de benedenstad. Wij kwamen over het *Campo del triumpho*, een fraai plein, waarop een groot hospitaal prijkt. In de nabijheid is het rijke klooster *St. Domingo*. Het heeft bewonderenswaardige agaatsteenen. De geheele sacris-

ty is met schilderstukken versierd, welke de lijdensgeschiedenis der martelaren voorstellen. Ik vond echter daaraan niets te bewonderen dan de vreesselijke en menigmalen zelfs onkiesche verbeelding der schilders. Dit klooster moet in de eerste tijden der inquisitie eene groote rol gespeeld hebben.

Van hier, begaven wij ons naar de Cathedrale kerk. Zij werd door *Ferdinand* en *Isabella* naast eene Moskee gebouwd, en wel in eenen half Gothischen, half Moorschen stijl. Hare gewelven rusten op twaalf zware zuilen, waarop de standbeelden der Apostelen levensgroot gevonden worden. Vele fraaije schilderstukken en beeldhouwwerk van wit marmer en albast versieren haar. Het laatste is van *Alonso Caro*. Bijzonder wekte het orgel, dat in het midden der kerk staat, mijne aandacht. Het heeft eenige horizontale pijpen, welke, zoo als bij bazuinen, in groote trechtersvormige galmstukken uitloopen. De toonen, welke daaruit voortkomen, doen alle zenuwen trillen; — het is, alsof men de bazuinen van het laatste oordeel hoort. — Eene rijkversierde kapel, welke ter zijde staat, bevat de sarcophagen, waaronder *Ferdinand* en *Isabella*, *Philips de Schoone*, en *Johanna* rusten. Zij zijn met meesterlijk basrelief bedekt; boven op liggen de beelden der hier rustenden levensgroot, en van wit marmer vervaardigd. Eenige trappen naar beneden, komt men in den grafkelder, waarin de eenvoudige looden kisten staan. De kapel bevat buitendien nog belangrijk houtsnij-

werk, onder anderen op een altaarblad de voorstelling hoe *Boabdil* de sleutels van *Granada* overgeeft. In de sacristy, liet men ons den kroon, den scepter, en het zwaard van *Ferdinand V* zien. — Waarschijnlijk echter slechts namaak-sels.

Den derden dag van ons verblijf te *Granada*, en tevens den laatsten, welken wij in deze stad van wonderen doorbrengen mogten, begonnen wij met een bad te bezoeken. Ik stip dit met een enkel woord aan om de groote inrigting, welke wij daar aantroffen. Er waren geene badkuipen te zien, zoo als die, welke bij ons in gebruik zijn, maar in den vloer, waren ronde en met steenen opgehaalde gaten, juist zoo diep en wijd, dat een mensch daarin gemakkelijk staan kan. Hierin wordt het bad genomen. Er behoort echter eene geheel bijzondere handgreep toe om na het baden zonder vreemde hulp weder daaruit te komen.

Ik konde van *Granada* niet scheiden, zonder van *Alhambra* afscheid genomen, en eenige der belangrijkste gezigten in mijn album geteekend te hebben. Daarmede onder den arm, stapte ik langs de *Darro* het voetpad op. Een jonge Spanjaard voegde zich bij mij, en gaf zich alle mogelijke moeite om mij alle voorwerpen te verklaren, langs welke wij voorbij gingen. Bij de ijzeren poort — *Puerta ferra* — waar ik mij om te teekenen nederzette, deelde hij mij eht volgende volksverhaal mede: »Een der eerste Moorsche Koningen van *Granada*, had eene

dochter, welke buitengewoon schoon en bevallig was. *Zaïde* was door het gansche land beroemd, en van alle zijden van *Spanje* kwamen Moorsche en Christen ridders om hare schoonheid te bewonderen, en bij de tournooijen den verworven prijs uit hare bevallige handen te ontvangen. Ofschoon nu aller hart haar huldigde, en de dichters in eene menigte liederen haren lof bezongen, zoo werd er echter niemand gevonden, die de kalmte van haar gemoed verstoorde. *Zaïde's* moeder was eene Christin, welke te gelijk met hare oppaster op eenen strooptogt gevangen genomen en in den harem des Konings gebragt was. De moeder was reeds gestorven, doch de oppaster leefde nog, en onderwees *Zaïde* heimelijk in de Christelijke Godsdienst. Zij verhaalde haar veel van de schoonheid en getrouwe liefde der Spaansche ridders, en wel met dat gevolg, dat voor het meisje hare betrekkingen van tijd tot tijd onverdragelijker werden, en zij niets vuriger wenschte dan eenmaal aan de zijde van eenen teederbeminden schoonen Christen te mogen leven, waartoe ook *Loxana*, de oude oppaster, haar beloofde alle mogelijke middelen in het werk te zullen stellen.

Intusschen was de tijd daar, waarin de Koning weder de toebereidselen tot groote feesten deed maken. Aldaar liet zich onder anderen ook een Christen ridder, *Gomez de Lara*, in Moorschen kleederdos, vinden. Bij het tournooi had hij over alle zijne bestrijders de overwinning behaald, en nu naderde hij *Zaïde* om den prijs,

eenen met goud geborduurd draagband, te ontvangen. Toen bij daarbij het vizier van zijnen helm opende, en de prinses in het donkere en sprekende oog van den ridder zag, werd zij tot in haar binnenste ontroerd. Een blos verweide hare wangen, en op hetzelfde oogenblik ontviel de prijs aan hare handen. Zulk eenen indruk had de aanblik van eenen man nog nimmer op haar gemaakt. Weldra veranderde hare verrukking echter in eene treurige gewaarwording; want haar geheim geloof stond haar voor den geest, te gelijk met hare innige overtuiging, dat zij alleen aan de zijde van eenen Christen gelukkig konde zijn. — *Gomez* hield zij echter, wegens zijne kleeding, voor eenen Moor. — Hoezeer verraste het haar dus, toen zij bij hare getrouwe *Loxana* kwam om deze deelgenootte van haar verdriet te maken en uit te weenen, en toen deze haar mededeelde dat die gewaande Moor een Christen ridder was, welke *Zaïde* reeds vroeger gezien had en beminde, en die zich hier, op haar, *Loxana's* aanraden, verkleed had laten vinden, om hare wederliefde te verwerven. Het meisje was buiten zich zelve van blijdschap, omhelsde en kustte de oude, en was bereid den ridder een geheim gesprek toe te staan. Beide wikkelden zich tegen middernacht in hare haïk's, verlieten den witten toren, waarin zij haar verblijf hadden, en spoedden zich naar de *Puerta ferra*. Hier nam *Loxana* eenen ring, welken zij eenmaal van eenen der wijze sterrewigchelaars des Konings ontvangen had, sprak eenige onverstaanbare woor-

den , terwijl zij denzelven tegen het slot der poort hield , dat dadelijk daarop opensprong. *Gomez* wachtte hier reeds , en ontving het meisje met al het vuur van eenen minnenden jongeling. Wel-dra verstonden beide elkender — met hulp van de oude *Loxana* zoude *Zaïde* met haren min-naar in den volgenden nacht *Alhambra* langs denzelfden weg voor altijd verlaten.

Overeenkomstig de gemaakte afspraak , verscheen *Gomez* inderdaad den volgenden avond in *Alhambra* , waar hij verborgen het uur van mid-dernacht afwachtte , want alleen op dat uur had de ring kracht. Toen het dáár was , gaf *Loxana* denzelven aan de prinses , en leerde haar de noodige bezweringswoorden ; want zij zelve was reeds te oud om haar op de vlugt te verge-zellen. *Zaïde* nam hare kostbaarheden , een kistje met de heerlijkste diamanten gevuld , en ijde met den ridder den berg af.

Toen zij echter tusschen de muren en tui-nen met verdubbelde schreden voortgingen , riep een der wachters , welke juist de ronde deed , hen toe , en daar hij geen antwoord bekwam , spande hij zijnen boog , en zond hun eenen pijl na , welke met gekletter op het harnas van den ridder aan spaanderen sprong. Naauwelijks had dit bekende geluid het oor des wachters be-reikt , of hij riep zijne medgezellen te hulp , om met hem de onbekende vlugtelingen na te zetten. Op vleugelen der angst , snelden beiden den berg af naar de ijzeren poort. *Zaïde* hing vol schrik en angst aan *Gomez* , welke haar eindelijk op

zijne armen moest voortdragen, dewijl hare voeten over rotsen en kloven niet langer gelijken tred met hem konden houden. Allengs kwam het geschreeuw der vervolgers meer nabij; gedurig onderscheidde men bij het onzekere sterrelicht hunne donkere gestalten. Nog waren de vlugtelingen eenen aanmerkelijken afstand van de geheimvolle ijzeren poort verwijderd, welke hen van hunne vervolgers moest bevrijden. Toen ging in hunne nabijheid een kreet op: » komt hier, hier is het wild, dat wij zoeken ! » Doch in hetzelfde oogenblik bereikten zij de poort. *Gomez* riep *Zaïde* toe om met den meesten spoed van den ring gebruik te maken, — maar te vergeefs is zijn roepen; want in de doodsangst heeft zij de tooverwoorden vergeten. Vruchteloos houdt zij den ring tegen den zwaren grendel der poort; vruchteloos bidt en weent zij — de uitgang, die alleen redding schenken konde, bleef gesloten, en slechts het hinneken der rossen, welke ter vlugt gereed stonden, drong van de andere zijde van den hoogen muur tot hunne ooren door. Reeds zijn zij van eene schaar vervolgers omringd, welker getal elken tegenstand vruchteloos maakt; reeds blinken de zwaarden boven hunne hoofden, en twintig handen strekken zich uit om hen gevangen te nemen, toen rukt *Gomez* den ring uit de handen van het meisje, en met eenen vloek, slingert hij hem tegen de poort. — Een slag, gelijk aan het knallen van den donder, doet rotsen en muren beven; eene zee van vuur verlicht den dui-

teren nacht ; onder de beide geliefden scheurt de grond van een , en zij zinken in den gapenden afgrond neder. — Toen hunne vervolgers tot zich zelven kwamen , was alles weder als te voren , en men had het geheel voor het gespook van booze geesten kunnen houden , indien *Zaïde* niet voor altijd verdwenen was. Op iederen verjaardag van deze vreesselijke gebeurtenis , ziet men nog ten huidigen dage de gedaanten der ongelukkige geliefden bij de geslotene poort , en hoort men het dreigende geschreeuw hunner vervolgers. Een rein Christen zoude echter den vloek kunnen opheffen , wanneer hij op dat oogenblik den grendel der poort opende. Dan , tot nog toe heeft zich niemand daaraan gewaagd , ofschoon anders velen op andere dagen op deze plaats gegraven hebben , dewijl het hen meer om het vinden van het verzonkene kistje met diamanten dan om de opheffing van den vloek te doen was. —

Hiermede had mijn verhaler geëindigd. Ook ik legde mijne vervaardigde teekening in mijn album , en wij wandelden opwaarts naar den *Generalif*.

Nog eenmaal betrad ik deze schoone zomerwoning met hare heerlijke zalen , fonteinen , en tuinen ; nog eenmaal weidde mijn oog van de balkons , welke voor alle vertrekken gevonden worden , over de heerlijke gezigten van het bekoorlijk oord. Welke onmetelijke schatten waren hier , waar zulk eene bijzonder vruchtbare natuur gevonden wordt , voor de menschen

te verzamelen, indien zij minder lui waren, en de regering hun eene behulpzame hand bood. Ik zwijg van den rijkdom van graan, wijn, en ooft — dan van waar verspreidde zich de voordeelige zijdeteelt, van waar het aankweken van den katoenheester, welke onder de heerschappij der Mooren eenen der voornaamste takken van de industrie des lands uitmaakte! De fabrieken, welke eenmaal bloeiden, zijn van tijd tot tijd geheel verdwenen, gedeeltelijk door de zware belastingen, die door den staat van dezelve geheven werden, anderdeels door ongelukkige gebeurtenissen te gronde gegaan. Nergens wordt het spreekwoord: »waaraan de mensch overvloed heeft, dat weet hij niet te waarderen,” meer bevestigd, dan hier. De natuur komt de bewoners van *Granada* meer dan halverwege te gemoet. Voor hunne nooddrift behoeven zij niet te zorgen, en om meer te winnen, ontbreekt het hun slechts aan den geest van industrie.

De welige Alpenweiden van het gebergte *Sierra Nevada* liggen voor het grootste gedeelte ongebruikt; slechts uit weinige dalen, worden de kudden gedurende den zomer naar boven gedreven. Het ras der eenmaal zoo beroemde Andalusische paarden wordt zelfs tegenwoordig geheel verwaarloosd. Het *Sierra*-gebergte bevat bovendien nog andere onmetelijke schatten, welke ieder ander volk zoude trachten in bezit te krijgen.

Geheele hellingen bestaan uit het kostbaarste marmer en het zuiverste albast, dat de Moo-

ren tot het bouwen en verfraaijen van hunne huizen en paleizen bezigden, zoo als wij in *Alhambra* zagen. Hierbij komen nog eene menigte van half edelgesteente en metalen. Dan ook deze schat ligt daar als een dood kapitaal. Met hoogdravende woorden, beroemt deszelfs bezitter zich daarop, doch hij gebruikt hem niet om er winst mede te doen.

Ik begaf mij met mijnen geleider langs de westelijke muren van *Alhambra* naar beneden. Hier kwamen wij bij eenen hoogen toren, welke echter aan den vernielenden tand des tijds ten prooi gegeven is. Door zijnen poort, vertrok *Boabdil* met zijne familie in rouw gehuld, toen *Granada* veroverd was. Hij verzocht der overwinnaars, dat deze poort digt gemetseld mogt worden, opdat na hem geen levend schepsel zijnen dorpel betrad, aan welk verzoek, zoo als men zegt, voldaan werd. Ondertusschen luidt het volksverhaal, dat hij dit gedaan zoude hebben, omdat hij in dezen toren zijne schatten begraven had, terwijl hij de hoop koesterde van een mogelijk herwinnen van zijn rijk, en deze overblijfselen zijn daarom nog in de jongste tijden voor ligtgeloovige menschen van groot gewigt.

Deze dag werd besloten met een stierengevecht in den daartoe bijzonder gebouwden schouwburg, welke eenige duizende menschen bevatten kan. Eene ontzaggenlijke menigte volks bewoog zich, en drong door alle straten der stad naar de plaats, waar deszelfs geliefkoosd vermaak genoten zoude wor-

den. Ook wij spoedden ons naar het belangrijke schouwspel, en namen op eenen der banken van het amphitheater, tusschen eenige jonge lieden, plaats, waarvan in het bijzonder de jonge dames met ongeduld het oogenblik verbeidden, waarop de eerste stier zoude losgelaten worden. Voordat zulks echter plaats had, werd eerst nog door eenen koninklijken beambte de wet voorgelezen, waarbij de stierengevechten weder geoorloofd werden, nadat zij in het jaar 1805 verboden waren. Eene onstuimige goedkeuring deed zich reeds bij de eerste woorden van den voorlezer hooren, en deze duurde voort totdat zij het einde bereikte; bespotting en uitfluiting vergezelden die plaatsen, waar van het vroeger verbod melding gemaakt werd.

Nu verschenen de Piccadore's in hunne eigenaardige kleederdragt, zoo als men hen op oude schilderijen afgebeeld ziet, met lange pieken gewapend, op elendige knollen binnen de omheinde strijdplaats, en eenige oogenblikken daarna stortte een stier met woede uit eene geopende valdeur. Hij had, even als allen, die tegenwoordig in het strijdperk gebragt worden, knoppen op de punten der horens om het verwonden voor te komen. De Piccadore's sprongen op hem toe, en zochten hem tegen zich te verbitteren; dan, hetzij dat het zien van de geraas makende volksmenigte hem verschrikt had, of wel, dat hij vreesachtiger van natuur was, dan anders deze dieren eigen is, hij vergenoegde zich om eenige oogenblikken op de pieken der ruiters, welke achter

hen in het zand sleepten, aan te vallen, maar tegen hen zelve ondernam hij geenszins den strijd; men floot, men dreigde, men overlaadde het dier met schimp- en scheldwoorden, alsof men deszelfs eergevoel wilde opwekken, — dan, alles was te vergeefs. Eindelijk verwijderden zich de Piccadore's, en de Banderillo's kwamen in hunne plaats. Deze waren te voet, en droegen bonte kleederen, ruim voorzien van linten en glinsterende knopen, terwijl zij een lang rood haarnet op het hoofd hadden, en in iederen hand eenen bundel pijlen met weêrhaken droegen, waaraan bonte strookjes papier gehecht waren. Door middel van het voorhouden van roode doeken, poogden zij den stier in woede te brengen, het geen hun dan ook weldra gelukte. Brullende stortte het dier op hen los, zijne geweldige horens dreigden hen te doorboren. Palstaande, verwachtten zij hem echter, totdat zijne horens hun ligchaam bijna aanraakten; nu echter maakten zij eene snelle beweging, en in hetzelfde oogenblik, stieten zij hem hunne pijlen aan beide zijden in het vleesch van den hals, waarin zij vast bleven. Vruchteloos wendde het dier alle mogelijke pogingen aan om zich van deze pijniging te ontdoen — reeds was er weder een ander met den doek voor hem — eene nieuwe verwoede aanval had plaats — nieuwe pijlen bekwam het in den hals — tot dat het getergde dier eindelijk zoodanig daarmede bezet was, dat het er geheel mismaakt uitzag, zijn bloed den grond verwde, en zijne woede nu geene grenzen meer

kende. Vreesselijk brullende, stampte hij het zand met zijne voeten, het schuim stond hem op den bek, en tegen alles, wat hem voorkwam, hetzij een mensch of wel de sterke omheiningen der Avena, beproefde hij zijne verderfelijke krachten. Menig Banderillo werd opgepakt en ver weg geslingerd, of wel onder de pooten van het dier vertreden, zoodat hij niet dan met moeite van daar waggelde, terwijl de gevoellooze menigte hem wegens zijne onhandigheid uitjouwde. Niets was in staat dit afschuwelijk schouwspel te doen eindigen, voor dat het gefolterde dier, door woede en bloedverlies alsook door de pijn, welke ieder oogenblik heviger werd, afgemat, zelve den aanval staakte. Nu bragt eene algemeene kreet den Matador op de strijdplaats. Een roode mantel omgaf hem en den scherpen tweesnijdenden degen, welke aan den strijd en het lijden van den stier een einde maken zoude. Met deftigheid stapte hij op den stier aan, en toen deze zijne laatste krachten wilde verzamelen, om zich tegen den nieuwen vijand te weêr te stellen, wierp hij hem den rooden mantel over den kop, en stiet hem te gelijk den degen tot aan het gevest tusschen de schouders in het hart. Als van eene hevige kramp overvallen, stond het gefolterde dier nog eenige oogenblikken overeind, toen knikten deszelfs knieën, en het stortte levenloos neder, terwijl het trompet-geschal en het gejuich des volks de lucht vervulden.

Hoe belangrijk voor mij op zich zelve dit schouwspel was, waarvan ik zoo menige be-

schrijving had gelezen, zoo vervulde het mij echter met een onaangenaam gevoel, dat wel ieder overmeesteren zal, die een dier zoo moedwillig ziet dood martelen. Nog onaangenamer werd dat gevoel daardoor, dat ik zag, hoe het genot bij de aanschouwers gedurig grooter werd, naar mate de foltering hooger klom, en het doet mij leed zelfs te moeten verklaren, dat de vrouwen zichtbaar daarin het grootste vermaak hadden. En het waren niet alleen vrouwen en meisjes uit de lagere volksklasse, welke ook in andere landen bij afschuwelijke tooneelen den eersten rang onder de aanschouwers bekleedden, maar zelfs de zoodanige, welke tot hoogere standen schenen te behooren, welke met hare teekenen van goedkeuring, haar gejuich wegens het zichtbaar lijden van het dier de eerste waren. De zachte aandoeningen van medelijden, welke het vrouwelijk geslacht zoo eigen zijn, schenen uit hare borst geweken; gevoelloos bewonderden zij het aandoenlijk tooneel. De kracht der gewoonte en het vooroordeel hadden hare harten verhard. Had ik gedurende mijn verblijf in *Spanje* geene vrouwen leeren kennen, welke mij met ware hoogachting vervulden -- dit stierengevecht alleen zoude genoeg geweest zijn, om mij de ongunstigste denkbelden aangaande de Spaansche schoonen in te boezemen! — Nadat de Matador eenigen tijd in zegepraal naast zijn slagtoffer gestaan, en de algemeene toejuichingen ingeooft had, verschenen er vier rijkversierde muil dieren, welke voor den dooden stier gespannen werden, hem een

paar malen in den kring rondsleepten, en toen buiten de Avena bragten.

Nog vijf andere stieren werden op deze wijze getergd. De laatste echter op eene geheel bijzondere wijze, dewijl men alle tegenwoordig zijnde straatjongens veroorloofde aan den strijd deel te nemen. Men scheen echter een zeer vreesachtig dier uitgekozen te hebben, want het liet zich door het kwellen dier troep tot geen tegenweer bewegen. Eindelijk liet men eene koe met eene groote schel los, voor welke de lachhartige onder een algemeen gelach in den stal liep.

En hiermede eindigde een schouwspel, dat alle aanwezigen genot en vreugde geschonken had. De avond was intusschen gevallen — de menigte verspreidde zich op de Paseo's; wij echter bestegen onze paarden, en verlieten *Granada* om naar *Malaga* terug te keeren.

Onze weg liep in den aanvang tusschen de bekoorlijke velden der *Vega*. Van alle zijden omringden ons welige akkers, afgewisseld door lommerrijke boschjes. Inzonderheid viel ons de hoogte van den hennep in het oog; dezelve stak ver boven onze hoofden uit, en wij reden echter op verre na op geene kleine paarden. De weg was goed onderhouden, en in de bevallige dorpen, welke wij doortrokken, lachten ons de vrolijkste beelden tegen. De landlieden zaten in ge-

heele troepen voor hunne huisdeuren, terwijl zij bij het maanlicht de aangename avondkoelte genoten. Van alle zijden klonken ons de toonen der guitar, het vrolijke gezang der jeugd, en het geklep der castagnetten in de ooren. Dan, weldra veranderde het tooneel, en met hetzelfde verdween ook onze zoete hoop op eene aangename terugreis. De weg verhief zich meer en meer, en liep opwaarts naar het gebergte. Rotsen beroofden ons van een vrij gezigt over de uitgestrekte vlakten en op de torens van *Alhambra*, welke, door de maan verlicht, zich in eenen tooverachtigen glans vertoonden; de rijke groeikracht der natuur spreidde hier hare gaven niet meer ten toon, en wij bevonden ons nu weder in de woeste rotskloven der *Alpurara's*. Hoe verder wij kwamen, hoe steiler en slechter de weg werd. Dezelve geleek eindelijk naar het waterlooze bed van eenen bergstroom, welke zich over verbrijzelde rotsen en losgescheurde steenen eenen weg gebaad had. Geen boom, geen struik bezielde deze kale helling van het gebergte — de geheele natuur scheen hier, als ware zij uitgestorven. Menigmalen waren wij genoodzaakt langs de steile hellingen naar beneden te klauteren, terwijl wij onze paarden bij den teugel hielden, welke ons met onzekere schreden volgden, waarbij wij ieder oogenblik in gevaar waren om door hunnen zoo ligt mogelijken val in den afgrond medegesleept te worden, welker diepte ons oog niet peilen konde, dewijl zij in het duister van den nacht verbor-

gen lag. Hierbij kwam nog, dat *Manoël*, — hetzij dat onze reis naar *Granada* inderdaad tegen de aanvallen der roovers beveiligd was, hetzij dat onze tegenwoordige weg in het algemeen onveiliger geacht werd — ons niet menigvuldig en dringend genoeg vermanen konde onze wapenen in gereedheid te houden, terwijl hij zelve bij wijze van voorpost, met het overgehaalde pistool in de hand vooruitging en wij van hem het strengste bevel ontvingen, ons gedurig naauw aan elkander te sluiten. Daardoor bekwam onze karavaan echter een zeer avontuurlijk aanzien, en de herinnering daarvan verschaftte ons, nadat het gevaar doorgestaan was, nog menig vrolijk oogenblik.

Zoo lang wij nog het genot van het maanlicht hadden, zetteden wij onze reis tamelijk snel voort; toen deze zich echter achter het gebergte verborg, en de donkerste nacht ons omgaf, konden wij niet dan zeer langzaam en met vele tusschenpoozen voorwaarts gaan.

Des morgens om 8 uur kwamen wij eindelijk te *Alhama* aan, terwijl wij door den moeijelijken, afgebrokenen, en bijna twaalf uren langen marsch zeer vermoeid waren.

Deze stad heeft een zeer somber aanzien. Met hare grijze en vervallen muren, gelijkt zij naar het nest van eenen roofvogel, dat tusschen de toppen van twee groote rotsen bevestigd is. Geen boom, geen struik wordt op de kale rotsen gevonden, welke haar omringen, en daar zelfs het gras, dat anders de hellingen der bergen be-

dekt, in dit heete jaargetijde geheel verschroeid was, zoo geelk het geheele oord naar een tafereel, dat met vaal grijze en geele kleuren gemaald is. Voor het overige, spreekt men van *Alhama*, als de stad, die van alle steden van *Europa* het hoogst boven de oppervlakte der zee gelegen is, terwijl ook derzelver warme bronnen, welke reeds door de Arabieren als geneesmiddel veel gebruikt werden, beroemd zijn; dewijl wij te veel vermoeid waren, werden echter deze zoo min als de oude baden door ons bezocht. Wij bezagen slechts eene waterleiding, welke door een gedeelte der stad loopt, en die op twee repen van boven elkander staande bogen rust. *Alhama* was onder de heerschappij der Mooren zeer versterkt. Men noemde haar toenmaals de sleutel van *Granada's* poorten, en toen het in de vijftiende eeuw door de Spanjaarden stormenderhand ingenomen werd, weergalmde het weegeklag door de straten der hoofdstad, want *Ferdinand's* scharen trokken nu zonder slag of stoot in de velden der *Vega*.

Zoodra de hitte der brandende zonnestralen slechts eenigzins gematigd was, zetteden wij ons reeds vroeg in den zadel, en vervolgden onze reis, om zoo spoedig mogelijk dit akelig verblijf te verlaten, ofschoon ons een niet minder moeilijke weg wachtte, dan wij reeds afgelegd hadden. Nu liep de weg over kale bergen en door ijzingwekkende bergpassen gedurig naar beneden. Het smalle pad was in den letterlijksten zin hals-

brekend; het is mij ook nu nog onbegrijpelijk, hoe onze paarden over deze woest door één geworpene stukken rots in den duisteren nacht voort konden gaan, zonder ieder oogenblik te vallen, en ons met zich in den afgrond te storten. Door eenen luiveringwekkenden rotspas, bereikten wij eene Venta, waar wij voor één uur halt maakten, om onze dieren adem te laten scheppen; toen betraden wij een breeder dal, aan welks bergzijde een dorp lag, waarvan de naam mij niet meer wil te binnen vallen. De bewoners van hetzelfde moeten in den laatsten Franschen oorlog, door het werpen met steenen en het naar beneden wentelen van groote rotsklompen, 2000 Franschen den doortogt belet hebben.

Zoodra het dal breeder wordt, verkrijgt ook het landschap een vriendelijker aanzien. De bergen zijn met Agaven bedekt, en de rosmarijn, mirthe, en wilde druif groeijen welig in de nabijheid der bronnen, welker water later over eenen lossen rotsgrond naar de diepte snelt.

Enkele boerenwoningen staan aan de oevers, en zijn van altijd groene eiken en Indische vijgen omgeven. Allengs wordt de helling der bergen zachter en de groeikracht der natuur weliger, ten minsten zoo veel wij bij het maanlicht onderscheiden konden, en reeds kondigde een geraas in de verte de nabijheid der zee aan. Tegen den volgenden dag bereikten wij het stadje *Velez Malaga*, waar wij rustdag hielden.

Velez ligt in het midden eener kleine vlakte, welker eene zijde aan de zee paalt, terwijl de andere zijde door rijk bebouwde heuvels, die met eene menigte tuinen bezet zijn, beperkt wordt. De vruchtbaarheid dezer vlakte heeft in het zuiden van *Spanje* eene zekere vermaardheid verkregen, en de morgen, die bij onze afreis aanbrak, bewees, dat men hiervan niet te veel gezegd had. Bijzonder in het oogvallende was voor mij eene soort van riet, waarmede wegen en tuinen omzoomd waren. Het groeit op eenen geheel dorren grond dikker dan een arm tot eene verwonderlijke hoogte, en vormt ondoordringbare groene muren. — Dit oord levert voortreffelijke soorten van wijn, welke drie-maal in het jaar gelezen wordt. Citroenen, olijven, vijgen, amandelen, en in het algemeen alle soorten van vruchten van het zuiden, en graan groeijen hier in overvloed. Insgelijks komen hier de Amerikaansche Pisang, het suikerriet, en de koffij voortreffelijk voort; ongelukkig is het met een en ander bijna slechts bij proeven gebleven. Werd *Velez* door een kloek en ijverig volk bewoond, welke schatten zoude het uit deszelfs grond vergaderen! De natuur heeft hier alles gedaan, wat in haar vermogen was; de menschen zijn echter te traag om van deze voorregten een goed gebruik te maken! — De oorzaak dezer buitengewone vruchtbaarheid, in het midden van het woeste gebergte der *Alpurara's*, moet voornamelijk in de nabijheid

der zee gezocht worden; deze brengt eenen verkoelenden wind over het land, en breekt den verdelgenden gloed der zonnestralen in de zomermaanden, welke op andere plaatsen den grond tot op eene belangrijke diepte zoodanig uitdroogt, dat dezelve overal in wijde en diepe kloven gespleten is. De dauw wordt door deze zeewinden zoo versterkt, dat hij den regen volkomen vervangt; want om dezen tijd, valt in het zuiden van *Spanje* zelfs geen droppel water van den hemel, ja men ziet weken lang geen neveltje aan den helderen, onbewolkten blaauwen hemel.

Van *Velez* tot *Malaga*, loopt de weg langs den oever der zee, tusschen riet en agaven, tusschen rotsen of boomgaarden door; dezelve biedt de bekoorlijkste afwisseling en de verrukkelijkste vergezigten aan. Dan eens leidt hij over bergwanden, welker rotsigen voet door de schuimende branding gegeeseld wordt, dan eens kronkelt hij zich naar beneden tot aan het vlakke, zandige strand, en wordt door de spelende golven bevochtigd. In de menigvuldige kleine bogten lagen groepen van visschershutten, welker armoe-dige bewoners, onder gezang en scherts den vangst van den verloopen' nacht aan wal bragten; of hunne barken en zeilen herstelden, terwijl vrouwen en kinderen in de schaduw der hutten zaten, en netten breidden. Over de heldere water-vlakte, zweefden eene menigte ligte barken als zwanen in eenen vijver, of het trotsche ge-

vaarte van een koopvaardijschip kwam met volle zeilen uit de kimmen te voorschijn. Iedere schrede bood dergelijke tooneelen aan, welke eene levendige stoffering voor het bekoorlijk landschap waren.

Hoe meer wij *Malaga* naderden, hoe levendiger het aan het strand werd, totdat wij eindelijk om eene vooruitstekende rots kwamen, en stad en haven in derzelfer geheele uitgestrektheid voor ons lagen.

De zaken, waarom onze Korvet naar *Malaga* gestevend was, waren nog niet afgeloopen. Wij waren daardoor in de gelegenheid gesteld om nog eenige dagen te besteden aan het rondzwerven in de heerlijke omstreken der stad, en ons met de zeden des volks gemeenzamer te maken. Dan alles had slechts eene gedeeltelijke waarde voor ons, sedert wij de wonderen van *Granada* gezien hadden. De omstreek was in onze oogen naakt en eentoonig — wij misten de verrukkelijke velden der *Vega*, de verhevene gezigten van het hooge gebergte. Intusschen viel ons echter het scheiden moeilijk, toen op eenen avond het teeken tot het ligten van het anker gegeven werd. Wij vermoedden niet, dat wij *Malaga* zoo spoedig zouden wederzien, waarvan wij reeds voor altijd afscheid genomen hadden; naauwelijks echter hadden wij de haven verlaten, of er stak een

hevige westenwind op, die ons het binnenzeilen van de zeeëngte van *Gibraltar* onmogelijk maakte. Drie volle dagen kampten wij tegen stroom en wind, totdat wij ons eindelijk genoodzaakt zagen, de haven, welke wij verlaten hadden, weder op te zoeken, waar wij nu andermaal eenige dagen voor anker lagen. Onze zeelieden vervloekten dit noodlottig ongeval, waarmede wij reizigers echter zeer tevreden waren. Eindelijk liep de wind naar het zuiden, en wij staken ten tweedenmale in de ruime zee. Ditmaal was de overtocht voorspoedig, en menigvuldige belangrijke voorwerpen verkortten ons daarenboven de reis. Daaronder tel ik in het bijzonder het verschijnen van eenen monsterachtigen zwaardvisch, welke op eenen morgen, toen de zee zeer kalm was, spelende tot in de nabijheid van ons schip kwam. Hij sprong met zijn reusachtig ligchaam over de oppervlakte van het water, zoo als zulks in onze vijvers vischjes gewoon zijn te doen, dan echter weder, alsof hij ons schip, dat hem in zijn genot stoorde, beschouwen wilde, zwom hij in kringen, welke gedurig naauwer werden, rondom hetzelfde. Wij spoedden ons natuurlijk op hetzelfde oogenblik naar onze geweren, en een onzer, die als een zeer goed schutter bekend was, werd eenparig uitgenoodigd om zijne bekwaamheid ook op het wild der zee te beproeven. De eerste kogel drong beneden de ruggevin, die, als een zwart, driehoekig zeil uit het water omhoog stak, in den visch. De-

ze schudde zich een weinig, doch zette echter zijnen togt rustig voort; de tweede en derde kogel bragten hem echter meer van zijn stuk; met eene hevige beweging, dook hij onder, en kwam eerst eenen geruimen tijd daarna, merkbaar afgemat, weder boven. Nu kon men eerst duidelijk de gesteldheid van den kop met deszelfs lang zwaard waarnemen. In dezen drong de vierde kogel — de visch deed eenige tuimelende sprongen, en bleef toen als bewusteloos op de oppervlakte van het water liggen. Dadelijk plaatste men de zeilen van ons schip zoodanig dat deszelfs loop gestuit werd, en men zette eene kleine boot uit om zich van den visch, dien men dood waande, meester te maken; naauwelijks echter was deze in zijne nabijheid gekomen, of pijlsnel schoot hij naar de diepte, en verscheen niet weder.

Den volgenden morgen zeilden wij eerst om de rots van *Gibraltar* henen, want wij hadden op dezen geheelen overtocht met de stroomen te kampen. Op de reede van *Algesiras* aangekomen, begroetten onze vuurmonden het Fregat *Medea* en deszelfs bevelhebber met de gebruikelijke salut-schoten.

Hiermede nam onze kleine reize door eenige streken van het zuiden van *Spanje* een einde — eene reize, welke met vele en heerlijke genoegens verbonden was; — onuitwischaar zal de herinnering aan dezelve bij ons levendig blijven.

Onderscheidene dagen vertoefden wij nog te *Algesiras*; toen echter maakten wij ons andermaal tot de afreize gereed, en zeilden nu naar het oord onzer eigenlijke bestemming, de zeehaven *Tanger*, in *Marokko*.

